Thomas Bernhard

Yürümek • Evet

ANLATI

Çeviren: Sezer Duru

THOMAS BERNHARD

Yürümek • Evet

Almancadan Çeviren: Sezer Duru

Yapı Kredi Yayınları

YÜRÜMEK

İnsan beyninin bütün imkânları dahilinde dur durak bilmeyen bir düşünme, insan aklının bütün imkânları dahilinde bir hissetme ve insan karakterinin bütün imkânları dahilinde bir savrulma.

Karrer delirmeden önce, sadece çarşamba günü Oehler'le yürüdüğüm halde, şimdi Karrer delirdikten sonra pazartesi de Oehler'le yürüyorum. Karrer benimle pazartesi yürüdüğü için, Siz, Karrer artık benimle pazartesi yürümediği için, pazartesi de benimle yürüyorsunuz, diyor Oehler, Karrer delirip hemen yukarıdaki Steinhof'a gittiği için. Ben de hiç çekinmeden Oehler'e, iyi o zaman, pazartesi de yürüyelim dedim, Karrer delirdiği ve Steinhof'ta olduğu için. Biz çarşambaları hep aynı (doğuya) yöne giderken, pazartesileri batıya yürüyoruz, dikkat çekici bir biçimde pazartesileri çarşambaları olduğundan çok daha hızlı yürüyoruz, herhalde diye düşünüyorum, Oehler, Karrer ile benimle olduğundan hep daha hızlı yürümüş olmalı, çünkü çarşambaları çok daha yavaş, pazartesileri çok daha hızlı yürüyor. Görüyor musunuz diyor Oehler, alışkanlıktan pazartesileri çarşambaları olduğundan daha hızlı yürüyorum, çünkü Karrer ile (yani pazartesileri) hep sizinle (çarşambaları) olduğundan daha hızlı yürüdüğüm için Karrer delirdikten sonra siz benimle yalnız çarşambaları değil pazartesileri de yürüdüğünüz için, pazartesileri ve çarşambaları yürüme alışkanlığımı değiştirmem gerekmiyor, diyor Oehler, oysa siz artık çarşambaları *ve* pazartesileri benimle yürüdüğünüz için, alışkanlığınızı gerçekten değiştirmek zorundasınız, hem de sizin için herhalde akıl almaz biçimde değiştirmek zorundasınız, diyor Oehler. Ama iyi bu, diyor Oehler ve anlaşılır bir eğitici tonda, organizma için büyük önem taşıyor ara sıra ve de uzun aralıklar olmadan alışkanlıkların değiştirilmesi ve kendisi de, alışkanlığı sadece *değişmeyi* değil *radikal bir değiştirmeyi* düşünmekteymiş. Siz alışkanlığınızı değiştiriyorsunuz, diyor Oehler, şimdi benimle yalnız çarşambaları değil, pazartesileri de yürüyerek ve bu şimdi

benimle değişken olarak bir bir yöne (çarşambaları) ve bir diğer (pazartesileri) yöne gidiyorsunuz, bu arada ben şimdiye kadar hep çarşambaları sizinle, pazartesileri ise Karrer'le yürüdüğüm halde, şimdi hem pazartesileri ve hem çarşambaları, yani pazartesileri de sizinle yürüyerek ve hem de çarşambaları bir (doğu) yönüne ve pazartesileri sizinle diğer (batı) yönüne yürüyerek alışkanlığımı değiştiriyorum. Ayrıca ben kuşkusuz ve doğal olarak sizinle Karrer'le yürüdüğümden farklı biçimde yürüyorum, diyor Oehler, çünkü Karrer'in sizden bambaşka bir insan oluşu söz konusu ve bu yüzden Karrer'in yürüyüşü de bambaşka (ve de düşünmesi), diyor Oehler. O, yani Oehler, Karrer delirdikten ve Steinhof'a girdikten, büyük bir olasılıkla sonsuza değin Steinhof'a girdikten sonra, diyor Oehler, ben, kendisinin söylediği gibi Oehler'i pazartesileri yalnız yürüme dehşetinden kurtarmışım; o zaman pazartesileri hiç yürümezdim, diyor Oehler, çünkü pazartesileri tek başına yürümek zorunda olmak gibi dehşet verici bir şey olamaz. Pazartesileri, diyor Oehler ve tek başına yürümek zorunda olmak en dehşet verici durumdur. Pazartesileri benimle yürümeyeceğiniz düşüncesini aklıma bile getirmek istemem, diyor Oehler. Ve pazartesileri de tek başına yürümek zorunda olmayı hiç düşünemem. Oehler paltosunu iyice kapalı giyme alışkanlığına sahipken ben paltomu tamamen açık olarak giyiyorum. Onun açık paltoya bağlı hiç dinmeyen üşütme ve hastalanma korkusundaki şeyin, bende kapalı palto içinde boğulmak zorunda kalacağım korkusunun ne olduğunu düşünüyorum. Ve böylece Oehler gerçekten de sürekli donmak zorunda kalacağı korkusunu taşıyor, bense sürekli boğulacağım korkusunu. Oehler ayak bileklerinin üzerine kadar gelen ayakkabılar giyerken, ben yarım ayakkabılar giyiyorum, çünkü yüksek ayakkabılardan nefret ederim, tıpkı Oehler'in yarım ayakkabılardan nefret ettiği gibi. Görgüsüzlük (ve de budalalık!) diyor Oehler durmadan, yarım ayakkabılarla yürümek, saçmalık, bunun gibi yüksek konçlu, ağır ayakkabılarla yürümek diyorum ben. Oehler'in şapkası geniş kenarlı, siyahken, benimki dar kenarlı, gri. Siz de benim gibi geniş kenarlı şapka giymeye alışabilseydiniz diyor Oehler sıkça, ben de sıkça Oehler'e siz de benimki gibi dar kenarlı şapka giymeye alışabilseydiniz, diyorum. Sizin başınıza dar kenarlı şapka değil, geniş kenarlı şapka uyar diyor bana Oehler, ben Oehler'e sizin başınıza sadece dar kenarlı şapka gider, ama şimdi başınızda olan geniş kenarlı şapka değil, diyorum. Oehler kız kardeşinin onun için ördüğü ellikleri, hep aynı ellikleri, kaba yün ellikleri giyerken, ben eldiven giyiyorum, karımın benim için satın aldığı ince, ama astarlı

domuz derisi eldivenleri. Sadece elliklerle insan gerçekten ısınır, diyor Oehler durmadan, sadece eldivenlerle ve de bunun gibi yumuşak deri eldivenlerle, diyorum ben, eller tıpkı benim ellerim gibi hareketlidir. Oehler siyah, paçasız pantolon giyiyor, bense gri paçalı pantolon giyiyorum. Ama artık giysilerimizle uğraşmıyoruz ve bu yüzden de Oehler dar kenarlı şapka, paçalı pantolon giysin, üzerindeki gibi dar ceketler giymesin vesaire, ben ağır ellikler takayım, yüksek konçlu ayakkabılar giyeyim vesaire, çünkü yola çıktığımızda yıllardır üzerimizde olan giysiler, yola çıktığımızdaki onlarca yıllık giysiler, nereye gidersek gidelim artık değişmiyor, çünkü bu giysiler onlarca yıl içinde bizim kesin alışkanlığımız ve dolayısıyla da kesin giysilerimiz olmuştur. Bir şey *duyarsak*, diyor Oehler çarşamba günü, duyduğumuzu sınarız, duyduğumuzu sınarsak duyduğumuzun gerçek olmadığını söylemek zorunda kalıncaya kadar sınarız, duyulan yalandır. Bir şey *görürsek* gördüğümüzü sınarız, gördüğümüz şeyin dehşet verici olduğunu söylemek zorunda kalıncaya kadar. Böylece bütün yaşam boyu dehşetten ve doğru olmayandan ve yalandan kurtulamayız, diyor Oehler. Bir şey *yaparsak*, yaptığımız şeyin bir hainlik, bir alçaklık, bir utanmazlık, çok büyük bir ümitsizlik olduğunu söylemek zorunda kalıncaya kadar yaptığımız şeyi düşünürüz, yaptığımızın doğal olarak yanlış olduğu açıktır. Böylece her gün bizim için cehenneme dönüşür, istesek de istemesek de ve düşündüğümüz şeyi onun için gereken soğukkanlı düşünceye ve keskin zekâya sahip olarak aklımızdan geçirirsek, her durumda da bir hainliğe ve alçaklığa ve gereksizliğe varırız, bu da bizi dehşet verici biçimde bunaltır. Çünkü düşünülen her şey gereksizdir. Doğanın düşünme gereksinimi yoktur, diyor Oehler, bir tek insan kibirliliği düşüncesini sürekli doğanın içine düşünür. Bizi *bütünüyle* bunaltıya sürükleyecek, bu arsız düşünme yoluyla, bu düşünme biçimine karşı doğal olarak tamamen bağışıklık kazanmış olan doğaya sürekli düşüncesini sokuşturması gerçeğidir. Bizim düşüncemizle durumlar doğal olarak, diyor Oehler, gittikçe daha çekilmez durumlara dönüşüyor. Çekilmez durumları çekilir durumlara dönüştürdüğümüzü düşünelim, kısa süre sonra çekilmez durumları çekilir durumlara dönüştüremediğimizi anlamak zorunda kalırız (dönüştürmeyi beceremediğimizi), tam tersine onları daha da çekilmez durumlara dönüştürdüğümüzü. Koşullarla da durumlarla olduğu gibidir, diyor Oehler, gerçeklerle de aynı şey. Bütün yaşam süreci bir kötüleşme sürecidir, sürekli, bu yasa en korkuncudur, her şey kötüleşir. Bir insan gördüğümüzde, kısa süre içinde, ne dehşet verici, ne can sıkıcı bir insan demek zorunda kalırız.

Doğaya baktığımızda, ne dehşet verici, ne çekilmez bir doğa demek zorunda kalırız. Yapay bir şey gördüğümüzde, hangi yapay şey olursa olsun kısa sürede ne çekilmez bir yapaylık demek zorunda kalırız. Yürüyorsak, kısa süre sonra ne çekilmez bir yürüyüş demek zorunda kalırız, koşuyorsak, ne çekilmez bir koşu, ayakta duruyorsak, ne çekilmez bir ayakta durma, düşünüyorsak, ne çekilmez bir düşünme hali. Bir rastlaşma geliyorsa başımıza, kısa zamanda, ne çekilmez bir rastlaşma diye düşünürüz. Bir yolculuk yaparsak, kısa zamanda, ne çekilmez bir yolculuk, ne çekilmez bir hava deriz, diyor Oehler, hangi hava olursa olsun, hangi havayı düşünüyor olsak da. Anlayış keskinse düşünce en pervasız ve en açık olandır, diyor Oehler, en kısa zamanda *her şeyin* çekilmez ve dehşet verici olduğunu söylemek zorundayız. Kuşkusuzdur ki çekilmez olanı çekmek ve dehşet vereni, dehşet veren bir şey olarak algılamamak sanattır. Bu sanatı en zor olarak betimlemek doğaldır. Olgulara karşı varolma sanatı, diyor Oehler, en zor olan sanattır. Olgulara karşı varolmak, çekilmez olana ve dehşet verici olana karşı varolmak demektir, diyor Oehler. Biz sürekli olgulara *karşı* değil de sürekli olgular *ile* varolursak, diyor Oehler, en kısa zamanda mahvoluruz. Gerçek şu ki, varoluşumuz çekilmez ve dehşet verici bir varoluştur, bu olgu *ile* varolursak, bu olguya *karşı* olmadan varolursak, en zavallı ve en bayağı biçimde mahvoluruz, bu yüzden bizim için sürekli *içinde* bulunurken, aynı zamanda çekilmez ve dehşet verici bir varoluş olgusuna *karşı* varolmamızdan daha önemli bir şey olmamalı. Çekilmez ve dehşet verici varolmanın *içinde (ve birlikte)*liğininaynı sayıdaki olanakları, tıpkı çekilmez ve dehşet verici varoluşa karşı, yani *içinde (ve birlikte)* ve aynı zamanda çekilmez ve dehşet verici varoluşun *karşısında* olma olgusu ile aynıdır. İnsanın *içinde (ve birlikte) bir* ve böylece *hepsinin* ve olguların *tümüne karşı* varolma olanağı hep vardır, bu olguya karşı ve bütün olgulara karşı varolma, ki her zaman bir olgunun içinde ve (birlikte) ve bir ve bütün olgulara karşı varolma olanağına sahiptir ve bu yüzden varolmanın çekilmez ve dehşet verici olması olgusuna karşı da. Bu, her zaman soğukkanlı düşünce ve keskin zekâ sorunudur, ve soğukkanlı düşünce ve keskin zekânın pervasızlığı sorunudur, diyor Oehler. İnsanların çoğu, yüzde doksan sekizi, diyor Oehler, ne soğukkanlı düşünceye ne de keskin zekâya sahiptir ve zekâları bile yoktur. Bugüne kadarki tarih bunu kanıtlamıştır kuşkusuz. Nereye baksak ne soğukkanlı düşünce ne de keskin zekâlılık görürüz, diyor Oehler, her şey soğukkanlı düşünceden ve keskin zekâdan yoksun ve akıldan da yoksun, devasa, tüyler ürperten uzun bir tarihtir.

Tarihe baktığımızda, keskin zekâlılıktan ve soğukkanlı düşünceden hiç söz açmazsak, her şeyden önce onun akıldan yoksunluğu bunalım yaratır. Bu nedenle tarihin tamamen akılsız bir tarih olduğunu, bu yüzden de tamamen *ölü* bir tarih olduğunu söylemek abartı değildir. Gerçekten de biz, diyor Oehler, tarihe baktığımızda, tarihe derinlemesine baktığımızda, ki benim gibi bir insan için zaman zaman bunu yapma cesareti eksik değildir, ardımızda, gerçekte altımızda akıl almaz bir doğa vardır, ama aslında hiçbir tarih yoktur. Tarih bir tarih yalanıdır savını ileri sürüyorum, diyor Oehler. Ama bireye geri gelelim, diyor Oehler. Akıl sahibi olmak tarihi ve öncelikle de kendi kişisel tarihimizi bir kenara bırakmaktan başka bir şey değildir. Bir andan ötekine hiç ama hiçbir şeyi kabullenmemek demek akıl sahibi olmak demektir, hiç kimseyi ve hiçbir şeyi, hiçbir sistemi ve doğal olarak hiçbir düşünceyi, en basit biçimde hiçbir şeyi, ve bu gerçekten devrimci biricik bilgi içinde kendini yok etmektir. Ama böyle düşünmek ister istemez birdenbire akıl deliliğine götürür, diyor Oehler, bildiğimiz üzere, ve Karrer birdenbire *bütünüyle delirerek* ödemek zorunda kaldı bunu. O, Oehler, Karrer'in bir daha Steinhof'tan çıkacağına inanmıyormuş, bunun için onun deliliği çok temel, diyor Oehler. Kendini gittikçe daha fazla en heyecan verici ve en akıl almaz ve en çığır açıcı düşüncelerle eğitmek ve kendini onun için hâlâ mümkün olan düşüncelerle gittikçe daha büyük bir kararlılıkla buna adamak onun her günkü disiplini imiş, ama sadece hep mutlak delilikten *önceki* en uç sınıra kadar, insan Karrer kadar ileriye giderse birdenbire kararlı olur ve kesinlikle delirir ve apansızın değersizleşir. Düşünmek ve gittikçe daha büyük ve gittikçe daha büyük bir yoğunlukla ve gittikçe , daha da büyük bir pervasızlıkla ve gittikçe daha da büyük bir bilgi fanatizmiyle, diyor Oehler, ama bir an bile çok o kadar ileri düşünmemek. Her an çok geniş düşünebiliriz, diyor Oehler, düşüncemizde çok geniş olabiliriz, diyor Oehler, ve her şey değersizdir. Şimdi yine Karrer'in hep geri döndüğü şeye geri dönebilirim, diyor Oehler, yani dünyada ya da daha doğrusu bizim dünya diye tanımladığımız yerde, çünkü onu hep dünya diye tanımladık, hiç akıl olmadığına, aklın ne olduğunu analiz edersek, asla akıl olmadığını söylemek zorundayız, ama Karrer bunu analiz etti, diyor Oehler, yani, Karrer'in isabetle söylediği gibi ve bu inanılmaz çekici konuyla süren uğraşı sonunda aklın olmadığına ama alt-aklın olduğuna. Sözümona insan aklının, diyor Oehler, Karrer'in dediği gibi, her zaman sadece alt-akıl denilen şey olduğu, alt-akıl olduğudur. Çünkü akıl mümkün olsaydı, diyor Oehler, tarih de mümkün olurdu, akıl mümkün

olmadığı için ve alt akıldan ya da alt -akıldan, ki Karrer'in buluşu bu, diyor Oehler tarih oluşmaz. Alt akıl olgusu ya da sözümona alt-akıl olgusu, diyor Oehler, kuşkusuz doğanın ve insanların sürekliliğini mümkün kılıyor. Benim aklım olsaydı, diyor Oehler, sürekli aklım olsaydı, diyor, kendimi çoktan öldürürdüm, ama kendimi öldürmedim, çünkü sürekli aklım yok. Bundan ya da söylediklerimden anlaşılması gereken, diyor Oehler, bundan anlaşılması gerekenin anlaşılmasıdır, bundan anlaşılması gerekmeyen, anlaşılması gerekmeyendir. Her şey anlaşılması gereken değilse de, her şey açıktır, diyor Oehler. Bizim düşünmek diye adlandırdığımızın akılla bir ilişkisi yoktur, diyor Oehler, Karrer bu konuda haklı, düşündüğümüz için bizim aklımız yoktur derken, çünkü akıllı olmak düşünmek demek değildi ve bu yüzden de düşünmemek, yani düşünce sahibi olmamaktı. Bizde olan sadece yedek akıldan başka bir şey değil. Yedek düşünme varoluşumuzu olanaklı kılıyor. Düşünülen bütün düşünme bir yedek düşünme, çünkü gerçek düşünme olanaksız, çünkü gerçek bir düşünme yok, çünkü doğa gerçek düşünmeyi dışlıyor, çünkü gerçek düşünmeyi dışlamak zorunda. Siz şimdi beni deli olarak görebilirsiniz diyor Oehler, ama gerçek, yani asıl düşünme bütünüyle dışlanmıştır. Biz ise düşünme sandığımızı düşünme olarak adlandırıyoruz tıpkı yürümeyi yürüme olarak adlandırdığımız gibi, yürüyoruz dediğimizde, yürüyoruz ve yürüyoruz sandığımızdaki gibi diyor Oehler. Şimdi söylediklerimin neden ve etki ile asla ilişkisi yok, diyor Oehler. Bırakalım *düşünme* diyelim düşünmenin söz konusu olmadığı yerde, ve bırakalım *akıl* diyelim asla aklın olamayacağı yerde, bırakalım asla söz konusu olamayacak bütün *kavramlar* söz konusu olsun. Sadece davranışlar ve davranışlar diye adlandırdığımız şeyleri ki hiç de o davranışlar ve şeyler olamazlar davranışlar ve şeyler diye tanımladığımızda ilerleyebiliriz, sadece bu yolla, diyor Oehler, bir şey olanaklı olur, yani her şey olanaklıdır. Deneyim, yakınına, en çok da hiçbir koşulda artık altına girmediğimiz bir olgudur, diyor Oehler. Öte yandan da bizim hep bu olguyla aynı ya da bu olgunun çok daha altında hareket ettiğimiz de aynı şekilde gerçektir, yaptıklarım (ve bilgilenmem), bizim burada, Klosterneuburg sokağında gördüğümüz bu çocuklar akıl dışlandığı için yapılmış çocuklardır diyorsam bu neyse o değildir. Ben bunun doğru olmadığını, yanlış olduğunu bildiğim halde bizim burada Klosterneuburg sokağında gördüğümüz bu çocukların akıl dışlandığı için yapıldıklarını söylüyorum, oysa bu cümlede kullanılan kavramların ve bu yüzden cümlede sarf edilen sözcüklerin de yanlış olduğunu bildiğimiz halde

söylüyorum, bu cümledeki *her şeyin* yanlış olduğunu bildiğimiz gibi. Ama kendimizi en üst çizgi olan deneyimimize dayandırırsak, hiç sohbet edemeyiz, o zaman hiç varolamayız artık, diyor Oehler. Böylece ben yine de Klosterneuburg sokağında gördüğümüz bu çocukların akıl dışlandığı için yapıldıklarını söylerim. Ve ben sırf, *deneyime* dayanmadığım için her şey olanaklıdır. Yalnız bu yolla olanaklıdır bir cümle söylemek, tıpkı insanların öylece sokağa gidip çocuk yaptıkları gibi ya da insanlar çocuk yaparlar, çünkü akılları dışlanmıştır. Çocuk yapan insanların kendilerine hiçbir şey sormadıkları cümlesi, ki tamamen doğrudur ama aynı zamanda bütün cümleler gibi tamamen yanlıştır, diyor Oehler. Söylenen bütün ve düşünülen ve de varolan bütün cümlelerin aynı zamanda doğru ve aynı zamanda yanlış olduğunu doğru cümleler söz konusu olduğunda bilmek zorundayız, diyor Oehler. Şimdi sohbeti kesiyor ve: Gerçekten de bu insanlar bir çocuk yaptıklarında kendilerine hiçbir şey sormazlar, oysa bir çocuk yapmanın ve her şeyden önce de kendi çocuğunu yapmanın felaket yaratmak olduğunu ve bu yüzden bir çocuk yapmanın ve hele kendi çocuğunu yapmanın kepazelikten başka bir şey olmadığını söylüyor. Ve çocuk yapıldığında, diyor Oehler, onu yapanlar kendi özgür istekleriyle yaptıkları çocuğu devlete ödetirler. Bu milyonlarca ve milyonlarca sırf özgür istekle yapılan çocuklara devlet bakmak zorunda, o, hepimizin bildiği gibi tamamen gereksiz olan, yeni, milyonlarca defa felaketten başka bir şey getirmemiş olan çocuklara. Tarih histerisi, diyor Oehler, bu durumu görmezden gelmekte, yani yapılan bütün çocuklarla yapılan felaketin ve yapılan gereksizliğin söz konusu olduğunu. Çocuk yapanları, çocuklarını tamamen kafasızca ve en hain ve alçak biçimde yaptıkları yönünde kınamaktan kaçınılamaz, oysa onlar da, bildiğimiz gibi, kafasız değillerdir. Bütün bu kafasızca yapılan çocuklardan, bu çocuklarla aldatılan devletin parasını ödemek zorunda olduğu çocuklardan, daha büyük bir felaket yoktur, diyor Oehler. Çocuk yapan, diyor Oehler, en büyük cezaya çarptırılmak ve desteklenmemelidir. Hiç de sosyal olmadığını bildiğimiz ve mevcut en tatsız tarih aykırılığından başka bir şey olmayan devletin o tamamen yanlış sosyal destek hevesi denilen şeyden başkası değildir bir çocuk yapmanın cinayet oluşunun suçlusu, bir çocuk yapmak ve bir çocuğu dünyaya getirmek benim zaten en büyük cinayet olarak tanımladığım şeydir, diyor Oehler, bu cinayetin, diyor Oehler, cezalandırılmaması, tam tersine desteklenmesidir suçlu. Ve yapılan bütün çocukların kafasızlaştırılmaları, diyor Oehler, bir olgudur. Kafayla hiçbir çocuk

yapılmaz, diyor Oehler, ve kafasız yapılan ve daha çok da kafasızlaştırılan cezalandırılmalıdır. Parlamentonun ve parlamentoların görevi, kafasız çocuklar yapmaya karşı yasalar çıkarmak ve bunu uygulamaktır ve kafasız çocuk yapmaya en yüksek cezayı vermektir ve herkesin kendine özgü en yüksek cezayı almasını öngören yasayı, diyor Oehler, yürürlüğe sokmalı ve uygulamalıdır. Böyle bir yasanın çıkmasından hemen sonra, diyor Oehler, dünya kendi iyiliğine doğru dönüşecektir. Çocuk yapmayı destekleyen bir devlet, hele de kafasızca çocuk yapmayı, diyor Oehler, kafasız bir devlettir, hele ilerici bir devlet hiç değildir, diyor Oehler. Çocuk yapmayı destekleyen bir devlet ne deneyime ne de bilgiye sahiptir. Böylesi bir devlet suçludur, çünkü bilinçli olarak kördür, böylesi bir devlet güncel değildir, diyor Oehler, ama bildiğimiz gibi güncel ya da diyelim ki güncel denilen devlet olanaksızdır ve böylece de bu bizim devletimiz asla güncel devlet olamaz. Çocuk yapan biri, diyor Oehler, bir felaket yaptığını bilir, mutsuz olacak bir şey yaptığını, çünkü mutsuz olmak zorundadır, doğası gereği tamamen felaket olan, sadece doğası gereği tamamen felaket bir şey olmak zorundanın dışında bir şey olamayacağım bilir. Sonsuz bir felaket yapar sadece bir çocuk yaparak, diyor Oehler. Bir cinayettir bu. Kafasızca ya da tersi, bir çocuk yapanın bir cinayet işlediğini söylemekten asla vazgeçmemeliyiz, diyor Oehler. Şimdi biz Klosterneuburg sokağından geçerken bu kadar çok, evet yüzlerce çocuğun olması durumu Oehler'in çocuk yapma üzerine söylediklerini sürdürmesine yol açıyor. Ona verilen yaşamı istemediğini bildiğimiz bir insan yapmak, diyor Oehler, çünkü hiçbir insan ona verilen yaşamı istemez, bu er geç ama kesinlikle her insanda bu insan henüz yokken ortaya çıkar, böyle bir insanı yapmak gerçekten cinayettir, insanlar çaresizlikleriyle yoğrulan alçaklıkları içinde kendi kendilerine yaşamlarına sahip olmak istediklerini telkin ederler, oysa gerçekte hiçbir zaman yaşamlarına sahip olmak istemezler, çünkü kendi yaşamlarından ve temelde sorumsuz üreticilerinden nefret ettikleri kadar hiçbir şeyden nefret etmezler, bu üreticiler ürettiklerinden bu gerçek yüzünden ayrılmış olsalar ya da olmasalar bile bu gerçek yüzünden mahvolmak istemezler. Bu inanılmaz yalana bütün insanlar kendilerini inandırıyor, diyor Oehler, milyonlar bu yalana inanıyor. Kendi yaşamlarını istediklerini söylüyorlar, her gün toplumda bunu gösteriyorlar, ama gerçek, yaşamlarmı istemedikleri. Hiçbir insan, yaşamına sahip olmak istemiyor, diyor Oehler, herkes kendi yaşamından memnun, ama ona sahip olmak istemiyor, bir kez yaşamı var, diyor Oehler, yaşamının kendisi için bir şey

olduğuyla kendini aldatıyor, ama gerçekte ve doğrusu, bu onun için dehşet verici olmaktan başka bir şey değil. Yaşam bir tek gün bile değerli değildir, diyor Oehler, siz en az özeni gösterip bu sokaktaki yüzlerce insana bakarsanız, gözlerinizi insanların olduğu yerde açık tutarsanız görürsünüz bunu. Sadece bir kez gözleriniz açık bu sokaktan, bu çocuklarla dolu sokaktan geçerseniz, diyor Oehler. Bu derece umutsuzluk ve bu derece korkunçluk ve bu derece zavallılık, diyor Oehler. Gerçek burada gördüğümün dışında bir şey değildir: ürkütücüdür. Bu kadar çok umutsuzluğun ve bu kadar çok felaketin ve bu kadar çok zavallılığın nasıl olup da mümkün olduğunu, diyor Oehler, soruyorum kendime. Doğanın bu kadar çok felaket ve bu kadar çok dehşet töz üretebilmesi. Doğanın kendi umutsuz ve acınası yaratıklarına karşı bu kadar büyük bir kayıtsızlık üretebilmesi. Bu sınırsız acı çekme kapasitesi, diyor Oehler. Bu sınırsız üretmenin buluş zenginliği ve felakete dayanıklılık. Bu gerçekten sırf burada bu sokakta binlere varan bireyin iğrençliği. Aklınız almadan ve umutsuzca bakmak zorundasınız, diyor Oehler, günbegün yığınla yeni ve gittikçe büyüyen insan mutsuzluğu üretilmesine, bu kadar çok insan çirkinliği ve insan iğrençliği diyor, her gün, süreklilikle ve görülmemiş inatla. Siz kendinizi tanıyorsunuz, diyor Oehler, tıpkı benim kendimi tanıdığım gibi, işte böyle bütün bu insanlar da, bizden başkası değiller, ama buna rağmen mutsuz ve umutsuz ve temelden kayıplar. O, Oehler, radikal biçimde konuşacak olursak, insanlığın bütünüyle yokolmasından yana, ona kalsaydı, artık çocuk, bir teki bile ve dolayısıyla artık insan, bir teki bile olmamalı, dünya yavaş yavaş ölüyor, diyor Oehler, gittikçe daha az insan, sonunda sadece birkaç insan olmalı, sonunda hiçbir insan, hem de hiç mi hiç insan kalmamalı. Ama bu şimdi söylediği, dünyanın yavaş yavaş yittiği ve insanların yavaş yavaş doğal yollarla azaldığı ve sonunda dünyadan tamamen yok olmalarını sağlamak, sadece artık tamamen ve bütünsel biçimde bir tek düşünce ile birlikte çalışan beynin taşkınlığıdır ve Oehler bunu bütünüyle *saçmalık* olarak nitelendiriyor. Elbette yavaş yavaş ölen, sonunda tamamen insansız kalan bir dünya mutlaka en güzeli olurdu, diyor Oehler. Ardından bu düşünce doğal olarak *saçmadır* diyor. Ama bu, diyor Oehler, gittikçe daha çok insanın gittikçe artan bir erişilmezlikle ve gittikçe daha büyük bir felaket yarattığının günbegün akıl almaz biçimde seyretmek zorunda kalındığı gerçeğini değiştirmez, tıpkı sizin gibi aynı acı çekme kapasitesini ve aynı korkunçluğu ve aynı çirkinliği ve iğrençliği yaptığını ve yıllar geçtikçe hep daha büyük bir acı çekme kapasitesine ve

korkunçluğa ve çirkinliğe ve iğrençliğe dönüştüğünü. Karrer de aynı görüşteydi diyor Oehler. Oehler sürekli *Karrer aynı görüşteydi* ya da *Karrer benzer görüşteydi* ya da *Karrer başka* ya da *Karrer bunun tersi görüşteydi (ya da düşüncedeydi),* diyor. Karrer'in cümlesi hep şuydu, diyor Oehler: insanlar nasıl buna vardıklarını bilmeden ve onlara bununla ilgili olan bir soru sorulmadığında, hep saptadığımız üzere ve özellikle de temel sorularda kendilerine bir şey sorulmadığı halde bu insanların hepsinin, düşünecek olursak hiç durmadan en büyük suçluluk sorumluluğuyla özdeşleştirilmeleri, buna mecbur oluşumuz, bütün yaşamları boyunca, kim olurlarsa olsunlar ve ne olurlarsa olsunlar ve nerede olurlarsa olsunlar, bütün iğrençliğe değer araçlarla, yani insanca araçlarla, ki bunun içinde hep kendi yetkinleştirdikleri ürkütücü hızla, sonsuz mutsuzluklarının içinde ve dışında ve altında tepelenmeleridir. Yaşamım boyunca çocuk yapmaya karşı çıktım, dedi Karrer, diyor Oehler, olduğum insana ve akla gelecek en korkunç zindanda oturan insana ve bilimin aldırmadan insan doğası diye adlandırdığı insana yeni bir insan katmak, olabilecek en korkunç zindandaki insana yeni bir insan katmak, adımı taşıyacak olanı oraya kapatmak demekti, insan Klosterneuburg sokağında yürürken ve en çok da açık gözlerle Klosterneuburg sokağında yürürse, diyor Oehler, çocuk yapmaktan ve çocuk yapmakla ilgili her şeyden temelli vazgeçer. O zaman insan her şeyden vazgeçer, diyen Karrer'den alıntı yapıyor Oehler. Oehler'in ne kadar sık Karrer'den alıntı yaptığı dikkatimi çekiyor. Oehler sık sık Karrer'e ait cümleleri söylüyor ve sık sık Karrer'in düşündüklerini düşünüyor, diye düşünüyorum, şimdi söylediğimin Karrer'den, şimdi düşündüğümün Karrer'den olmadığı kesin değilse de. Bu bağlamda aklıma gelen *Aslında söylenen her şey alıntıdır* sözü de Karrer'e ait ve Oehler bunu, her işine geldiğinde kullanıyor. *Doğa* ve *insan doğası* kavramının sürekli kullanımı ve bu bağlamda *dehşetli* ve *tiksindirici* ve *ürkütücü* ve *sonsuz acıklı* ve *korkunç* ve *iğrenç* sözcükleri de Karrer'in. Ben Karrer'le, diye düşünüyorum şimdi, diyor Oehler, yirmi yıl boyunca Klosterneuburg sokağında yürüdüm, Karrer gibi ben de Klosterneuburg sokağında büyüdüm ve ikimiz de, Klosterneuburg sokağında büyümenin ne demek olduğunu biliyorduk ve bu bilinç bizim her davranışımızda ve bütün düşüncemizde ve özellikle de birlikte yürüdüğümüzde hep içimizdeydi. Karrer'in aksam en anlaşılır olandı, Karrer'in düşüncesi en doğru olan, Karrer'in karakteri en düzgün olandı, diyor Oehler. Ama son zamanlarda onun kişiliğinde artık yorgunluk belirtileri saptamıştım, her şeyden önce kafasında, diyor Oehler, bir yandan,

diyor Oehler, kafasında yorgunluk belirtileri, öte yandan onda daha önce hiç gözlemlenmemiş, inanılmaz biçimde kafasının çalışması. Bir yanda Karrer'in birdenbire hızla yaşlanan gövdesi, diyor Oehler, öte yanda hiç olmayacak biçimde keskin zekâya sahip Karrer'in beyni. Birden ortaya çıkan bedensel çöküşü, diyor Oehler, birdenbire kafasının işleyişinin acayip ve muazzam bir hal alışı. Karrer'in gövdesi özellikle son yılda artık sıkça kendiliğinden çöken ve dağılan bir gövde olarak gözlemlenirken, diyor Oehler, aynı anda zihinsel sığasının muazzamlığı söz konusu olduğunda sonunda beni gerçekten ürküten durum oldu. Hangi akıl almazlıklara bu Karrer kafasının birden yetkin olduğunu o anda düşünmek zorunda kaldım, diyor Oehler, öte yandan bu Karrer gövdesinin birden nasıl çöktüğünü, aslında hiç de yaşlı bir gövde olmadığını. Bilim bu gözlemi Karrer gibi insanlarda sürekli yapabilir, yani bu kişilerin düşüncelerinin doruk noktasındayken ve böylece zihinsel yeteneklerinin doruk noktasındayken birdenbire delirmeleri gözlemini. Bir andır, diyor Oehler, deliliğin *başlaması.* Sadece bir andır söz konusu kişinin *birdenbire delirmesi.* Oehler gene: Karrer'inki tümden, kesin bir delilik diyor. Karrer'in bundan sekiz yıl önce yaşanan Steinhof'tan çıkması gibi bir durum düşünülemez. Herhalde Karrer'i bir daha hiç göremeyeceğiz. Bütün işaretler Karrer'in Steinhof'ta kalacağını ve Steinhof'tan artık hiç çıkmayacağmı gösteriyor, diyor Oehler. Karrer'i Steinhof'ta ziyaret etmenin yaratacağı bunalım büyük olasılıkla öylesine bir şiddet yaratır ki, özellikle de kafasında ve doğal olarak da düşüncesinde böyle bir ziyaret en yıkıcı etkiyi yapar, bu yüzden Steinhof'ta böyle bir ziyaret düşünülemez. Birlikte Karrer'i ziyaret etmemiz de düşünülemez, dedi Oehler. Karrer'e yalnız gitsem, bu beni ilelebet değilse, aylarca da olmasa, haftalarca mahveder, diyor Oehler. Siz Karrer'i ziyaret ederseniz, diyor Oehler bana, kendinizi mahvedersiniz. Birlikte gidersek böylesi bir ziyaret üzerimizde aynı etkiyi yapar. Karrer'in şimdi içinde bulunduğu durumdaki bir insanı ziyaret etmek saçmalıktır, çünkü bütünüyle ve kesin biçimde delirmiş bir insanı ziyaret etmek saçmalıkmış. Steinhof'taki bir ziyaretin beni her zaman bütünüyle bunalıma soktuğu gerçeğini bir tarafa bırakalım, diyor Oehler. Bir tımarhaneyi ziyaret etmek için en büyük zorluğu aşmak gerekir, diyor Oehler, eğer ziyaretçi duygu ve düşünme budalası değilse. Steinhof'a yaklaşmak bile mide bulandırıyor, diyor Oehler, hele hele içeriye girmem. Tımarhanelerin dışındaki dünya zaten zor dayanılan bir dünya, diyor. En iyi niyetimizle ve en büyük özveriyle de olsa, yine de insanın söz konusu olduğunu

söyleyemeyeceğimiz yüzlerce ve binlerce insanı görmek, diyor. Bir tımarhaneye gitmeden önce bile düşündüğümüzden her seferinde daha da kötü olduğunu gördüğümüz tımarhanelere gitmek. Sonra biz Steinhof'tayken, diyor Oehler, tımarhanelerdeki çekilmezliği, tımarhanelerin dışındaki yaşamdan ve varolmadan ve yaşamdan ve varoluştan ayırt ettiğimizi kavrarız, ki bu tımarhaneler *dışında* hastanelerin *içinde* olduğundan gerçekten de daha gülünçtür, içeride ve dışarıda kavramlarını karşılaştırma yeteneğine sahipsek eğer, diyor Oehler, yani tımarhanelerin içinde ve tımarhanelerin dışındaki sağlam diye anılan dünyanın kavramlarını, sağlam olmayan diye anılan dünyanın kavramlarının ucuzluğu ile karşılaştırırsak bununla yetiniriz. Kendi kendimize bir anlık şiddetin Steinhof'a girmeye yol açtığını söylemek zorundayız. Ve hele bu anın her an olabileceğini bildiğimiz zaman. Her anın Steinhof'a götüren sınırı aşma olduğunu bilirsek eğer. Üç hafta önce Karrer'e bugün Steinhof'ta olacağını söyleseydiniz eğer, diyor Oehler, Karrer her an yine Steinhof'a girme olanağını hep göz önünde bulundurduysa da, şaşırırdı. Burada, bu yerde, diyor Oehler ve duruyor, Karrer'e: Bir ana hâkim olmanın mümkün olduğunu, ama hiçbir zaman bir insanın bunu başaramadığını, Steinhof'a girme anının son bir sınır aşma olduğunu, yani kesin delilik olduğunu söyledim, hem de cümlemi bitiremeden, diyor Oehler. Karrer o zaman kuşkusuz bitmemiş olan cümleyi anlamadığını söyledi, ama bu bitmemiş cümleyle ne denmek istediğini bildiğini söyledi. Şimdiye kadar hiçbir insanın başaramadığını Karrer de başaramamış, diyor Oehler, Steinhof'a girme sınırını aşma anının bilincini, yani sonsuz delirmenin sınırı aşma anı bilincini. Bir şey yaparsak, o şeyi neden yaptığımızı derinlemesine düşünmemeliyiz, diyor Oehler, çünkü o zaman birdenbire bizim için bir şey yapmak olanaksızlaşır. Yaptığımızı, düşüncemizin nesnesi haline getiremeyiz, çünkü o zaman önce *ölümcül kuşkuya* kapılırız, sonunda da *ölümcül umutsuzluğa.* Çevremizde olup bitenler, olanlar, olacaklar hakkında derinlemesine düşünmemeliyiz, çevremizde olup bitenler, olanlar, olacaklar, yani geçmiş, şimdi ve gelecek hakkında, bizim için ölümcül olan anda düşünceyi yarıda bırakma gücümüz yoksa derinlemesine düşünmemeliyiz. Derin düşünme sanatı, diyor Oehler, düşünmeyi tam olarak ölümcül andan hemen önce sekteye uğratma sanatıdır. Ama biz bu ölümcül anı tamamen bilinçli olarak erteleyebiliriz, diyor Oehler, kısa ya da uzun bir süreliğine, duruma göre. Önemli olan ölümcül anın ne zaman olduğunu bilmemizdir. Ama hiç kimse ölümcül anın

ne zaman olduğunu bilmez, diyor Oehler. Sorun benim ölümcül anın ne zaman olduğunu bilmem değildir, asıl sorun ölümcül anın henüz gelmediği ve sonra da asla gelmediği, olabilir mi?, ama buna güvenemeyiz. Asla yaptıklarımızı nasıl ve neden yaptığımızı düşünmemeliyiz, çünkü o zaman hiçbir şey bir anda değil, ama yine de bir anda bu bütünsel eylemsizlikle ve bütünsel devinimsizlikle ilgili sorunu tam olarak bilinç düzeyinde yargılamış oluruz. Çünkü en berrak düşünce, ki en derin, aynı zamanda en berrak anlaşılırlıktır, en bütünsel eylemsizlik ve en bütünsel devinimsizliktir, diyor Oehler. Neden yürüdüğümüzü düşünmemize gerek yoktur, diyor Oehler, çünkü o zaman yürümemiz olanaksızlaşır hemen, yürümek ve tutarlılıkla ilerlemek, bir süre sonra bizim için büsbütün olanaksızlaşır tıpkı neden yürüdüğümüzü düşündüğümüz zaman neden yürüdüğümüzü düşünmemize gerek olmayışı gibi vesaire, aynen nasıl yürüdüğümüzü, nasıl yürümediğimizi düşünmemiz gerekmediği gibi, tıpkı durduğumuzda, yürümeyip de durduğumuzu düşünmemiz gerekmediği gibi, düşünmemiz gerekmediği gibi, vesaire. Kendi kendimize: neden yürüyoruz? diye sormamalıyız, tıpkı başkalarının neden yürüdüklerini istedikleri gibi sorma hakkına sahip oldukları (ve sorabilecekleri) gibi. Başkaları, diyor Oehler, her şeyi sorma hakkına sahiptir (sorabilir), biz kendimize bunu sorma hakkına sahip değiliz. Nesneler söz konusu olduğunda, aynı biçimde nesnelerin (nesnelere karşıt olanların) durumunu soramayız. Gördüklerimizi düşünürüz ve bu yüzden onları görmeyiz, diyor Oehler, oysa başkaları hiç sorunsuz olarak gördüklerini görürler, çünkü gördüklerini düşünmezler. Görüş diye adlandırdığımız şey temelde bizim için durgunluk, devinimsizliktir, hiçtir, Hiç. Olay düşünülmüştür, görülmemiştir, diyor Oehler. Böylece biz, gördüğümüz zaman, son derece doğal olarak hiçbir şey görmeyiz, aynı zamanda her şeyi düşünürüz. Birdenbire Oehler diyor ki, Karrer'i Steinhof'ta ziyaret edersek, herhalde tıpkı sekiz yıl önceki gibi dehşete kapılırız, ama şimdi Karrer'in deliliği gerçekten de sadece sekiz yıl önceki deliliğine göre çok daha kötü olmakla kalmayıp, aynı zamanda kesin ve sekiz yıl önceki ziyaretimiz sırasında nasıl dehşete kapıldığımızı düşünecek olursak, şimdi Karrer'in durumunun korkunçluğu ortadayken Karrer'i ziyaret etmeyi bir an bile düşünmek saçma olur. Herhalde Karrer'in ziyaretçi kabul etmesi olanaksızdır, diyor Oehler. Karrer 7 numaralı koğuşa konmuş, en korkunç olana. Bu, en açınılası yaratıkların hapsedildiği dehşet verici zindanlara, diyor Oehler. Kir ve pis kokudan başka bir şey yok. Her şey orada paslanıp çürüyor. En inanılmaz

şeyleri duymaktayız. En inanılmaz şeyleri görmekteyiz. Oehler: Karrer'in dünyası, onun dünyasıyla aynı biçimde bizim de dünyamız oluşu. Şimdi burada Klosterneuburg sokağında aynı biçimde Karrer'le yürüyor olabilir ve Karrer'le *sizin* hakkınızda konuşuyor olabilirdim, Karrer değil de sizin şu anda Steinhof'ta olma durumunuz söz konusu olsaydı ya da siz beni Steinhof'a göndermiş ve Steinhof'a yatırmış olsaydınız ve siz Karrer'le Klosterneuburg sokağında yürüyor ve benim hakkımda konuşuyor olsaydınız. Bir an sonra hakkında konuştuğumuz kişinin içinde bulunduğu duruma düşüp düşmeyeceğimizden emin değiliz ve düşüncemizin ve tartışmamızın nesnesi olan kişinin durumuna. *Ben* de Rustenschacher'in dükkânında aynı biçimde delirebilirdim, diyor Oehler, o gün Karrer'in içinde bulunduğu ruh halinde Rustenschacher'in dükkânına girip Rustenschacher ile Karrer'in girdiği tartışmaya girseydim ve Rustenschacher'in dükkânındaki tartışmadan Karrer'in çıkardığı sonuçları çıkartıp şimdi Steinhof'ta olsaydım. Ama gerçekte benim Karrer gibi davranmam olanaksız, diyor Oehler, çünkü ben Karrer değilim, *ben kendim gibi* davranırdım, tıpkı *sizin kendiniz gibi* davranacağınız gibi ve Karrer gibi değil ve ben Karrer gibi Rustenschacher'in dükkânına girip Rustenschacher ve yeğeni ile tartışmaya başlayacak olsaydım da, tartışmayı bambaşka biçimde sürdürür ve her şey doğal olarak Karrer ve Rustenschacher ve yeğeni arasında geliştiğinden bambaşka gelişirdi, tartışma başka bir tartışma olurdu, aslında hiç de tartışma çıkmazdı, çünkü ben tartışmayı Karrer'den bambaşka sürdürür ve belki de hiç sürdürmezdim, diyor Oehler. Çoğu zaman birçok ölümcül durumun yan yana gelmesi, aslında hiç de ölümcül durumlar olmayan ama yan yana geldiklerinde ölümcül durumlara dönüşen durumların, tıpkı Rustenschacher'in dükkânında Karrer'in başına geldiği gibi, felakete yol açması, diyor Oehler. Tanık olduğumuz için orada durakalıp tepetaklak olmuş tepkisi gösteriyoruz. Benim, eğer Karrer'in yerinde olsaydım o öğleden sonra Rustenschacher'in dükkânına girmem düşünülemez bile, diyor Oehler, ama Karrer'in o öğleden sonraki ısrarı daha büyük bir ısrardı ve ben de Karrer'in ardından Rustenschacher'in dükkânına girdim. Ama benim *neden* o öğleden sonra Karrer'in ardından Rustenschacher'in dükkânına girdiğimi sormak anlamsız. O zaman bir *trajedi* söz konusu diyoruz, diyor Oehler. Önceden tahmin edilen

Rustenschacher'in dükkânında değişmez ve önceden tahmin edilen bir olay olarak onun hakkında hüküm veriyoruz, değişmez ve önceden tahmin edilen kavramların hiçbir doğruluğu olmadığı halde. Çünkü hiçbir şey

değiştirilemez ve hiçbir şey öngörülemez, ama birçok şey ve çoğunlukla da en tüyler ürpertici şey kolaylıkla oluşuverir. Şimdi artık, Rustenschacher'in dükkânındaki edilginliğimin beni şaşırttığını söyleyebilirim, akıl almaz suskunluğum ve temelde *hiç* tepki göstermemem, evet, bir şeyden korktum, ama neden korktuğumu bilmeden (ya da kestiremeden), bir şeyden korktum, ama bu korku karşısında, yani Karrer'in durumu karşısında hiçbir şey yapmadım. Biz, şartlar bir insanı bu hale getirir, deriz. Bu doğruysa, o zaman şartlar Karrer'i bu duruma soktu ki Rustenschacher'in dükkânında birdenbire delirdi, sonsuza dek delirdi. Belirtmek zorundayım ki, anlamsız bir sabrın sekteye uğramasından duyulan korku söz konusu, diyor Oehler. Bir insanı umutsuz bir durumda gözlemliyoruz, durumun umutsuz olduğunu biliyoruz ve umutsuz durum kavramını da biliyoruz, ama bu insanın umutsuz durumuna karşı hiçbir şey yapmıyoruz, çünkü bu insanın umutsuz durumuna karşı bir şey yapamayız, çünkü biz kelimenin tam anlamıyla böyle bir insanın umutsuz durumu karşında aciziz, oysa böyle bir insanın ve onun umutsuz durumu karşısında aciz olmamak zorunda olduğumuzu kabul etmeliyiz, diyor Oehler. Birdenbire bilincimizde umutsuz bir bünyenin çaresizliği beliriyor, ama o anda artık çok geç olmuş oluyor. Suç Rusten schacher ve yeğeninde değil, diyor Oehler, bu ikisi davranmak zorunda oldukları gibi davrandılar, diyor Oehler, açıkça Karrer'in kurbanı olmamak için. Ama şartlar hiçbir zaman kısa zamanda oluşmadı, diyor Oehler, her zaman ve her durumda şartlar uzun süren bir sürecin sonucudur. Ne o günkü ve ne o öğleden sonraki ve ne de yirmi dört saat ya da kırk sekiz saat önceki bu şartlar Karrer'i Rustenschacher'in dükkânında delirmesine ve üstelik Rustenschacher ve yeğeni ile çatışmasına sürüklemiş ve ortaya çıkmış olabilir. Biz her zaman her şeyi en yakın yerde ararız, yanılgı bu. Her şeyi en yakın yerde arama saydık, diyor Oehler, her şeyi en yakın yerde aramak beceriksiz-likten başka bir şeyi kanıtlamaz, insan her durumda daima *her şeye* geri dönebilmeli, diyor Oehler, bu en derin ve böylece şimdiye kadar saptanmamış ve algılanmamış geçmişe dönmek olsa da. Doğaldır ki, diyor Oehler, neden Karrer'le Rustenschacher'in dükkânına girildiğini sormak, hele kendine sitem etmek en saçma şeydir. O da bu durumda yine her şeyin, aynı zamanda hiçbir şeyin Karrer'in birdenbire delirmesinin işareti olmadığını söylemek zorundaymış. Kendi kendimize en basit soruları soramazsak, o zaman Karrer'in nasıl olup da en ufak bir neden yokken Rustenschacher'in dükkânına girdiği sorusunu da soramayız, Karrer'in herhalde Alserbach sokağına gidişimiz ve geri dönüşümüz yüzünden

gerçekten birden yorulmuş olabileceğinin neden olduğu sorusunu bir yana bırakacak olursak, benim de Karrer'in ardından Rustenschacher'in dükkânına neden girdiğim sorusunu da soramayız. Sormadığımız için de her şeyin kendiliğinden anlaşılır olduğunu söyleyemeyiz. Bu noktaya kadar hep mümkün olan şey birdenbire imkânsız olur, diyor Oehler. Öte yandan, olan şey kendiliğinden anlaşılırdır. Yürüdüğümüz sırada gözlemlediği şeyi anlıyormuş ve bu nedenle hiç gözlemlemiyormuş, çünkü insan (bütünüyle) anladığı şeyi gözlemleyemezmiş. Bu gözlemi Karrer de yapmış, diyor Oehler. Bir şeyi anlıyorsak, o şeyi görmeyiz demek zorundayız, öte yandan başka hiç kimse bir şeyi anlamıyorsa o şeyi göremez de. Karrer de bu kanıdaydı. Sabahları neden erken kalkıyorum? sorusu kesinlikle ölümcül olabilir (olmak zorundadır), gerçekten sorulduğu biçimde sorulursa ve sonu getirildiğinde ya da sonuna getirilmek zorunda kalındığında. Akşamları neden yatıyorum? sorusu, neden yemek yiyorum sorusu? Neden giyiniyorum? sorusu, beni bir insanla neden her şey bağlıyor (ya da çok şey ya da az şey) başkalarıyla hiçbir şey? soruları sonuna kadar götürüldüğünde bir soru soran ve onun sonunu getiren kişi de, ki sorunun sonunu getirir ya da sonunu getirmek zorundadır ve sonunu getirir, o zaman soru yanıtlanmıştır, kesinlikle yanıtlanmıştır anlamına gelir, soruyu soran artık varolmaz. Bu insan kendine sorulan sorunun yanıtını verdiği anda ölüdür dediğimizde konuyu çok basitleştirmişizdir, diyor Oehler. Öte yandan, soruyu soran sonra ölür demekten daha iyi bir tanımlama bulamıyoruz. Her şeyi adlandıran olduğumuz ve bu yüzden hiçbir zaman *kesin* düşünemediğimiz için varoluyoruz ve bizim dışımızda da varoluş var, diyor Oehler. Ama bizim dışımızdaki varoluşun ne olduğunu sormayın, diyor Oehler. Şimdi (düşüncede) geldiğimiz noktaya kadar gelmişsek, diyor Oehler, bundan sonuçlar çıkarmalıyız ve buraya kadar gelmemizi sağlayan düşünceleri (ya da düşünceyi) sekteye uğratmalıyız. Karrer bu yeteneği ustalıkla uyguluyordu, Karrer'in haklı olarak beyin sanatı yeteneği diye adlandırdığı şeyi, diyor Oehler. Şimdi Karrer'in yerine ben Steinhof'ta olsaydım, diyor Oehler ve sizin Karrerİe burada benim hakkımda konuştuğunuzu gözümüzün önüne getirelim. Bu düşünce saçmadır, diyor Oehler. Kimyager Hollensteiner'in intiharı Karrer'in üzerinde felaket etkisi yarattı, diyor Oehler, Karrer'in üzerinde yaratmış olduğu etkiyi Karrer'in üzerinde yaratmak zorundaydı, mahvedici biçimde, Karrer'in savunmasız ruh halini en ölümcül karmaşaya sürükleyerek. Karrer'in gençlik arkadaşı olan Hollensteiner, anımsanacağı üzere, onun kimya enstitüsü için yaşamsal

önemi olan araçlar sözümona eğitim bakanlığı tarafından elinden alındığı anda kendini öldürdü. Devlet müstesna kişileri yaşamsal önemi olan araçlardan yoksun bırakır, diyor Oehler, ve bu yüzden müstesna kişiler, ki Hollensteiner bu müstesna kişilerden biriydi, kendilerini öldürürler. Müstesna ve en müstesna kişilerin adlarını sıralamaya başlamayacakmış, hepsi genç, dâhi kişiler, diyor Oehler, devlet hangi biçimde olursa olsun, her zaman, yaşamsal önemi olan araçları ellerinden aldığı için kendilerini öldürenler. Ve benim için, Hollensteiner'de bir dehanın söz konusu olduğu kuşku götürmez. Hollensteiner Enstitüsü ve aynı zamanda Hollensteiner için en yaşamsal oldukları anda devlet Hollensteiner'i (ve böylelikle enstitüsünü) araçlardan yoksun bıraktı. Bugün son derece önemli olan kimyanın uzmanlık alanında, kendi ülkesinde hiç kimsenin onun adını bilmediği, bugün de sorduğunuzda hiç kimsenin Hollensteiner adını bilmediği bir zamanda büyük bir ada sahip olan Hollensteiner, diyor Oehler, biz burada bütünüyle olağanüstü bir insan adından söz ediyoruz, diyor Oehler, ve kimsenin ve daha çok da bu adı bilmek zorunda olanların bu adı bilmediği deneyimine tanık oluyoruz, bu deneyime hep tanık oluyoruz, kendi olağanüstü bilim insanlarının adlarını bilmek zorunda olanların bu adı bilmediklerine ya da bu adı bilmek istemediklerine, bu durumda kimyagerler bile Hollensteiner'in adını bilmiyor ya da Hollensteiner adını bilmek istemiyor ve böylece Hollensteiner kendini öldürmeye sürükleniyor tıpkı bu ülkede bütün müstesna kişilerin sürüklendiği gibi. Almanya'da Hollensteiner adı kimyagerler arasında en sık sayılan ad idiyse ve bugün de öyleyse Hollensteiner burada, Avusturya'da hiç anılmazdı, bu ülkede müstesna olan, diyor Oehler, hep ve bütün zamanlarda anılmadı, kendini öldürünceye kadar anılmadı. Avusturyalı bir kişi müstesna mı, diyor Oehler, onun kendisini öldürmesini beklemek zorunda kalmayız, bu zaman sorunudur ve devlet bunu hesaba katar. Hollensteiner'e o kadar çok öneri geldi ki, diyor Oehler, ama hiçbirini kabul etmedi. Basel'de Hollensteiner'i bağırlarına basarlardı, Varşova'da, Kopenhag'da, Oxford'da, Amerika'da. Ama Hollensteiner'e istediği bütün araçların sunulduğu Göttingen'e bile Hollensteiner gitmedi, çünkü Göttingen'e gidemezdi, Hollensteiner gibi bir adam, diyor Oehler, Göttingen'e gitme yeteneğine sahip değildir, genel olarak da Almanya'ya gitmeye, böyle bir insan Almanya'ya gitmeden önce kendini öldürür. Hem de tam olarak öyle bir anda öldürür ki, yani devlet onu öldürür, dehşet verici biçimde devlete muhtaç olduğu bir anda öldürür. Deha sırtından vurulur ve intihara sürüklenir. Bir bilim insanı, diyor Oehler,

Avusturya'da zavallı bir köpektir, er geç, ama özellikle de en saçma görünen yerde çevrenin darkafa-lılığından, yani devletin darkafalılığmdan yitip gitmek zorundadır. Olağanüstü bir bilim insanına sahibiz ve onu görmezlikten geliyoruz, müstesna kişi ve deha mahvolup giderken kimse büyük alçaklıkla savaşmaz, çünkü deha bu devlette mahvolup gitmek zorundadır. Hollensteiner gibi bir yetenek hiç aldırmadan Avusturya'dan, yani Viyana'dan vazgeçip, kendi kendini inkâr etme gücüne sahip olsaydı yüksek derecede sahip olsaydı ve Marburg ya da Göttingen'e gidebilseydi, bunu iki Hollensteiner örneği vermek adına söylüyorum orada, Marburg ya da Göttingen'de, Avusturya'da ve Viyana'da sürdürmenin olanaksız olduğu bilimsel çalışmasını sürdürmek için, diyor Oehler, ama Hollensteiner gibi bir adam Marburg ya da Göttingen'e gitme durumunda değildi, Hollensteiner özellikle de Almanya'ya gidemeyecek bir insandı. Ama Amerika'ya gitmek de Hollensteiner için imkânsızdı, gördüğümüz gibi o zaman Almanya'ya, bıı ülke kendisine korkutucu ve son derece mide bulandırıcı göründüğü için gidememiş olan Hollensteiner Amerika'ya giderdi. Onları temelde bağrına basacak ve benzersiz bir iyi niyetle kabul edecek olan bir ülkeye karşı koymaya ve bu ülkeye gitmemeye çok az insan cesaret eder. Kendilerini kendi ülkelerinde öldürmeyi yeğlerler, çünkü sonuçta kendi ülkelerine duydukları ya da kendi, Avusturya topraklarına duydukları sevgi kendi bilimlerini başka bir ülkede ayakta tutma gücünden daha büyüktür. Hollensteiner'e gelince, diyor Oehler, önümüzde devletin alışılmadık derecede parlak ve önemli bir kafaya nasıl davrandığı örneği var. Hollensteiner araştırması için gereksindiği araçlar için yıllarca yalvardı, diyor Oehler, Hollensteiner yıllarca dünyanın en itici şeyi olan bürokrasi karşısında kendini küçük düşürdü, ondan önce de yüzlerce müstesna insan ve deha bunu denemişti: önemli ve sadece Avusturya için değil kuşkusuz bütün insanlık için önemli olan bilimsel bir projeyi devlet yardımıyla gerçekleştirmek amacıyla. Ama Avusturya'da devletin desteği ile hiçbir şeyin gerçekleştirilemeyeceğini kabul etmek zorunda kaldı, hiç değilse olağanüstü, önemli, çağ açan projelerin gerçekleştirilemeyeceğini. Hollensteiner gibi bir doğaya sahip insanın son derece ümitsizlikle devlete başvurmasına devletin vereceği hiçbir şey yoktur. O zaman Hollensteiner gibi bir insan, hiç sakınmadan ve en büyük pervasızlıkla söylemeliyiz ki, olağanüstü olandan nefret eden ve olağanüstü olan dışında hiçbir şeyden bu kadar derinlemesine nefret etmeyen devlette varolduğunu anlamak zorundadır. Çünkü bu ülkede yalnız darkafalılık ve çaresizlik ve acemilik

korunur ve her zaman korunacaktır ve bu devlette sadece yeteneksiz ve gereksiz olana bütün araçların akıtıldığı kesindir. Bu durumu her gün yüzlerce örnekte görüyoruz. Üstelik de bu devlet kültür devleti denilen devlet olmayı istiyor ve her fırsatta böyle anılmaktan yana. Kendimizi kandırmayalım, diyor Oehler, bir kültür devletiyle bu devletin hiçbir ilgisi yok ve durmadan ve her fırsatta bunu söylemekten yorulmayacağız ve tekdüzeliğin yinelenmesi olarak bu dur durak bilmeyen saptamadan kaynaklanan, bu devletin smırsız biçimde akıldan ve duygudan yoksun olması nedeniyle en büyük zorlukların ortaya çıktığını söylemekten yorulmayacağız. Hollensteiner'in mutsuzluğu bu devlete değil, ama bu ülkeye, anlıyor musunuz, bütün duygularıyla bağlı oluşundaydı. Ve bizimki gibi bir ülkeye, insanlara yardım edeceğine onları mahvetmek, onları felç etmek için her şeyi yapan devlete karşı bütün duygularıyla sevgi beslemenin ne demek olduğunu biz biliyoruz. Hollensteiner'in intiharı pek çok intihardan biridir, her geçen yıl kıymet verdiğimiz ve yetenek ve deha sahibi olan ve müstesna ve olağanüstü olanların kendilerini öldürdüklerini saptıyoruz, çünkü biz hep devlete karşı umutsuzlukları yüzünden bu kendilerini öldürenlerin sadece cenaze törenleri için mezarlıklara gidiyoruz, diyor Oehler, geriye bakıp düşünecek olursak, bu devlet tarafından ihanete uğradıkları duygusunu taşıdıkları ve gerçekten de bu devlet tarafından ihanete uğradıkları için kendilerini pencereden atanların ya da asanların ya da vuranların cenazelerine. Biz mezarlıkları, diyor Oehler, sırf devlet tarafından mahvedilen ve ölüme sürüklenen dehayı gömmeye gidiyoruz, gerçek bu. Bu ülkenin güzelliği ile bu devletin hainliğini karıştırırsak, diyor Oehler, intihara varırız. Hollensteiner'e gelince onun intiharının Karrer'i mahvettiği açıktır, ne de olsa ikisi inanılmaz bir dostlukla birbirlerine bağlıydılar. Ama ben hep Hollensteiner, Almanya'ya, Göttingen'e gitme gücüne sahip olabilirdi, diye düşünüyorum, ki orada her şey sunulurdu ona, diyor Oehler, ama bu güce sahip olamaması onu öldürdü. Hollensteiner'e şiddetli biçimde ısrar etmekle, ne olursa olsun Göttingen'e gitmeyi salık vermenin de bir faydası olamazdı Karrer'e göre, diyor Oehler. Hollensteiner gibi fazla hassas olmayan bir doğaya sahip olan insan *doğaldır* ki Göttingen'e gitme gücünü bulabilirdi, nereye olursa olsun, bilimsel amaçları için bütün araçların onun hizmetine sunulacağı herhangi bir yere, diyor Oehler. Ama Hollensteiner gibi bir insan için doğal olarak bir çevreye yerleşmek, üstelik de bilimsel amaçlar ve hangi bilimsel disiplin için olursa olsun, dayanılmazdır. İnsanın, görüldüğü üzere gittikçe kayıtsızlık ve

ahmaklık bataklığı içinde mahvolmak zorunda olduğu, ama sevdiği bir ülkeden, gideceği yere karşı oluşan bunaltıdan artık çıkamayacağı ve açıkça söylemek gerekirse nefret ettiği ve insanı yavaş yavaş aynı biçimde mahvedecek bir duruma gireceği bir ülkeye gitmesi anlamsızdır; o zaman, sırf alışkanlıktan da olsa sevdiği ülkede, diyor Oehler, intihar etmesi ehvendir. Kabul etmeliyiz ki Hollensteiner gibi insanlar en zor olanlardır, diyor Oehler ve onlarla ilişkiyi sürdürmek kolay değildir, çünkü bu insanlar insanı durmadan incitirler, zaten bu da olağanüstülerin özelliğidir, en öne çıkan özelliğidir incitmek, ama öte yandan yine de bu gibi zor insanlarla ilişkide olmanın ötesinde daha büyük bir haz yoktur. Biz, diyor Oehler, hep son derece bilinçli olarak ve bütün gücümüzle özellikle bu en zor kişilerle, olağanüstü ve fevkalade olanlarla ilişki kurmaya en büyük değeri vermeli ve her şeyi yapmalıyız, çünkü bir tek bu ilişkinin bir değeri vardır, bütün diğer ilişkiler değersizdir, diyor Oehler, gereklidir, ama değersizdir. Ne yazık ki Hollensteiner'e daha önceleri rastlamadım, diyor Oehler, ama her zaman hayranlık duyduğum bu insana karşı dikkate değer bir çekincem olduğunu itiraf etmeliyim, diyor Oehler, ancak çok sonraları Hollensteiner'i ilk kez görmemden yirmi yıl sonra bu çekince Hollensteiner ile yakın ilişki kurmama yol açtı ve o zaman da bu ilişki arzuladığım gibi yoğun değildi. Hollensteiner gibi insanlar, diyor Oehler, zaten birini yanlarına yanaştırmazlar, insanı kendilerine çekerler ve hep en önemli anda insanı yine iterler. Biz bu insanlarla yakın ilişkide olduğumuzu sanırız, oysa gerçekte Hollensteiner gibi insanlarla asla yakın ilişkide olamayız. Gerçekten de biz Hollensteiner gibi insanlara bu davranışımızın nedenini kesin olarak bilmediğimiz halde vurgunuzdur. Çünkü bir yandan gerçekten ne bu insandır, ne de onun bilimidir, çünkü biz bu ikisini de asla anlamayız. Ne olduğunu söyleyemediğimiz bir şeydir ve *bu yüzden* de üzerimizde en büyük etkisi vardır. Sonra insan Karrer gibi Hollensteiner'le ilkokula ve liseye ve yüksek okula, yani üniversiteye gitmiş olmalıdır ki ne olduğunu bilsin, diyor Oehler. Benim gibi bir insan bunu bilmez. Gerçekten ürkütücü bir umutsuzlukla bir şeyi ya da bir olayı ya da basitçe bir felaketi yorumluyoruz, tıpkı Hollensteiner'in durumunu ya da olayını ya da basitçe mutsuzluğunu yorumladığımız gibi. Bu konuyu aynen bu durduğumuz yerde, birkaç saat önce Hollensteiner'in cenazesinde bulunduktan sonra Karrer'le de konuştum. Döblinger mezarlığında bile diyor Oehler, Hollensteiner'i gömdüğümüz yerde ve en yalın biçimde gömdüğümüz yerde, doğal olarak yalın bir cenaze istemişti, bir kezinde, daha yirmi bir

yaşındayken Karrer'e yalın bir cenaze istediğinden söz etmişti, Döblinger mezarlığında bile diyor Oehler, o kadar çok olağanüstü insan gömülü ki, hepsi de devlet tarafından mahvedilmiş, bürokrasinin hainliği ve kitlenin ahmaklığı tarafından başarısızlığa uğratılmışlar. Biz bir konuyu ya da bir olayı ya da doğrudan doğruya bir felaketi yorumluyor ve bu felakete nasıl varıldı diye soruyoruz kendimize, tıpkı bu felaket nasıl *olabildi?* diye sorduğumuz gibi, bilerek *insan trajedisi* denen şeyden kaçınıyoruz. Önümüzde bir birey var ve bu bireyin devlet tarafından, tersine de devletin bu birey tarafmdan başarısız olduğunu söylemek zorunda kalıyoruz. Şimdi bir felaketle ilgili olduğunu söylemek basit, diyor Oehler, bireyin böylesi bir felaketiyle, devletin böylesi bir felaketiyle. Şimdi Hollensteiner Göttingen'de (ya da Marburg'da) olabilirdi demek saçma, çünkü Hollensteiner Göttingen'de değil, Marburg'da da değil, Hollensteiner artık yok. Biz Hollensteiner'i Döblinger mezarlığına gömdük, bu da yanlış. Hollensteiner'le ilgili olarak kesin çaresizliğimizle (düşüncemizle) yalnız bırakıldık. Yaptığımız, çözülemeyen gerçeklerin meditas-yonuyla yorgun düşmek, ki bundan düşünmeyi anlamıyoruz, ama düşünme diye adlandırıyoruz Hollensteiner ve Hollensteiner'in intiharıyla ve Karrer'in deliliğiyle, ki sandığım üzere Hollensteiner'in intiharıyla doğrudan ilişkili, uğraşırken. Hollensteiner'in Karrer'le olan ilişkisi gibi bir konuyu bile kötüye kullanıyoruz kendimizi tatmin etmek için. Tuhaf, hiç de kayıtsızlık olarak anlaşılmayan bir kayıtsızlık hâkim oluyor Hollensteiner gibi bir insana, diyor Oehler ve bunun inanılmaz isabetli bir duygu durumu olduğunu gördüğümüzde, bunun bir ruh durumu olduğundan da bahsedebiliriz, kayıtsızlığa kapılıyoruz kaçınılmaz olarak. Hollensteiner'i tanıyan biri kendi kendine ara sıra Hollensteiner'in bu tavrının nereye götürdüğünü sormak zorundaydı. Bugün Hollensteiner'in tavrının nereye götürdüğünü görüyoruz. Karrer'le birlikte Hollensteiner'de de tanıdığım iki müstesna insan söz konusu, diyor Oehler. Kuşkusuz, Hollensteiner'in enstitüsünde kendini asmış olması gerçeğinin, duyguları açığa vuran bir karakteri var, diyor Oehler. Hollensteiner'in intiharının sarsıcılığı ise intiharların hepsinin sarsıcılığı gibi en kısa olandı, intihar eden gömüldüğünde, intihar da, intihar eden de unutulur, artık kimse bunu düşünmez ve sarsıcılığın ikiyüzlülüğü açığa çıkar. Hollensteiner'in intiharı ile Hollensteiner'in cenazesi arasında kimya enstitüsünün kurtarılması hakkında çok şey söylendi, diyor Oehler, şimdi Hollensteiner'in yerine gelene, böyle bir şey olabilirmiş gibi! diye bağırıyor Oehler,

Hollensteiner'den esirgenen araçların verileceği söylendi, gazeteler bakanlığın Hollensteiner, enstitüsünde yapılacak geniş kapsamlı ve derinlemesine bir iyileştirmeyi üstlenmek istediğini yazdı, cenazede bile bundan söz edildi, devlet şimdiye kadar kimya enstitüsünde ihmal ettiklerini şimdi iyileştirecek dendi, ama bugün, birkaç hafta sonra, diyor Oehler, hepsi nerdeyse unutuldu. Hollensteiner, enstitüsünde kendini asarak ülkedeki bütün bilimin sıkıntılı durumunu bütünüyle gösteriyor, diyor Oehler ve dünya ve böylece Hollensteiner'in çevresi, ikiyüzlü bir sarsılmışlık gösteriyor ve Hollensteiner'in cenazesine gidiyor ve Hollensteiner'in gömüldüğü anda Hollensteiner'le ilgili her şeyi unutuyor. Bugün kimse Hollensteiner'den söz etmiyor ve kimse kimya enstitüsünden söz etmiyor ve kimse Hollensteiner'in intiharının yol açtığı durumu düzeltmeyi düşünmüyor. Sonra yine biri intihar ediyor, diyor Oehler, ve sonra biri daha ve aynı gidişat yineleniyor. Yavaş ama kesin olarak bu yolla ülkenin düşünce eylemi bütünüyle yok ediliyor, diyor Oehler. Ve biz Hollesteiner'le onun alanında gözlemlediklerimizi bilimin her alanında gözlemleyebiliriz, diyor Oehler. Biz şimdiye kadar kendi kendimize hep bir ülke ve bir devlet düşünsel zenginliğini bu derece köpekçe mahvedebilir mi diye sorup durduk, diyor Oehler, ama artık bu soru sorulmuyor. Karrer Hollensteiner'den bir insan modeli örneği olarak söz etti, ona yardım edilemez, çünkü o olağanüstü ve müstesna dedi. Hollensteiner'le ilgili olarak eksantrik kavramının apaçık olduğunu anlattı Karrer, diyor Oehler. Biraz daha öğesel olsaydı, Karrer'le Hollensteiner arasında uzak bir ilişki olsaydı, demiş Karrer Oehler'e, Karrer Hollensteiner'i konu eden *Kimyager olarak Hollensteiner gibi insanlar ve karakterlerle onları yavaş yavaş kararlı biçimde mahveden ve öldüren devlet arasındaki ilişki* konulu ve başlıklı bir yazı yazarmış. Gerçekten de Karrer'in Hollensteiner hakkında yüzlerce gözlemi var, diyor Oehler, yüzlerce not, sizin hakkınızda da olduğu gibi, diyor Oehler bana, Karrer'in yüzlerce notu var benim hakkımda da. bütün Karrer fikirlerini, gözlemlerini ve düşüncelerini kaybettirmemek doğaldır, ama Karrer yazılarına yanaşmak çok güç, çünkü Karrer yazılarını garantiye alabilmek için Karrer'in kız kardeşine başvurmak gerekiyor, o ise Karrer düşüncesiyle ilişkili hiçbir şey bilmek istemiyor. O, Oehler, Karrer'in kız kardeşinin Karrer yazılarını yok ettiğini bile düşünüyormuş, çünkü hep gözlemlendiği üzere ölen ya da ilelebet akıl hastanesine giren düşünürlerin ahmak akrabaları, örneğin kız kardeşleri ve eşleri ya da erkek kardeşleri ve yeğenleri, Karrer olayındaki gibi dâhi karakterlerin yakınları bir an bile

nefret ettikleri nesnenin kesin ölümünü ya da kesin delirmesini beklemeden, diyor Oehler, yok ederler, böylece nefret ettikleri düşünürün akrabaları olarak onun kesin ölümünden ya da kesin olarak sevk edilmesinden önce tedirgin eden yazılarını çoğunlukla yakarlar. Tıpkı Hollensteiner'in kız kardeşinin Hollensteiner'in yazdığı her şeyi Hollensteiner'in intiharından hemen sonra yok ettiği gibi. Hollensteiner'in kız kardeşinin Hollensteiner'in tarafını tuttuğu bir yanılgıdır, diyor Oehler, tam tersine Hollensteiner'in kız kardeşi erkek kardeşinden utandı ve devletin yanında yer aldı ve böylece hainlik ve ahmaklığın yanma geçti. Karrer onu ziyarete gittiğinde onu dışarı attı, diyor Oehler, bu Karrer'i eve bile sokmadığı anlamına gelir. Ve Hollensteiner'in yazılarının sorulması durumunda Hollensteiner'in yazılarının artık olmadığını, Hollensteiner'in yazılarını yaktığını çünkü bunların ona delice yazılar olarak göründüğünü söyledi. Gerçek, dünyanın Hollensteiner'in yazılarıyla akıl almaz düşünceleri kaybettiğidir, diyor Oehler, felsefenin akıl almaz felsefi yazıları, bilimin akıl almaz bilimsel yazıları. Çünkü Hollensteiner'de sürekli düşünen bilimsel bir kafa söz konusuydu, diyor Oehler, bu durmadan bilimsel düşünen kafa bunları yazıya döküyordu. Gerçekten de Hollensteiner yalnız bilim adamı değil, aynı zamanda filozoftu da, Hollensteiner'de en disiplinli ve böylece en üretken bilim insanı ve filozofa özgü bir berrak zihinde yoğunlaşabilmişti, diyor Oehler. Böylece insan Hollensteiner'den söz ederken temelde filozof olan bir bilim insanından, bir bilim insanından söz ederken temelde filozof olan birinden söz eder. Hollensteiner'in bilimi temelde felsefedir, Hollensteiner'in felsefesi temelde bilimdir, diyor Oehler. Yoksa biz hep, burada bilim insanımız var, ama (ne yazık ki) filozof değil, demek zorunda kalırız, diyor Oehler ya da burada bir filozofumuz var ama (ne yazık ki) bilim insanı değil ya da burada bir filozofumuz var ama (ne yazık ki) bilim insanı değil. Hollensteiner içinse böyle konuşamayız. Fazlasıyla Avusturyalılığa özgü, diyor Oehler, bildiğimiz üzere. Hollensteiner'le ilgilendiğimizde, diyor Oehler, aynı zamanda bir filozofla ve bir bilim adamıyla ilgileniriz, Hollensteiner felsefe yapan bir bilim insanıydı demek de tamamen yanlış olurdu vesaire. O tamamen bilimsel bir filozoftu. Tıpkı şimdi Hollensteiner'den söz ettiğimiz gibi bir insandan (ve Hollensteiner'dense, aslında Karrer'den ya da Karrer'dense, çoğunlukla temelde Hollensteiner'den vesaire) sürekli bir sonucu esas alarak konuşuruz. Biz matematikçiyiz, diyor Oehler, ya da hiç değilse matematikçi olmaya çalışıyoruz. Biz düşündüğümüz zaman felsefe daha az söz konusudur, diyor

Oehler, daha çok matematiktir. Her şey akıl almaz biçimde, başından beri sürekli saptadığımız üzere *çok basit* bir hesap. Ama biz her zaman hesapladığımız şeyi bütün olarak kafamızda tutma durumunda değiliz ve düşündüklerimize ara veriyoruz ve gördüklerimizden memnun oluyoruz ve uzun bir süre gördüklerimizden memnun olduğumuzla yetiniyoruz, milyonlarca ve milyonlarca üzerlerinde ve altlarında ve durmadan iç içe geçen ve itilen görüntülerle memnun olduğumuzun. Bir kez daha söyleyebiliriz ki, benim gibi bir insana olağanüstü görünen şey ve onun için gerçekten de olağanüstü olan, olağanüstü *olduğu* için diyor, devlet için bir anlam taşımıyor. Çünkü Hollensteiner devlet için bir anlam taşımıyor, çünkü kitle için bir anlam taşımıyor, diyor Oehler. Ama biz bu düşünceyle ileriye gidemeyiz, diyor Oehler. Ve devlet ve toplum ve kitle düşünceyi yok etmek için her şeyi yaparken, diyor Oehler, *biz* elimizdeki bütün araçlarla, kendimiz de çoğu zaman düşünmenin saçmalığına inansak bile bu gelişmeye karşı koysak da, düşünmenin bütünüyle anlamsızlık olduğunu çoğu zaman biliyorsak da, öte yandan da *bizim* düşünmenin anlamsızlığını bilmeden hiç ve hiçbir şey olduğumuzu biliyoruz. O zaman kitlenin, her yaptığı açıklamada kolaycılığı reddetse de varolmaya cesaret ettiği kolaycılığa dayandırıyoruz kendimizi, diyor Oehler, ama doğal olarak biz kitlenin kolaycılığı içinde kolaycı olmayı başaramıyoruz. Ama zaman zaman yanılgıya dayanmak dışında bir şey yapamayız, diyor Oehler, yanılgıya, yani bütün yanılgılara bırakırız kendimizi ve özellikle de yanılgı dışında bir şeyin içinde olamayız. Çünkü aslında, diyor Oehler, sizin de bildiğiniz gibi her şey yanılgılıdır. Biz bu gerçek içinde varoluyoruz, çünkü bu gerçeğin dışında asla varolamayız, hiç değilse her zaman varolanlayız. Varoluş yanılgıdır, diyor Oehler. Bunu iyice erkenden kabul-lenmeliyiz ki varoluşumuzu sürdüreceğimiz bir dayanağımız olsun, diyor Oehler. Yanılgı buna göre en gerçek temeldir. Ama bu temelin ilke olduğunu düşünmek zorunda değiliz her zaman, bunu yapmak zorunda değiliz, diyor Oehler, bunu yapamayız. Koşulsuz olarak hayır demek zorunda olduğumuz yerde sürekli sadece evet deriz, anlıyor musunuz, diyor Oehler, gerçek bu. Böylece Karrer'in deliliği ile delilikle hiç ilgisi olmayan Hollensteiner'in intiharı arasında, diyor Oehler, nedensel bir bağ vardır. Karrer'in doğası gibi bir doğaya Hollensteiner'in davranış biçimi gibi bir davranışın, Hollensteiner'in Karrer'le ve tersine de Karrer'in Hollensteiner'le olan ilişkisi göz önünde bulundurulduğunda, zarar vereceği açıktı, tıpkı Hollensteiner'in ihtiharınm Karrer'in doğasına zarar verdiği gibi, diyor

Oehler. Karrer sık sık Oehler'e Hollensteiner intihar etmeden önce Hollensteiner'in intihar edebileceği olasılığından söz etmiş. Ama bu Hollensteiner'in intihar etme düşüncesinin *içten gelişiyle ilgili* imiş, *dışardan kaynaklanan* değilmiş, diyor Oehler, Hollensteiner ve Karrer gibi birer doğaya sahip olanlar için iç ve dışın aynı olduğunu bir kenara bırakacak olursak. Çünkü Karrer'e göre, diyor Oehler, Hollensteiner'in içsel bir nedenle intihar etme olasılığı varken Hollensteiner hep enstitüsünün genişletilmesinde ısrar etmiş ve Hollensteiner'in biliminin görünen başarısı, ki çevresi tarafından hem görmezlikten gelinmiş ve hem de hedef alınmış olan bu Hollensteiner başarıları *dışsal nedeni de* oluşturur. Şimdi bildiğimiz üzere Hollensteiner'in sonunda intihar etmesi onun için kişiliğine özgü ve belirleyici olsa da, diyor Oehler, bunu şimdi Hollensteiner'in intihar ettiği ana kadar bilmiyorduk, bilemezdik, Karrer'in Hollensteiner intihar ettikten sonra intihar etmemiş olması, ama delirmesi onun için belirleyici. Karrer gibi bir insanın, diyor Oehler, delirmesi ve sandığım üzere kesinlikle delirmesi ve bu yüzden de, yani gerçekten de kesinlikle delirmesi, kesinlikle delirdiği için Scherrer gibi bir adamın eline düşmesi düşüncesi korkunç. Geçtiğimiz cumartesi Oehler Scherrer'e Karrer'le ilgili bazı bilgiler vermiş, Scherrer için, diyor Oehler, bunlar Scherrer için Karrer'in tedavisi açısından önemliymiş. O, Oehler, Scherrer'e cumartesi günü, özellikle de Karrer'in deliliğinde dönüm noktası olan olayın, Rustenschacher pantolon dükkânındaki olayın, yani Oehler'in Scherrer'e Rustenschacher'in dükkânında Karrer'in delirmesinden kısa süre önce algıladıklarını anlatmasının ne bir anlamı ne de amacı olduğunu düşünmediğini söylüyor. Scherrer'in bilimsel işi için *evet*, ama Karrer için *hayır.* Çünkü Scherrer'in şimdi benim Rustenschacher'in dükkânında algıladığımı bilmesi, Karrer'in deliliği gerçeğinde bir şeyi değiştirmez, diyor Oehler. Rustenschacher'in dükkânında olanlar, diyor Oehler, Karrer'in kesin deliliğini otaya çıkaran andı, başkaca bir şey değildi. Örneğin, diyor Oehler, Scherrer'in Karrer'in Hollensteiner'le olan ilişkisiyle ilgilenmesi daha önemli olurdu, ama Scherrer bu ilişki hakında Oehler'den hiçbir şey öğrenmek istememiş, Karrer'in Hollensteiner'le olan ilişkisi Scherrer'i hiç ilgilendirmemiş, diyor Oehler, ben birçok kez Scherrer'e bu ilişkiden söz etmeyi denedim, gerçekten de önemli olan bu bağlantıya ve Karrer ile Hollensteiner arasındaki bu bağlantının içindeki yıllarca ve onyıllarca süren önemli olaylara dikkatini çekmeye çalıştım, ama Scherrer bu konuya girmedi, diyor Oehler, tıpkı bu insanların, bu tamamen felsefeden uzak ve

böylece de tamamen işe yaramaz olan psikiyatri uzmanlarının tarzı olduğu gibi durmadan kanımca açıklayıcı, ama hiç de neticelendirici olmayan Rustenschacher'in dükkânındaki olayları irdeleyip durdu, diyor Oehler, ama Karrer Hollensteiner ilişkisinin öneminden hiçbir şey kavramadı. Scherrer bana sürekli Karrer'le benim *neden* Rustenschacher'in dükkânına girdiğimizi sorup durdu, ben her seferinde bu soruyu yanıtlandıramayacağımı söyledim ve Scherrer'in bu soruyu nasıl sorduğunu hiç anlamadığımı söyledim, diyor Oehler. Scherrer bana göre hep önemsiz olanı sorup durdu, doğal olarak da Scherrer, diyor Oehler, benden önemsiz yanıtlar aldı. Bu insanlar durmadan önemsiz sorular sorarlar ve böylece durmadan önemsiz yanıtlar alırlar, ama bu hiç dikkatlerini çekmez. Tıpkı kendi sordukları soruların önemsiz ve böylece de saçma olmasının dikkatlerini çekmediği gibi, aldıkları yanıtların da önemsiz ve böylece saçma oluşunun dikkatlerini çekmediği gibi. Ben Hollensteiner adını sürekli anmasaydım, diyor Oehler, Scherrer Hollensteiner'i anımsamayacaktı bile. Sırf o andaki haliyle kendisinin ehil olduğunu savlayan ve söz konusu olan durumda en ufak bir biçimde ehil olmayan bir insanın karşısında oturmak akıl almaz derecede bunaltıcı. Bu gözlemi hep yapmaktayız, diyor Oehler, ehil olması gereken insanlarla yan yana geliriz ve bunlar ehil olduklarını savlar ve ileri sürerler, bizi onlarla yan yana getiren olayda ehil olduklarını söyler ve ileri sürerler, oysa sorumsuz ve sarsıcı ve hatta itici biçimde ehil değillerdir. Kendileriyle bir durum yüzünden yan yana geldiğimiz nerdeyse herkes, bu durum en önemli durum olsa da, ehil değildir. Scherrer, diyor Oehler, benim düşünceme göre Karrer söz konusu olduğunda en ehil olmayandır ve Karrer Scherrer'in bölümüne konulduğu için Scherrer'in eline düşmesi en korkunç düşüncedir. Scherrer gibi bir adamın karşısına oturduğunuzda hissettiğiniz o akıl almaz kendini beğenmişlik, diyor Oehler. En kısa süre sonra kendi kendinize Karrer'in (hasta) Scherrer'le (doktor) aslında ne ilişkisi var diye soruyorsunuz? Karrer gibi bir insanın Scherrer gibi bir insanın eline düşmesi eşi benzeri olmayan bir rezalet, diyor Oehler. Ama Karrer için, Scherrer'in eline düşmesi ya da düşmemesi, onun durumunu bildiğimiz için fark etmez. Karrer'in Steinhof'a sevk edilmesi ya da edilmemesi temelde fark etmiyor, Karrer kesin olarak delirdiği için, diyor Oehler. Scherrer gibi bir adamın tamamen felsefeden uzak olması itici, diyor Oehler, oysa Scherrer'in konumundaki bir adamın her şeyden önce tıp bilgileri yanında felsefe bilgilerine de sahip olması gerekirdi, olmaması utanılası bir cehalet. Ne söylersem söyleyeyim Scherrer'in

cehaleti ortaya çıkıyor, diyor Oehler, hep Scherrer'in cehaleti ortaya çıkıyor diye düşünmek zorunda kaldım, diyor Oehler, Scherrer'e bir şey söylediğim zaman ya da benim sorduğum bir şeye Scherrer yanıt verdiği zaman. Ama Scherrer bir şey söylemediği zaman da ondan cehalet dışında bir şey duymuyoruz, diyor Oehler, Scherrer gibi bir insan, bizim onun bütünüyle cahil olduğunu bilmemiz için, cahilce bir şey söylemek durumunda değil. Doktorlarla bir araya geldiğimizde bu gözlem bizi sarsıyor, onların bütünüyle cehalet içinde işlerini yapmaları, diyor Oehler. Ama doktorlar arasında cehalet bir alışkanlık, yüzyıllar içinde alışmışlar buna, diyor Oehler. istisnalar dışında, diyor Oehler. Scherrer'in tutarlı düşünme yeteneğinin hiç olmaması ve bu yüzden tutarlı sorular soramaması, yanıtlar verememesi vesaire, diyor Oehler. Özellikle de böyle bir insanın karşısında, diyor Oehler, Scherrer gibi insanların asla delirmeyecekleri kanısına vardım. Bildiğimiz üzere psikiyatri uzmanları zamanla sinir hastası olurlar, ama delirmezler. Yaşamla ilgili mevzularda cehalet sahibi bu insanlar sonunda ve sürekli sinir hastası olurlar, ama asla delirmezler. Yeteneksizliklerinden, diyor Oehler, ve temelde hiç son bulmayan onlarca yıllık cahillikleri yüzünden. Ve bir anda yine deliliğin ne kadar yüksek bir ölçüde akıl almaz bir yükseklikte oluştuğunu kanıksadım. Delilikte bir anda gerçekten de *her şeyin* söz konusu olduğunu. Ama böyle bir şeyi Scherrer'e söylemek bile, diyor Oehler, Scherrer'i her şeyin üzerinde tutmak olurdu, böylece hemen vazgeçtim Scherrer'e bir şey söylemekten, hele gerçek delilik üzerine şimdi yaptığım açıklamayı yapmaktan vazgeçtim, diyor Oehler. Belki de Scherrer Rustenschacher'in dükkânında olup bitenle ilgilenmiyordu bile, diyor Oehler, ama daha iyi bir şey bilmediği için Rustenschacher'in dükkânında olup biteni sorgulamak üzere beni Steinhof'a çağırttı, diyor Oehler. Psikiyatri uzmanları onlara söyleneni, üzerinde düşünmeden severek not ederler ve onlara söylenenler umurlarında bile değildir, düşünmezler. Bir psikiyatri uzmanı araştırma yapmak zorunda olduğu için araştırır, diyor Oehler, ve bütün işaretlerin en önemsizlerini izler. Doğal olarak Rustenschacher'in dükkânındaki olay önemsiz değil, diyor Oehler, ama bu Rustenschacher dükkânından önce meydana gelen yüzlerce olaydan sadece biri ki onlar da Rustenschacher dükkânındakiyle aynı değere sahipler. Hollensteiner hakkında hiç soru yok, diyor Oehler, Hollensteiner'in çevresi hakkında hiç soru yok, Hollensteiner'in günümüz bilimindeki konumu üzerine hiç soru yok, Hollensteiner'in felsefe ile olan ilişkisi hakkında hiç soru yok, yazıları hakkında, hele Hollen-steiner'le

Karrer, Karrer'le Hollensteiner ilişkisi hakkında hiçbir soru yok. Scherrer doğal olarak Hollensteiner'le Karrer'in okuldaki birliktelikleriyle ilgilenmeliydi, diyor Oehler, ikisinin aynı okul yolunu kullanmasıyla, geçmişleriyle vesaire, ortak ve farklı görüşleri ve niyetleriyle vesaire, diyor Oehler. Scherrer hiç durmadan Rustenschacher dükkânındaki olayla ilgili bilgi vermem konusunda ısrar etti, diyor Oehler, Scherrer benden en önemli ayrıntıları istedi, hiçbir şeyi atlamayın dedi sürekli, diyor Oehler, Rustenschacher'in dükkânındaki olayı kesintisiz anlattığım sırada onun hiçbir şeyi atlamayın dediğini hâlâ duyuyorum. Bu olay, dendiği üzere olayın patlak vermesi olmuş, dedim Scherrer'e, diyor Oehler, ama kuşkusuz öğesel olan değildi. Scherrer'e yalnız bir kez değil birçok kez yaptığım bu açıklama üzerine Scherrer, diyor Oehler, hiç tepki göstermedi ve ben de bu yüzden tekrar tekrar Rustenschacher'in dükkânına bağlanmak zorunda kaldım. Bütün bunlar o kadar garip ki, dedi Scherrer, birkaç kez ben Rustenschacher dükkânındaki olayı anlatırken. Bu söz bende nefret uyandıran bir etki dışında bir şey yaratmadı. Bu arada Oehler Scherrer'e, Oehler ve Karrer'in hiç beklenmedik biçimde Rustenschacher'in dükkânına girdiklerini, birden, Rustenschacher'in dükkânına girelim dedik, diyor Oehler, ve Rustenschacher'in dükkânına girdik ve hemen çok sayıda kalın, sıcak tutan, aynı zamanda dayanıklı kışlık pantolon (Karrer'e göre) gösterttik. Rustenschacher'in yeğeni, bize çoğu zaman servis yapan satıcısı, demiş Oehler Scherrer'e, bir yığın pantolonu bütün olası renkler ve ölçüler için ayrı ayrı işaretlenmiş raflardan indirdi ve yığını dükkânın tezgâhına koydu ve Karrer, ben bir kenarda ayakta dururken, bu pantolonların hepsini Rustenschacher'in yeğenine ışığa doğru tutturdu, giriş kapısına göre sol yanda, aynanın yanında, diyor Oehler Scherrer'e. Ve aynen onun, Karrer'in tarzı olduğu üzere, diyor Oehler Scherrer'e, Karrer sürekli olarak bastonuyla, ışığa tutulduğunda ortaya çıkan pek çok akmış yeri gösterdi, diyor Oehler Scherrer'e, Karrer'in sürekli belirttiği, gerçekten göze çarpan akmış yerleri, diyor Oehler Scherrer'e, Karrer hep bu sözümona yeni pantolonların, diyor Oehler Scherrer'e, bu pantolonları ışığa doğru tutturuyor ve en çok da sürekli bu sözümona yeni pantolonlardaki tuhaf akmış yerleri gösteriyordu, diyor Oehler Scherrer'e. O, Karrer, bu sözümona yeni pantolonlar hakkında konuşmaya kaptırdı kendini, Karrer sürekli sözümona yeni pantolonların dedi, aralıksız ve aralıksız, diyor Oehler Scherrer'e, kesintisiz ve tekrar tekrar, diyor Oehler Scherrer'e, bu yeni denilen pantolonların, hiç giyilmedikleri için gerçekten yeni olmaları, ama

yıllarca durdukları için ve bu yüzden artık hiç de uygun görünüme sahip olmadıklarını, onun, Karrer'in bunu Rustenschacher'den saklamak niyetinde olmadığını, tıpkı onun, Karrer'in, pantolonlarla ilgili olarak hiçbir şeyi saklamak istemediğini, çünkü onun dükkânının tezgâhında duran ve Rustenschacher'in yeğeni tarafından durmadan ışığa doğru tutulan pantolonlarla ilgili olarak hiçbir şeyi saklayamayacağını, pantolonlarla ilgili olarak böyle bir şeyin uzaktan yakından onun tarzı olmadığını, Rustenschacher'den saklayamayacağını, tıpkı pantolonlarla ilgili *olmasa da* onun Rustenschacher'e karşı birçok şeyi saklayamayacağını, oysa onun için, yani Rusterschacher'e karşı saklamadıklarının, Rustenschacher'e karşı saklamasının Karrer'in mutlaka yararına olacağını, bu pantolonların, bu pantolonlara karşı onu neden hemen kuşkuya düşürdüğünü, diyor delice Karrer Rustenschacher'e, diyor Oehler Scherrer'e, bu gözden kaçmayan akmış yerleri göstermenin bu yeni, ama beklemiş ve bu yüzden de artık gerektikleri gibi görünmeyen, oysa yine de hiç giyilmemiş olan pantolonların bu akmış yerlerinin oluşu, diyor Karrer Rustenschacher'e, diyor Oehler Scherrer'e. Pantolonların dikildiği, söz konusu bu pantolon kumaşının, belki de Çekoslovakya'dan ithal edilen döküntü mal olup olmadığını sordu, diyor Oehler Scherrer'e. Karrer birçok kez Çekoslovak döküntüsü tanımlamasını kullandı, diyor Oehler Scherrer'e ve öylesi sıklıkla söyledi ki satıcı olan Rustenschacher'in yeğeninin kendine hâkim oluşu sonuç olarak en büyük hâkim oluştu. Biz Rustenschacher dükkânında kaldığımız bütün süre boyunca Rustenschacher hep arka tarafta pantolonların etiketlenmesiyle uğraştı, diyor Oehler Scherrer'e. Satıcının kendine hâkim oluşu bizim, Karrer ve benim dükkâna girdiğimiz andan itibaren hep son derece ikna ediciydi. Bizim Rustenschacher'in dükkânına girdiğimiz sırada her şey yaklaşan bir felaketi (Karrer'e) işaret ettiyse de, diyor Oehler Scherrer'e, ben yine de bir an bile gerçekten böylesi bir durumun olabileceğine inanmadım, Karrer'e göre doğal olarak korkunç bir felakete dönüşebileceğine, diyor Oehler Scherrer'e. Ama ben bu gözlemi Rustenschacher'in dükkânını her ziyaret edişimizde yapmıştım, diyor Oehler Scherrer'e: Rustenschacher'in yeğeninin uzun süre, en uzun süre kendine hâkim oluşu ve Karrer Çekoslovak döküntüsü kavramını ya da tanımını kullanıncaya kadar. Ve Rustenschacher'in kendisi de dükkâna bütün ziyaretlerimizde her zaman kendine en hâkim kişi olmuştur, ama, diyor Oehler Scherrer'e, Karrer birden, özellikle hiç duyulmayan bir biçimde, bu yüzden de daha büyük bir etkiyle, Çekoslovak döküntüsü

tanımlamasını ya da kavramını kullanıncaya kadar. Döküntü mal sözcüğüne önce satıcı karşı çıkardı hep, Rustenschacher'in yeğeni, diyor Oehler Scherrer'e. Satıcı doğal olarak kızgın bir sesle Karrer'e, dükkânın tezgâhında duran pantolonların dikildiği kumaşın ne döküntü mal olduğunu, ne de Çekoslovak döküntüsü olduğunu, tam tersine birinci sınıf İngiliz kumaşı olduğunu, Karrer'in bu pantolonların hepsinde Çekoslovak döküntüsünün söz konusu olduğunu söylediği sırada elinde ışığa doğru tuttuğu pantolonu tezgâhın üzerindeki pantolon yığınına fırlattı ve dükkânın arkasındaki büroya gitmeye hazırlandı. Hep aynı şey, diyor Oehler Scherrer'e: Karrer yıldırım hızıyla Çekoslovak döküntüsü diyor, satıcı o sırada yukarıya kaldırılan pantolonu pantolon yığınına fırlatıyor ve kızgınlıkla birinci sınıf Ingiliz kumaşı diyor ve dükkândan, dükkânın arkasındaki büroya gitmeye hazırlanıyor, birkaç adım da atıyor, diyor Oehler Scherrer'e, hem de Rustenschacher'e doğru, ama Rustenschacher'e tam yaklaşmadan duruyor, geriye, tezgâha geri dönüyor, orada Karrer bastonunu havaya kaldırmış: bu pantolonların dikişine bir diyeceğim yok, hayır, dikişine diyeceğim hiçbir şey yok, ben dikişten söz etmiyorum zaten, kumaşların kalitesinden söz ediyorum, dikişe diyeceğim yok, dikişe diyeceğim hiçbir şey yok, beni doğru anlayın, diye birkaç kez satıcıya yineliyor Karrer, diyor Oehler Scherrer'e, bu kumaşların dikişi en iyisi olsa bile, diyor Karrer, diyor Oehler Scherrer'e ve Karrer hemen ardından Rustenschacher'in yeğenine: ayrıca ben Rustenschacher'i bu kumaşların dikişinin insanın düşünebileceği en iyi dikiş olduğunu bilecek kadar uzun zamandır tanıyorum. Ama bu pantolon kumaşlarının dikişleri dışında döküntü mal olduğu ve insanın apaçık göreceği biçimde Çekoslovak döküntüsü olduğu düşüncesinden vazgeçemeyeceğini söylüyor Karrer, durmadan bu pantolon kumaşlarının Çekoslovak döküntüsü olduğunu söylemek zorundayım diyor. Karrer birdenbire bastonunu yeniden kaldırdı, diyor Oehler Scherrer'e ve bastonla birkaç kez gürültüyle tezgâha vurdu ve bastıra bastıra: bu pantolon kumaşlarının Çekoslovak döküntüsü olduğunu kabul etmek zorundasınız! dedi, kabul etmelisiniz! kabul etmelisiniz!, bunun üzerine Scherrer bana, Karrer'in birkaç kez bunu kabul etmelisiniz deyip demediğini ve tam olarak hangi tonda söylediğini sordu, bunun üzerine ben Scherrer'e beş kez dedim, çünkü hâlâ Karrer'in kaç kez, tam olarak beş kez bunu kabul etmelisiniz! dediği kulağım-daydı ve hangi tonda söylendiğini de Scherrer'e tam olarak belirttim, diyor Oehler. Karrer'in bunu kabul etmelisiniz! dediği anda ve bunu kabul etmelisiniz beyler! Ve bunu

kabul etmelisiniz beyler, tezgâhta duran bu pantolonların Çekoslovak döküntüsü olduğunu söylediği anda, Rustenschacher'in yeğeni yine bir pantolonu ışığa doğru tutuyordu ve özellikle aşınmış bir yeri olan pantolonu diyorum Scherrer'e, diye aktarıyor Oehler, Scherrer'e iki kez, özellikle aşınmış bir yeri diyorum, özellikle aşınmış bir yeri ışığa diyorum, diyor Oehler, burada gösterdiğiniz her pantolon, diyor Karrer diyor Scherrer'e, bu pantolonların hepsinin kumaşlarının Çekoslovak döküntüsü olduğunun kanıtı. Tuhaf ve şaşırtıcı olan ve o anda onu düşündüren şeyin, diyor Oehler Scherrer'e, Karrer'in bu pantolonlardaki aşınmış yerler olmadığı, ayrıca bu pantolon kumaşlarının döküntü mal olmadığı, tıpkı sürekli yinelediği gibi Çekoslovak döküntüsü olduğu, bunların hepsinin ne tuhaf ne de şaşırtıcı olduğu, tuhaf ve şaşırtıcı olanın Karrer'in Rustenschacher'in yeğeninin söylediği gibi, diyor Oehler Scherrer'e, bir satıcının, üstelik de dükkân sahibinin yeğeni olan bir satıcının ona söylenen doğruyu, ki Karrer ona bu pantolonların akmış yerleri olduğunda doğru söylediğini ve bu kumaşların Çekoslovak döküntüsü dışında bir şey olmadıklarının onu kızdırdığı gerçeği, ki bunun üzerine Rustenschacher'in yeğeni, diyor Oehler Scherrer'e, söz konusu olan bu kumaşların Çekoslovak döküntüsü olamadıkları, tam tersine en birinci sınıf İngiliz kumaşı olduklarına yemin etmesi, birkaç kez satıcı Karrer'e söz konusu olan kumaşların en birinci sınıf İngiliz kumaşı olduklarına yemin ediyor, en birinci sınıf, en birinci sınıf, birinci sınıf değil, birkaç kez yineliyorum, diyor Oehler Scherrer'e, hep en birinci sınıf, birinci sınıf değil, çünkü benim düşünceme göre bir kimsenin birinci sınıf ya da birinci sınıfsal demesiyle, birinci sınıfsal diye yineliyorum hep Scherrer'e, gerçekten de söz konusu olan kumaşların en birinci sınıf İngiliz kumaşı oluşları diyor satıcı, diyor Oehler Scherrer'e, bu arada satıcının sesi, Rustenschacher'in yeğeninin sesi, diye anlatmak zorunda kalıyorum Scherrer'e, tam da en birinci sınıf Ingiliz kumaşı dediği sırada tatsız bir biçimde yükseliyor, Rustenschacher'in yeğeninin sesi zaten tatsız diyorum Scherrer'e, diyor Oehler, bu kişi en birinci sınıf İngiliz kumaşı derken en tatsız sesi çıkarıyor, ben Rustenschacher'in yeğeninin en birinci sınıf İngiliz kumaşı derkenki sesinin tatsızlığından daha tatsız bir ses tanımıyorum, diyor Oehler Scherrer'e. Kumaşların işaretlenmemiş oluşları bile, diyor Rustenschacher'in yeğeni, onların kesinlikle ucuz olduklarını gösterir, diyor Oehler Scherrer'e, bu kumaşların özellikle İngiliz kumaşı olarak işaretlenmediklerini, burada gümrük yolsuzluğunun söz konusu olduğunu söylüyor Rustanschacher'in yeğeni, Rustenschacher'in kendisi de

arka taraftan, diyor Oehler Scherrer'e, işaretlenmemiş oluşları bu kumaşların bu kadar ucuza pazara girmelerinin nedeni. Rustenschacher Karrer'e İngiltere'den gelen kumaşların yüzde ellisinin işaretlenmemiş olduğunu söylüyor, diyorum Scherrer'e, diyor Oehler ve bu yüzden işaretlenmiş olanlardan daha ucuz olduklarını, kaliteye gelince işaretlenmiş malla işaretlenmemiş mal arasında hiçbir fark olmadığını. İşaretlenmemiş mal, özellikle de tekstil söz konusu olduğunda, işaretlenmiş olanlardan çoğunlukla yüzde kırk, hatta yüzde elli ya da altmış daha ucuzdur ve alıcılar için, özellikle de tüketici için işaretlenmiş ya da işaretlenmemiş bir malı tüketip tüketmediği önemli değildir, benim işaretlenmiş bir kumaştan bir palto giymem ya da işaretlenmemiş bir kumaştan palto giymem tamamen önemsizdir, diyor Rustenschacher arka taraftan, diyor Oehler Scherrer'e. Gümrük için doğal olarak döküntü mal söz konusu, Çekoslovak döküntüsü sizin de söylediğiniz gibi Karrer, diyor Rustenschacher, diyor Oehler Scherrer'e. Ama aslında Çekoslovak döküntüsü diye tanımlanan ve gümrüğe böyle bildirilen mal en birinci sınıf Ingiliz ya da en birinci sınıf ithal maldır, diyor Rustenschacher Karrer'e. Rustenschacher ile Karrer arasında yürütülen bu tartışma sırasında Rustenschacher'in yeğeni durmadan yeni bir pantolonu ışığa doğru tutuyor, diyor Oehler Scherrer'e. Ben kendim, diyor Oehler Scherrer'e tamamen tarafsız olarak bu tartışma sırasında tezgâha yaslanmışım, dediğim gibi Karrer'le Rustenschacher arasındaki tartışmada tamamen tarafsız olarak, ikisi, sanki ben dükkânda hiç yokmuşum gibi tartışmasını sürdürüyordu, diyor Oehler Scherrer'e, ama işte tam da bu durum benim büyük bir dikkatle izlememi sağladı, tabii doğal olarak dikkatim Karrer'in üzerindeydi, daha o sırada bile onun durumu beni endişelendiriyordu, diyor Oehler Scherrer'e. Scherrer'e yine giriş kapısından bakıldığında Karrer'in solunda durduğumu söylüyorum, yeniden söylemek zorunda kalıyorum aynanın önünde diye, çünkü Scherrer daha önce söylediğimi, Rustenschacher'in dükkânında hep aynanın önünde durduğumu şimdi bilmiyor. Öte yandan Scherrer her şeyi not etti, diyor Oehler, benim tekrarladıklarımı da not etti Scherrer, diyor Oehler. Mümkün olduğunca çok, mümkün olduğunca bütün pantolonları ışığa doğru tutturmak Karrer'e zevk veriyordu herhalde, ama Karrer'in bütün pantolonları ışığa doğru tutturması yeni bir durum değildi ve Rustenschacher'in yeğeni bütün pantolonları ışığa tutmadan Rustenschacher'in dükkânından çıkmazdı, diyor Oehler Scherrer'e; aslında hep aynı şey oluyordu ben Karrer'le Rustenschacher'in dükkânına gittiğimde, ama hiç böylesi bir şiddetle olduğu

görülmemişti, böylesi akıl almaz bir yoğunlukla ve şimdi bildiğimiz üzere Karrer'in böylesi korkunç bir kriziyle. Karrer, Rustenschacher'in yeğeninin ona gösterdiği sabırsızlığa ve isteksizliğe ve gerçekten hiç dinmeyen korkuya hiç önem vermedi, diyor Oehler Scherrer'e, tam tersine, Karrer satıcıyı, Rustenschacher'in yeğenini, gittikçe daha çok ve gittikçe yeni, açıkça ona karşı, satıcıya karşı yöneltilmiş sadist buluşların deneme tahtası haline soktu. Rustenschacher'in yeğeni hep yavaş hareket etti, siz bana göre çok yavaş hareket ediyorsunuz dedi Karrer birkaç defa, diyor Oehler Scherrer'e, temelde hiç tepki verme yeteneğiniz yok, nasıl olup da bana hizmet ediyorsunuz, burada, gerçekten de amcanızın kusursuz olan bu dükkânında çalışabilme durumuna gelmeniz benim için anlaşılır gibi değil, diyor Karrer defalarca Rustenschacher'in yeğenine, diyor Oehler Scherrer'e. Siz ışığa iki pantolon tuttuğunuz sırada ben ışığa on ya da on iki pantolon tutuyorum, diyor Karrer Rustenschacher'in yeğenine. Rustenschacher'in Karrer ile kendi, Rustenschacher'in yeğeni arasındaki tartışmadan ne kadar mutsuzluk duyduğu gerçeğinin bir kanıtı, herhalde son derece üzücü olan bu tartışmaya katılmak zorunda kalmamak için, Rustenschacher'in defalarca dükkândan yazıhaneye geçmesidir. Bense her an bu tartışmaya katılmak zorunda kalacağımdan ürktüm, ama o sırada Karrer bir kere daha bastonunu kaldırdı ve onunla tezgâha vurdu ve: herhalde bir bıkkınlık durumu söz konusu, büyük bir olasılıkla bir bıkkınlık durumu söz konusu, ama ben böylesi bir bıkkınlık durumunu hiçbir şekilde dikkate alamam, hiçbir şekilde dikkate, dedi, bastonla dükkânın tezgâhına vururken, her zaman için Rustenschacher dükkânının tezgâhına vururkenki belirli bir ritimle, herhalde kendi içindeki kızgınlığı bastırmak için, diyor Oehler Scherrer'e, ve sonra Karrer yine pantolonlar ve kumaşlarla ilgili satıcıya yönelik suçlama ve iddialarında aşırılıklara başladı. Rustenschacher arka tarafta her şeyi duyduysa da, diyor Oehler Scherrer'e, her şeyi arka bölümden gözlemledi de, böylece Rustenschacher Karrer ile yeğeni arasında olup biteni hiç gözlem-lemiyormuş izlenimini verdiyse de, Rustenschacher'in kendine hâkim oluşu, diyorum Scherrer'e, diyor Oehler, muazzamdı, Rustenschacher Karrer'le Rustenschacher'in yeğeni arasmdaki tartışmanın kızışmasıyla, kendine o derece hâkim olmak zorunda kaldı ki, bir başkası bu durumda kendine hâkim olamazdı. *Ama* Karrer'in belirli zamanlarda Rustenschacher'in dükkânında göstermiş olduğu davranış *biçimi, ve* Rustenschacher, Karrer'in Rustenschacher'in dükkânında *hemen hemen hiç çekilmez biçimde davrandığını* ve Karrer'in her zaman her şeye nasıl *tepki*

gösterdiğini *bildiği* için, sonunda da buna rağmen hep sakinleşmesi Rustenschacher için bildik bir şeydi. Gerçekten de Rustenschacher biz Rustenschacher dükkânına her girişimizde Karrer'in hali konusunda Scherrer'den çok daha büyük bir hüküm verme yeteneğine sahipti. Karrer birdenbire Rustenschacher'e, diyor Oehler Scherrer'e, siz Rustenschacher şu anda yeğeniniz tarafından benim için ışığa doğru tutulan pantolonun arkasına bakarsanız, tam olarak yeğeniniz tarafından benim için ışığa doğru tutulan pantolonun arkasında yer alırsanız, ben bu pantolonun içinden sizin yüzünüzü en belirgin biçimde görebilirim ki bu yolla yüzünüzü görmek istemiyorum. Ama Rustenschacher kendine hâkim oldu. Bunun üzerine Karrer yeter bu pantolon işi! dedi, yeter bu kumaş işi! yeter!, diyor Oehler Scherrer'e. Ama hemen ardından Karrer, diyor Oehler Scherrer'e, yeniden bu tezgâhtaki kumaşların yüzde yüz Çekoslovak döküntüsü olduğunu söylüyor. Dikişleri dışında diyor Karrer, diyor Oehler Scherrer'e, bu kumaşların bir acemi için bile Çekoslovak döküntüsü olduğu apaçıktır, işlenişleri en iyisidir, tabii ki işlenişleri en iyisidir, diyor Karrer sürekli, Karrer'in Rustenschacher'in dükkânına geldiği bütün bu yıllar içinde hep ortaya çıktı bu. Ve o ne zamandan beri Rustenschacher'in dükkânına gelmekteymiş ve Rustenschacher'in dükkânından ne kadar çok pantolon almış, diyor Karrer, diye aktarıyor Oehler Scherrer'e. Bir tek düğme bile kopmamış! diyor Karrer, diyor Oehler Scherrer'e, sökülen bir tek dikiş yok! diyor Karrer Rustenschacher'e. Kız kardeşim bugüne kadar benim bir tek kopan düğmemi dikmek zorunda kalmadı, doğru, kız kardeşim benim sizden, Rustenschacher'den aldığım pantolonların bir tek düğmesini bile dikmek zorunda kalmadı, çünkü sizin bu sizden alman pantolonlara diktiğiniz düğmeler gerçekten öyle sağlam dikilmiştir ki, insan bu düğmelerin bir tanesini bile sökemez. Sizden bütün bu yıllar içinde aldığım pantolonların hiçbirinin dikişi sökülmedi! Scherrer söylediklerimi, psikiyatri uzmanlarınca geçerli olan steno ile not etti. Ve benim diyor Oehler burada, Scherrer'in önünde 6. koğuşta oturmam ve Karrer hakkında bu bilgileri vermem, Karrer 7. koğuşa yatırılmışken, *yatırılmışken* diyoruz, çünkü *tıkılmış* ya da *hayvan gibi tıkılmış* demek istemediğimizden, bana düşüncemde korkunç görünüyor, diyor Oehler. Burada 6. koğuşta oturuyorum ve 7. koğuştaki Karrer hakkında konuşuyorum, Karrer'in benim 6. koğuşta oturup 7. koğuştaki Karrer hakkında konuştuğumdan haberi olmadan. Ve doğal olarak Karrer'i ziyaret etmedim, ne Steinhof'a *girdiğimde* ne de Steinhof'tan *çıktığımda*, diyor Oehler. Belki de Karrer hiç

ziyaret edilemezdi. 7. koğuşta yatırılanları ziyaret izni yok. 7. koğuşta olan, ziyaretçi kabul edemez. Birden Rustenschacher, diyorum Seherrer'e, diye aktarıyor Oehler, Karrer tezgâhta duran bu pantolonlardan bir düğme koparma girişiminde bulunabilir. Ya da bir dikişi sökmeyi deneyin! diyor Rustenschacher Karrer'e, bütün bu pantolonları sıkı bir kontrolden geçirin, diyor Rustenschacher ve Rustenschacher Karrer'i tezgâhta duran bütün bu pantolonları istediği gibi yırtmaya ve çekiştirmeye ve parçalamaya davet ediyor, diye aktarıyor Oehler Scherrer'e. Rustenschacher Karrer'i pantolonlara istediği şeyi yapmaya davet ediyor. Rustenschacher o anda herhalde öğretici yanıyla düşündü diye aktarıyor Oehler Scherrer'e. Bunun üzerine Karrer Rustenschacher'e: bu kadar açıkça bütün bu Rustenschacher pantolonlarını yırtmaya davet edildiği için, diye aktarıyor Oehler Scherrer'e, Karrer bunu yapmaktan vazgeçiyor. Böylesi bir yırtma girişiminde bulunmamayı yeğlerim! diyor Karrer Rustenschacher'e, diye aktarıyor Oehler Scherrer'e. Çünkü bu denemeyi yapsaydım, diyor Karrer, bir tek pantolonun bile dikişini *yırtsaydım* ya da bir tek pantolondan bir tek düğmeyi *koparsaydım*, bu hemen deli olduğum anlamına gelirdi, ama bundan kaçınırım, çünkü insan deli diye tanımlanmaktan kaçınmalı, diye aktarıyor Oehler Scherrer'e. Ama bu pantolonları yırtsaydım, diyor Karrer Rustenschacher'e ve yeğenine, en kısa sürede bu pantolonların hepsini parçalardım, hele en kısa sürede bu pantolonların hepsinin düğmelerini koparacağımı bir yana bırakacak olursak. Beni bu pantolonların hepsini parçalamaya davet etme aymazlığı! diyor Karrer. Bu aymazlık! Defalarca, Bu aymazlık! diyor Karrer, diye aktarıyor Oehler Scherrer'e. Sonra Karrer yine aşınmış yerlere dönüyor, diyor Oehler Scherrer'e. Karrer yine, diyor Oehler Scherrer'e, bu pantolonların hepsinin ışığa tutulduklarında aşınmış yerler göstermeleri tuhaf, bu döküntü mal için tipik olan aşınmış yerler, diyor Karrer. Bunun üzerine Rustenschacher'in yeğeni, bilindiği üzere insanın hiçbir pantolonu ışığa tutmaması gerekir, diyor, çünkü ışığa tutulan bütün pantolonlar aşınmış yerler gösterir. Rusten-schacher arka taraftan, bana dünyada ışığa tutulan bir tek pantolon gösterin, diyor. En yeni olanı değil, en pahalı olanı değil, diyor Rustenschacher, diye aktarıyor Oehler Scherrer'e. Her durumda ışığa tutulan pantolonda en azından aşınmış bir yer keşfedilir, diyor Rustenschacher'in yeğeni, diye aktarıyor Oehler Scherrer'e. Buna Rustenschacher arka taraftan: her ışığa tutulan *triko* ışığa tutulduğunda aşınmış bir yer gösterir diyor. Bunun üzerine Karrer her akıllı alıcının satın almak üzere seçtiği malı, eğer dolandırılmak istemiyorsa,

doğal olarak ışığa tutacağını söylüyor, diyor Oehler Scherrer'e. İnsan her malı, hangi mal olursa olsun alacaksa önce ışığa tutmalı, diyor Karrer. Tüccarlar mallarının ışığa tutulacağından korktukları kadar hiçbir şeyden korkmazlar, diyor Karrer, diyor Oehler Scherrer'e. Ama doğal olarak pantolon kumaşları ve pantolonlar vardır ki, diyorum Scherrer'e, diyor Oehler, hiç sakınmadan ışığa tutulabilirler, gerçekten birinci sınıf kumaşsalar diyorum, onlar hiç sakınmadan ışığa tutulabilir. Ama herhalde ben Scherrer'e, diyor Oehler, söz konusu olan kumaşların, Karrer'in inancına göre Çekoslovak, dolayısıyla da Çekoslovak döküntüsü olduklarını değil de gerçekten İngiliz kumaşı olduklarını, ama birinci sınıf, bütünüyle birinci sınıf İngiliz kumaşı olduklarını sanmadığımı söylüyorum Scherrer'e, çünkü ben kendim de pantolonlardaki bu akmış yerleri gördüm. Tabii ki ben Karrer'in bütün bu pantolonlardaki akmış yerlere ve kumaşlara davrandığı gibi davranmazdım, diyorum Scherrer'e. Belki de ben Rustenschacher'in dükkânına hiç girmezdim, çünkü biz daha iki ya da üç gün öncesinde de Rustenschacher'in dükkânına gitmiştik. Bu sondan önceki gidişimizde de aynı şey olmuş ve Karrer Rustenschacher'in yeğenine pantolonları ışığa doğru tutturmuştu, ama bu kadar pantolonu değil, kısa bir süre sonra Karrer, teşekkür etmiş, pantolon almayacağım, gidelim, demişti bana ve biz Rustenschacher'in dükkânından çıkmıştık. Ama şimdi durum bambaşkaydı. Karrer kızgın bir durumda Rustenschacher'in dükkânına girmişti, çünkü Klosterneuburg sokağından Alserbach sokağına kadar bütün yolda Hollensteiner'i konuşmuştuk. Karrer bu yolda gittikçe artan bir öfkeye kapılmıştı ve bu öfkenin doruk noktasında, ki ben daha önce Karrer'de böylesi bir öfke görmemiştim, Rustenschacher'in dükkânına girdik. Doğaldır ki biz böylesi bir öfke durumu içinde Rustenschacher'in dükkânına girmemeliydik, diyorum Scherrer'e. En iyisi Rustenschacher'in dükkânına girmek değil, tersine Klosterneuburg sokağına geri dönmek olurdu, ama Karrer benim Klosterneuburg sokağına geri dönme önerime uymadı, diyor Karrer bana, diyor Oehler Scherrer'e, ve Karrer'in ses tonu kararlı bir emir karakteri taşıdığından, diyorum Scherrer'e, diye aktanyor Oehler, Karrer'le bir kez daha Rustenschacher'in dükkânma girmek dışında bir seçeneğim kalmadı. Ve Karrer'in tek başına Rustenschacher'in dükkânına girmesine asla izin veremezdim, diyor Oehler, bu durumda asla. Rustenschacher'in dükkânına girerken bir riske girdiğimizin farkındaydım, diyorum Scherrer'e, Karrer'in sinirli durumu, onun Rustenschacher'in dükkânına girme niyetiyle ilgili bir şey söylememi engelledi, insan Karrer'in doğasını tanıyorsa,

diyorum Scherrer'e, diyor Oehler, Karrer Rustenschacher'in dükkânma giriyorum diyorsa, buna karşı gelmenin bir yere varmayacağım bilir. Bu gibi durumlarda Karrer'in amacı ne olursa olsun, onu bundan caydırmak olanaksızdır. Bir yandan onu Rustenschacher'in dükkânına sokan Rustenschacher, öte yandan Rustenschacher'in yeğeni, her ikisi de temelde onu tiksindiriyordu, tıpkı onu temelde her insanın tiksindirdiği gibi, benim kişiliğim de onu tiksindiriyordu, bunu bilmek zorunda insan, o bütün insanlardan tiksiniyordu, kendi isteği ile görüştüklerinden de, insan onun kendi isteğiyle onunla görüşüyor olsa bile, Karrer'in bütün insanlardan tiksindiği gerçeğinin dışında kalamazdı, diyorum Scherrer'e, diyor Oehler. *Kimse bu derece hassas olamaz. Kimsenin bilinci bu derece gelgitti olamaz. Kimse bu derece asabi ve bu derece kırılgan olamaz,* diyorum Scherrer'e, diyor Oehler. Gerçek şu ki, Karrer kendisinin durmaksızm izlendiği duygusunu taşıyor, gözlemlendiğini hissediyor ve hep gözlemleniyormuş gibi davranıyor, bu yüzden de tek bir an bile olsun asla huzuru yok. Bu sürekli huzursuzluk da onu başkalarından ayıran özellikti, sürekli huzursuzluk bir insanın, bir kişinin özelliğiyse, diyorum Scherrer'e, diyor Oehler. Sürekli huzursuz olan ve aslında hiç de huzursuz olmadığında bile huzursuz olduğunu sanan bir insanla birlikte olmak en zor şeydir, diyorum Scherrer'e, diyor Oehler. Huzursuzluğun hiçbir şeyi ya da birçok nedeni, hiçbir şey en ufak bir huzursuzluk izi belirtmediğinde bile Karrer huzursuzdu, çünkü huzursuz olma algılamasını taşıyordu, çünkü buna nedeni olduğuna inanıyordu. İnsan kendini ne olarak görüyorsa odur, kuramı Karrer'de etüt edilebiliyordu, tıpkı hep ve belki de bütün yaşamı boyunca ölümcül hasta olduğunu sandığı gibi, hem de hangi hastalıktan ölümcül hasta olduğunu bilmeden ve böylece belki de ve kesinlikle bu kurama göre, diyorum Scherrer'e, diyor Oehler, gerçekten de ölümcül hastaydı. Hangisi olursa olsun *kendimizi bir ruh hali içinde görürsek,* o ruh halinin içindeyizdir, böylece kendimizi gördüğümüz o hastalık halinin de içindeyizdir, *kendimizi öyle gördüğümüz her halin içindeyizdir.* Ve kendimizi gördüğümüz halin içinde rahatsız edilmemize izin vermeyiz, diyorum Scherrer'e, ve böylece sandığımız şeyi hiçbir şey tarafından, özellikle de *dışardan gelecek bir şey tarafından* ortadan kaldırmayız. Bir yanda inanılmaz bir özgüven ve diğer yanda psikiyatri uzmanlarının inanılmaz bir dayanıksızlığı ve umutsuzluğu, diye düşünüyorum Scherrer'in karşısında oturup ve Karrer hakkında ve özellikle de Karrer'in Rustenschacher'in dükkânındaki davranışı hakkında bu cümleleri kurduğum

sırada, diyor Oehler. Scherrer dikkatle dinliyordu, ama keskin zekâdan eser yoktu, diyor Oehler. Kısa süre kendi kendime neden Scherrer'in karşısında oturuyorum ve Karrer hakkında bu bilgileri, bu açıklamaları yapıyorum, diye soruyorum. Ama bu soruyla uzun süre oyalamadım kendimi, çünkü Scherrer'e benim, sonra da ona karşı gösterdiğim alışılmışın dışındaki davranışım hakkında düşünme olanağı vermek istemiyordum, çünkü daha önce o öğleden sonra Karrer hakkında yeterince çok şey söylemeyi kabul etmiştim. Şimdi kalkıp gitmenin daha doğru olacağını düşünmekteyim, Scherrer ne düşünürse düşünsündü, söz verdiğimin tersine bir ya da iki saat Karrer hakkında konuştuktan sonra gitmemeliyim, diye düşündüm, diyor Oehler. Dışarıya bir çıkabilseydim, diyordum kendi kendime, Scherrer'in karşısında oturduğum sırada, o korkunç parmaklıklı, beyaz boyalı odadan dışarıya çıkabilseydim, olabildiğince ötelere gidebilseydim. Ama bir psikiyatri uzmanının karşısında oturan herkes gibi, karşımdakine kendi ruhsal durumumla ilgili, yani kendi muhakeme yeteneğimle ilgili kuşku duymasına fırsat vermemek için. Scherrer'e giderek temelde Karrer'in aleyhinde hareket ettiğimi düşündüm, dedi Oehler. Vicdanım birden *kirlenmişti*, bilir misiniz aniden bir dostunuz karşısında temiz olmadığınız duygusuna kapılmak ne demektir, hele bu dost Karrer'in durumundaysa daha da kötü, diye düşündüm. Sadece vicdan azabından söz açmak bile yakışık almaz, diyor Oehler, utanıyordum. Çünkü hiç çekinmeden kısa süre sonra Scherrer'in kişiliğinde Karrer'in bir düşmanını gördüm, ama bu durumun *ancak daha sonra* bilincine vardım, Scherrer'i *uzun süre gözlemledikten sonra*, onu yıllardır *tanıyordum*, Karrer'in ilk kez Steinhof'a girdiğinden beri ve ona bu tanışıklığımız yüzünden ziyaret etme sözü verdim, ama onu bu insanı tanıyorum diyecek kadar iyi tanımıyordum, böyle olsaydı Scherrer'in daveti üzerine Steinhof'a gidip Karrer hakkmda konuşmazdım. Birçok kez kalkıp gitmeyi düşündüm, diyor Oehler, ama sonra bu düşünceden vazgeçtim, kendi kendime *fark etmez* dedim. Scherrer bana göre sırf yüzeyselliği nedeniyle tekinsiz bir insan olmuştu. Bilimsel bir insanı bilimsel bir doktor olarak ziyaret ettiğimi sanırken kısa süre sonra bir şarlatanın karşısında oturduğumu anlamıştım. Çoğu zaman, hiç beklenmeyen bir durumun bizi küçük düşürdüğünü çok geç anlarız. Öte yandan ise yine de Scherrer'in Karrer'in karşısında Karrer için yararlı bir işlevi olduğunu kabul etmek zorundaydım, diyor Oehler, ama gittikçe Scherrer'in, tam zıddı diye tanımlanan biri olmasına rağmen ve kendi de bu zıddına inanmasına rağmen, hatta zıddı tarafından tamamen ikna olmasına

rağmen, doktor olarak beyaz önlüğü içinde yardımsever bir role girmesine rağmen Karrer'in düşmanı olduğunu kabul etmek zorunda kaldım. Karrer, Scherrer için onun tarafından kötüye kullanılan bir nesneden başka bir şey değil. Kurbandan başkası değil. Scherrer'den iğrenerek, Karrer'in gerçekten de ışığa hiç çekinmeden tutulacak pantolon ve kumaşlar vardır dediğini, *ama onlar,* diyor Karrer ve kahkahayı basıyor, kendisi için alışılmış olanlar değil, hiç de Karrer'e özgü olmayan, çünkü sadece Karrer'in deliliğine özgü olan kahkahayla, *bu pantolonları ışığa tutmak bile gerekmez,* diyor Karrer, aynı zamanda da bastonla tezgâha vuruyor, *bunların Çekoslovak döküntüsü olduğunu anlamak için* diyor. O zaman ilk kez apaçık delilik işaretleri sezinledim, diyorum Scherrer'e, bunun üzerine Scherrer hemen not ediyor *Oehler* (yani ben) o *anda: ilk kez apaçık delilik işaretleri,* benim gördüğüm gibi, diyor Oehler, çünkü Scherrer'in not ettiği her şeyi görüyorum, ben konuşurken sadece *Scherrer'in nasıl bir tepki verdiğini değil, Scherrer'in neyi ve nasıl not ettiğini de gözlemliyorum.* Scherrer'in benim: *ilk kez apaçık delilik işaretleri* ile ilgili ifademin altını nasıl çizdiği beni şaşırtmıyor, diyor Oehler. Bu onun sadece yetersizliğini kanıtlıyor, diyor Oehler. Rusten-schacher arkada hâlâ pantolonları etiketliyordu, bu geliyor birden aklıma, diyorum Scherrer'e ve Rustenschacher'in bu kadar pantolonu etiketlemesinin anlaşılmaz ve ürkütücü olduğunu, büyük bir olasılıkla Rustenschacher'in arkada bu bitmek tükenmek bilmeyen etiketleme işinin Karrer'in birdenbire inanılmaz derecede artan sinirliliğine neden olduğunu düşünüyorum, çünkü Rustenschacher'in bitmek tükenmek bilmeyen pantolon etiketlemesi benim de yavaş yavaş sinirlerimi bozmaya başlamıştı, aslında Rustenschacher asla etiketlediği kadar çok pantolon satmaz, diye düşünmüştüm, diyorum Scherrer'e birden ve belki de diğer, şehir dışındaki bölgelerin küçük dükkânlarına, yirmi birinci ve yirmi ikinci ve yirmi üçüncü bölgelerdeki gibi dükkânlara gönderiyordu oralarda da Rustenschacher pantolonları satın almabiliyordur, diye düşündüm, yani Rustenschacher'in bu tür tekstil perakende ticareti yapan şehir dışı dükkânlarında büyük pantolon toptancısı rolü oynadığını. Işık yerine suratıma tuttuğunuz bu pantolonda, diyor Karrer şimdi, diyor Oehler Scherrer'e, apaçık Çekoslovak döküntüsü söz konusu. Tam da Karrer Rustenschacher pantolonlarıyla ilgili olarak bu yeni itirazıyla Rustenschacher'in yeğeninin yüzünü yaralamadığı sırada, diyor Oehler Scherrer'e. Karrer Rustenschacher'in dükkânında kalışını önce bacak ağrıları yüzünden uzattı, diyorum Scherrer'e, diyor Oehler, biz

Rustenschacher'in dükkânına girmeden önce herhalde çok uzun yürüdük ve yalnız uzun yürümekle kalmadık, Wittgenstein hakkında yaptığımız yorucu sohbet eşliğinde büyük bir hızla da yürüdük, diyorum Scherrer'e, diyor Oehler, bu adı özellikle anıyorum, çünkü Scherrer'in bu adı hiç duymadığını biliyorum, zaten Wittgenstein adını andığım anda bu hemen ortaya çıktı, diyor Oehler, oysa Karrer sonradan herhalde epey bir zamandır ağrıyan bacaklarını düşünmüyordu, ama sırf orayı terk edemediği için Rustenschacher dükkânından dışarıya çıkamadı. Bunu kendimizde de sıkça gözlemleriz, bir odadaysak (herhangi bir mekânda) bu odaya (herhangi bir mekâna) bağlanmış gibiyizdir, bu odada (bu herhangi bir mekânda) kalmak zorundayızdır, çünkü o odayı (onu) *uyarılma* ile terk edemiyoruzdur. Belki de Karrer Rustenschacher'in dükkânından dışarıya çıkmak istiyordu, diyorum Scherrer'e, diye aktarıyor Oehler, ama Karrer'in buna gücü artık yoktu. Benimse artık Karrer'i Rustenschacher'in dükkânından o gereken anda dışarıya çıkaracak yeteneğim yoktu. Rustenschacher tıpkı yeğeninin daha önce söylediği gibi yine bu pantolon kumaşlarında birinci sınıf, daha önce yeğeninin söylediği gibi en birinci sınıf değil, birinci sınıf kumaşların söz konusu olduğunu, bu kumaşların döküntü mal olduğunu ya da üstelik Çekoslovak döküntüsü olduğunu söylemenin saçma olduğunu söyledi, Karrer de bir kere daha bu pantolon kumaşlarının apaçık olarak Çekoslovak döküntüsü olduğunu söyledi ve derin bir nefes alıyormuş gibi yaptı ve sanki bir şey daha söylemeyi beceremiyormuş gibiydi, dedim Scherrer'e, diyor Oehler, ama o, Karrer nefes alamadı ve artık nefes alamadığı için aslında söylemek istediği şeyi söyleyemedi. *Bu akmış yerler, bu akmış yerler, bu akmış yerler, bu akmış yerler, bu akmış yerler* tekrar tekrar *bu akmış yerler, bu akmış yerler, bu akmış yerler,* hiç durmadan *bu akmış yerler, bu akmış yerler, bu akmış yerler* dedi. Rustenschacher hemen kavramıştı, diyor Oehler Scherrer'e, ve Rustenschacher'in yeğeni benim önerimle yapılacak her şeyi yerine getirdi, diyor Oehler Scherrer'e.

Karrer gibi bir insanın inanılmaz duyarlılığı bir yanda, öte yanda da onun büyük pervasızlığı, diyor Oehler. Bir yanda onun aşırı duyarlılık zenginliği, öte yanda aşırı hoyratlığı. İnsan beyninin bütün imkânları dahilinde dur durak bilmeyen bir düşünme, insan akimın bütün imkânları dahilinde bir hissetme ve insan karakterinin bütün imkânları dahilinde bir savrulma, diyor Oehler. Ote yandan biz Karrer gibi bir insanla birlikteysek kesintisiz *tamamen doğal* ve bir an bile *yapay* olmayan bir kavrayış hazırlığı içindeyizdir. Gittikçe radikalleşen ve gerçekten de gittikçe radikalleşen bir

görüş kazanırız, karşımızdaki her türlü nesneyle ilişkimiz olur, bu nesneler normal olarak insanın algılamasında yer almayan nesneler olsalar da. Karrer gibi bir insanla yan yana gelme anımızdan önce bizim için görülür olmadıklarından erişilmez olan, birdenbire erişilir olur ve görülür. Dünya bizim için artık tamamen karanlık katmanlardan oluşan bir dünya değil, tamamen açıklık katmanlarından oluşan bir dünyaya dönüşür, diyor Oehler. Bunu anlama içinde ve bunu anlamanın hiç dinmeyen hazırlığı içinde, diyor Oehler, öte yandan Karrer gibi bir insanla sürekli birlikte olmanın en büyük güçlüğü yatar. Böyle bir insandan doğal olarak ürkülür, çünkü o da kendinden ürker (görünürlükten). Şimdi Karrer gibi bir insanla meşgul oluyoruz, çünkü gerçekten (Steinhof'a sevk edilmesiyle birlikte) bizden çekilip alındığı için. Karrer şimdi Steinhof'ta olmasaydı ve biz onun Steinhof'ta olduğunu gerçekten bilmeseydik, bu bizim için tamamıyla gerçek olmazdı, şimdi Karrer hakkında konuşmaya cesaret edemezdik, ama Karrer artık kesin biçimde delirmiş durumda, bildiğimiz üzere, bilimin onaylamasıyla değil, ama kolaylıkla kendi kafamızdan saptamamız gerektiği gibi ve kafamızda saptamış olduğumuz üzere ve üstüne üstlük bunun bilim tarafından onaylanmış olduğu üzere, çünkü kuşkusuz ki Scherrer'de söz konusu olan, diyor Oehler, bilimin tipik bir temsilcisi, Karrer'in hep *sözümona* bilim diye tanımladığı şeyin, bundan ötürü Karrer hakkında konuşmaya cesaret edebiliyoruz. Tıpkı Karrer'in her şeyi Sözümona diye tanımladığı gibi, Sözümona diye anmadığı hiçbir şey yoktu, bu yüzden de otoritesi inanılmaz bir katılığa ulaşmıştı. O, Karrer, hiçbir zaman, diyor Oehler, çok sıkça ve belki de birçok durumda kesintisiz biçimde dediği gibi, bu kesintisiz biçimde söylediği sözcüklerde ve kesintisiz biçimde kullandığı kavramlarda bilimin söz konusu olduğunu söylememiş, hep sözümona bilim demiştir, sanat söz konusu olduğunda, sözümona sanat, teknik söz konusu olduğunda, sözümona teknik, hastalık söz konusu olduğunda, hep sözümona hastalık, bilgi söz konusu olduğunda, sözümona bilgi demiştir, tıpkı her şey için sözümona dediği gibi ve bu yolla eşi benzeri olmayan inanılmaz bir otorite imkânına ve inandırıcılığına erişmiştir. İnsanlarla olan ilişkimizde sözümona insanlarla ilişkimiz vardır, tıpkı gerçeklerle olan ilişkimizde, sözümona gerçekle ilişkimizde olduğu gibi, tıpkı, insan zihni dışında başka bir şeyden çıkmayan bütün özdeğin, sözümona özdekten başka bir şey olmadığı gibi, çünkü bildiğimiz üzere insan zihninden çıkar her şey, başka bir şeyden değil, biz *bilgi kavramını* anlıyorsak ve bizim anladığımız bir kavram olarak kabulleniyorsak. Bunun

üzerine durmadan düşünür ve her şeyi bu temele oturturuz ve başka hiçbir şeyle durmadan *nedenlendiririz*. Şeylerin, sözümona şeyler olması, eğer doğruysam, sadece sözümona, sözümona oldukları Karrer'e göre, diyor Oehler, bu yüzden kendiliğinden anlaşılır. Bütünün yapısı, bildiğimiz üzere, *tamamen basittir;* ve biz hep bu tamamen basit yapıdan yola çıkarsak ileriye gidebiliriz. Bu çok basit yapıdan yola çıkmazsak, mutlak durgunluk olarak tanımladığımız şey olur elimizde, ama o da *sözümona bütündür:* Ben nasıl olur da, diyor Karrer, bir şeyi sadece sözümona olarak betimlememeye cesaret edebilirdim ve bu görüşle hesap yapıp ve ne büyüklükte ve ne akıllıca ya da akılsızca bir dünya yaratmaya cesaret edebilirdim, sadece söyleyebilseydim (o şekilde davranarak da) olup biten her şey sözümona, sonra tekrar tekrar sözümona Sözümona ve böyle sürüp gidiyor. Tıpkı davranış biçiminin kendi kesinliği içindeki tekrarında sadece sözümona davranış biçimi olduğu gibi, diyor Karrer, diyor Oehler. Kavradığımız her şeye karşı sözümona bir tavır aldığımız gibi, kavramadığımız her şeye karşı da, ki gerçek saydığımıza, yani doğru saydığımıza karşı da sadece sözümona bir tavır alırız. Karrer'le yürümek düşünce sürecinin kesintisiz sonucudur, diyor Oehler, biz bunu çoğu zaman yan yana olmamızla geliştirdik ve sonra birdenbire herhangi bir yerde, bir *durma* noktasında ya da *düşünme* noktasında, ama çoğunlukla bir durma- *ve* düşünme noktasında toparladık. Bir düşünceyi, benim düşüncemi bir başka düşünceyle (onun), çift düşünceye değil, tek bir düşünceye dönüştürmek söz konusu olduğunda, çünkü bildiğimiz üzere çift düşünce olanaksız ve saçmadır. Her zaman bir tek düşünce olmuştur, tıpkı bir düşüncenin yanında bir düşünce vardır demenin yanlış olduğu gibi, ki böylesi bir dizilimde, sonradan çoğu zaman bir yan düşünce olarak tanımlanır ki bu da tamamen saçmadır. Karrer'in bir düşüncesi olduğunda ve benim de kendi düşüncem olduğunda, bununla ilgili olarak şunu söylemek gerekir ki kendimizi sürekli böylesi bir durumun içinde bulmuştuk, çünkü böylesi bir durumdan başka türlüsü çoktandır bizim için olanaksızlaşmıştı, ikimizin de sürekli bir düşüncesi vardı ya da, Karrer'in söylemiş olacağı gibi, bunu söylememiş olsa bile, ikimizin ayrı ayrı düşüncelerini tek bir düşünce haline getirme cesaretini gösterdiğimiz ana kadar sözümona sürekli düşünce, tıpkı bizim çok büyük düşünceler diye, yani sözümona çok büyük düşüncelerden kastettiğimiz, ama düşünce olmayan, çünkü sözümona çok büyük, sözümona büyük düşünce asla *bir* düşünce değildir, o sözümona bütün büyük mevzularla ilişkilendirilen bir özettir, diyor Oehler, yani çok büyük düşünce yoktur,

böyle bir durumda biz, diyor Oehler, uzun süre yan yana yürüdüğümüzde ve uzun süre yan yana herkesin kendisine ait *bir* düşüncesi olmuş olduğunda ve bu düşünceyi herkes kendisi için uzun süre tuttuğunda ve düşüncenin içini gördüğünde, bu bir defada tamamıyla açıkça görülebilen her iki düşünceyi tek bir düşünce haline getirme cesaretini gösterdik. Bunun bir oyundan öte bir şey olmadığını söyleyebiliriz, ama o zaman her şeyin sadece oyun olduğunu söyleyebiliriz, diyor Oehler, ne olursa olsun bizim için her zaman oyunun söz konusu olduğunu, bu da bir olasılıktır, diyor Oehler, ama ben bunu düşünmüyorum. Düşünce tamamen doğrudur, diyor Oehler, biz tam da Obenaus hanının önündeyken, *birdenbire* Obenaus hanının önünde durakahyoruz, Oehler şu cümleyi söylüyor: Karrer'in artık Obenaus'a gitmeyeceği düşüncesi tamamen doğrudur. Karrer gerçekten de artık Obenaus'a gitmeyecek, çünkü artık Steinhof'tan çıkamayacak. Biz Karrer'in artık Steinhof'tan çıkmayacağını biliyoruz, bu nedenle de onun artık Obenaus'a gitmeyeceğini. *Bu yüzden ne kaybediyor?* diye soruyoruz kendimize hemen, diyor Oehler, soruya yoğunlaşırsak, oysa bu soruyu sormanın saçma olduğunu biliyoruz, soru bir kez sorulduysa, ona yoğunlaşır ve bu soruyu yanıtlandırmaya yöneliriz. *Karrer Obenaus'a artık gitmeyerek ne kaybediyor?* Soru basitçe sorulur, ama yanıtı karmaşık, böyle bir soruya, *Karrer Obenaus'a artık gitmeyerek ne kaybediyor?* gibi bir soruya ne *evet* ne de *hayır* ile yanıt verebiliriz. Bu soruyu (aynı zamanda hangi soruyu) sormamamızın daha kolay olduğunu bildiğimiz halde bu soruyu (ve böylece bir soru) sorduk. İnanılmaz karmaşık bir soru sorduk kendimize, hem de son derece bilinçli olarak sorduk, diyor Oehler, çünkü karmaşık soruyu da yanıtlayabileceğimize *inanıyoruz,* yani biz böylesine karmaşık bir sorudan *Karrer Obenaus'a artık gitmeyerek ne kaybediyor?* gibi bir sorudan ürkmüyoruz. Çünkü biz Karrer hakkında çok şey (ve derinlemesine) bildiğimizi sanıyoruz, *Karrer Obenaus'a artık gitmeyerek ne kaybediyor?* sorusunu yanıtlayabileceğimizi sanıyoruz; yani biz soruyu yanıtlandırmaya cesaret etmiyor, onu yanıtlayabileceğimizi *biliyoruz,* bu soruyla hiçbir şeyi riske etmediğimizi sanıyoruz, oysa sırf bu saptamayı yaparak, yani bu soruyla hiçbir şeyi riske etmediğimizi, *her şeyi* riske ediyoruz ve sadece de bu soruyla ilgili olarak değil. Ama ben *Karrer Obenaus'a artık gitmeyerek ne kaybediyor?* sorusunu nasıl yanıtlayacağımı *açıklayacak* kadar ileriye gitmeyeceğim diyor Oehler, ama soruyu açıklamasız değil, hem de sorunun yanıtına açıklamasız ve sonra da bu soruya nasıl vardığımı yanıtlayacağım. Biz *Karrer Obenaus'a artık*

gitmeyerek ne kaybediyor? gibi bir soruyu yanıtlandırmak istersek, bunu *kendi kendimize* yanıtlamak zorundayız. Soruya yanıt verdiğimiz zaman soruyu yanıtlandırdığımız savı böylece yanlıştır, çünkü biz soruyu yanıtlamış olsak da ve inandığımız ve bildiğimiz üzere, kendi kendimize yanıtlandırdığımızdan, ama şimdi hiç de yanıtlamamış olduğumuzu biliyoruz çünkü soruyu salt kendimiz yanıtlamamış olduğumuz için, çünkü bir soruyu, *Karrer Obenaus'a artık gitmeyerek ne kaybediyor?* gibi bir soruyu aslında biz sormadığımız için yanıtlamanın olanaksız olması nedeniyle, *Karrer bir kez daha Obenaus'a gider mi?* sorusunu salt evet ya da hayır ile, her ne kadar bu gerçek durumda Hayır'la da yanıtlanacakken ve hiç de zorluk çıkarmayacakken, ama *Karrer Obenhaus'a artık gitmeyerek ne kaybediyor?* sorusunu sorduğumuzda otomatik olarak yanıtlanamayacak bir soruyu söz konusu yapıyoruz, diyor Oehler. Bunu dışarıda bırakacak olursak bu soruyu yine de yanıtlarız, kendi kendimize sorduğumuz bu soruyu yine de yanıtlarız, yani sözümona soru ve verdiğimiz yanıtı da sözümona yanıt olarak tanımlarız. Biz yine sözümona kavramı içinde *davrandığımızdan* ve böyle *düşündüğümüzden* bizim için *Karrer Obenaus'a gitmeyerek ne kaybediyor?* sorusunun yanıtlanması zaten mümkündür. Ama *Karrer artık Obenaus'a gitmeyerek ne kaybediyor? Bana* da uygulanabilir, *ben Obenaus'a artık gitmeyerek ne kaybederim?* diye sorabilirim, ya da siz sorabilirsiniz *ben artık Obenaus'a gitmeyerek ne kaybederim?* diye, bu arada benim günün birinde Obenaus'a gitmem en büyük olasılıktır ve belki siz de yine Obenaus'a gidersiniz, bir şey yemek ya da bir şey içmek için, diyor Oehler. Ben, diyor Oehler, Karrer *bence* artık Obenaus'a gitmeyecek diyebilirim, hatta *herhalde* Karrer artık Obenaus'a gitmeyecek diyebilirim, Karrer *kesinlikle* ya da *mutlaka* artık Obenaus'a gitmeyecek diyebilirim, diyor Oehler. Ama *Karrer artık Obenaus'a gitmeyerek ne kaybediyor?* sorusunu soramam, çünkü bu soruyu yanıtlayansam. Ama basitçe şu *deneyi* yapalım: *sıkça Obenaus'a giden bir insan birden artık (hem de asla) Obenaus'a gidemezse ne kaybeder?* diyor Oehler. Böyle bir insan artık orada oturan insanların arasına giremezse, diyor Oehler. Böyle sorduğumuzda soruyu yanıt-layamayacağımızı görürüz, çünkü bu arada soruyu sonsuz sayıda soruyla genişletmişizdir. Ama buna rağmen sorarsak, diyor (Dehler, Obenaus'ta oturan insanlardan başlarız. Önce *Obenaus'ta kim var ya da orada kim oturuyor?* sorusunu sorarız ki ardından *insan birdenbire (ve asla) Obenaus'a gidemezse ne kaybeder?* sorusunu sorabilelim. Sonra hemen kendi kendimize *Obenaus'ta oturan kimden*

başlamalıyım? sorusunu sorarız, vesaire. Gördünüz mü, diyor Oehler, hangi soruyu sorarsak soralım onu *gerçekten* yanıtlamak istersek yanıtlayanlayız, böylece hiçbir soru kavram dünyasında yanıtlanamaz. Bunun dışında ise sürekli milyonlarca ve milyonlarca soru soruluyor ve yanıtlanıyor bildiğimiz üzere ve onları soranlar ve yanıtlayanlar aldırmadıklarından yanlış olup olmadığını bilmiyorlar, çünkü aldırmak ellerinden gelmiyor, son vermiyorlar ki birden geriye hiçbir şey kalmasın, diyor Oehler. işte burada, diyor Oehler, Obenaus hanının önünde, burada yukarda üçüncü katta bir odada kalıyordum bir zamanlar, çok küçük bir odada, diyor Oehler, Amerika'dan döndüğüm sırada. Amerika'dan dönmüş ve kendi kendime, burada bir zamanlar, otuz yıl önce oturduğun bu yerde, dokuzuncu mahallede bir oda tut demiş ve dokuzuncu mahallede Obenaus binasında bir oda tutmuş. Ama birden buna dayanamamış, bu odada olmaya, bu sokakta olmaya, bu kentte olmaya, diyor Oehler. Onun için her şey Amerika'da kaldığı süre içinde *şimdi birdenbire otuz yıl sonra yine yaşamaya* başladığı bu kentte öylesine dehşet verici biçimde değişmiş ki bunu hesaba katmamıştım, diyor Oehler. Birden bu kentte aslında hiç olmamam gerektiğini anladım, diyor Oehler, ama bir kez ona geri dönmüştüm ve hem de *sonsuza dek* niyetiyle, hemen arkamı dönüp yine Amerika'ya gidemedim. Çünkü Amerika'dan, Amerika'ya bir daha sonsuza dek dönmeme niyetiyle ayrılmıştım, diyor Oehler. Viyana'da artık yapacak bir şeyim olmadığını anladım, diyor Oehler ve bütün kavrayışımla, diyor Oehler, öte yandan, şimdi Amerika'da da artık yapacak bir şeyim olmadığını, günlerce ve haftalarca ve aylarca kenti dolaşmış ve kendini hangi yolla öldüreceğini uzun uzun düşünmüş, çünkü kendimi öldüreceğim açıktı, diyor Oehler, tamamen açık, bir tek *nasıl* ve *ne zaman* olacağı kesin değildi, ama *kısa süre sonra* olacağı kesindi, çünkü kısa süre sonra olması gerektiğini biliyordum. Tekrar tekrar, diyor Oehler, kent merkezine gittim ve kent merkezindeki evlerin kapılarında durdum ve bu kent merkezindeki evlerin kapılarında, çocukluktan ve gençlikten bildik, sevilen ya da ürkülen, bildik isimleri aradım, ama bu isimlerin bir tekini bile bulamadım. Bu isimlerle bağlantılı olan, tanıdığım bütün bu insanlar nereye gitti de ben bu kapıların hiçbirinde onları artık bulamıyorum? diye sormuş kendi kendine, diyor Oehler. Haftalarca ve aylarca bu soruyu sormuş. Aylarca ve hep aynı soruyu soruyoruz, diyor, kendimize ve başkalarına, ama en çok da kendimize ve bu soruyu yanıtlayamadığımız için, en uzun zaman içinde de, yıllarca da, çünkü hangi aynı soru olursa olsun yanıtlanması mümkün olmadığı için,

diyor Oehler, başka bir soru, yeni bir soru, belki de daha önce bir kez sorduğumuz bir soruyu tekrar soruyoruz ve bütün yaşam boyunca böyle sürüp gidiyor, kafa artık bunu kaldıramaymcaya kadar. Bütün bu insanlar, dostlar, akrabalar, düşmanlar nereye gittiler? diye sormuş ve ardı ardına bu isimleri aramış, gece de bu isimleri sormak onda hiç huzur bırakmamış. Yüzlerce ve binlerce isim değil miydi? diye sormuş kendi kendine. O zamanlar otuz yıl önce ilişkim olan bütün bu insanlar neredeler? diye sormuş kendi kendine. Bu insanların bir tekine rastlayabilseydim. Nereye? diye sormuş durmadan ve neden? Birdenbire aradığı bütün bu insanların artık olmadıklarını kavramış. Bütün bu insanlar artık yok, diye düşünmüş birdenbire, bu insanları aramanın anlamı yok, çünkü artık yoklar, demiş birdenbire kendi kendine ve Obenaus'taki odayı boşaltmış ve dağlara çıkmış, kırsala, dağlara çıktım, diyor Oehler, ama dağlarda da dayanamadım ve yine kente döndüm. Karrer'le çok sık burada Obenaus'un altında durdum, diyor Oehler ve onunla bütün bu korkunç bağlantılar hakkında konuştum. Sonra biz, Oehler ve ben, Friedensbrücke'ye gittik. Friedensbrücke'de Karrer bana bir Wittgenstein cümlesini açıklama niyetindeydi, durduk, Karrer Friedensbrücke'de yorgunluktan Wittgenstein'in adını bile anmadı artık, bense Ferdinand Ebner'in adım bile anamaya-cak hale gelmiştim, diyor Oehler. Biz böylece son zamanlarda kendimizi çok sık bu bitkinlik halinde buluyorduk, açıklama niyetinde olduğumuz şeyleri birden açıklayamıyorduk, Friedensbrücke'yi yorgunluğumuzu hafifletmek için kullanıyorduk, diyor Oehler. Karşılıklı olarak birbirimize iki cümle açıklamak istemiştik, diyor Oehler, ben Karrer'e onun hiç açıklamadığı bir Wittgenstein cümlesini, Karrer ise benim hiç açıklayamadığım bir Ferdinand Ebner cümlesini. Ama yorgunluktan Friedens-brücke'de birdenbire Wittgenstein ve Ebner'in adlarını ana-mayacak hale geldik, çünkü yürümemizi ve düşünmemizi, Oehler'e göre yürümemizden dolayı düşünmemizi, düşünmemizden dolayı yürümemizi, neredeyse katlanılmaz, inanılmaz bir gerginliğe dönüştürmüştük. Bu pratik, yani yürümeyi ve düşünmeyi en akıl almaz gerginliğe dönüştürmek, zarar görmeden uzun süre sürdürülemez diye düşündük ve gerçekten de bu pratiği sürdüremedik, diyor Oehler, bundan sonuç çıkarmak zorunda kalan Karrer oldu, bizzat ben de Karrer'in, söylemem gerekir ki sinirlerinin külliyen iflasıyla, zira Karrer'in deliliğini düpedüz Karrer'in beyin yapısındaki sinirlerin ölümcül bir iflası olarak adlandırabilirim, öyle güçten düştüm ki şimdi Friedens-brücke'de Wittgenstein hakkında ya da Wittgenstein'la ilişkili bir şey

söylemek şöyle dursun, Wittgenstein sözcüğünü bile telaffuz edemiyorum, zaten hiçbir şey söyleyemiyorum, diyor Oehler ve köprüdeki trafiğe bakıyor. Her zaman yürümeyi ve düşünmeyi, uzun zaman için, yürümeyi ve düşünmeyi tek bir bütün işleyiş haline getirebileceğimizi düşünmüş olmakla birlikte, şimdi yürümenin ve düşünmenin uzun zaman için tek bir bütün işleyiş haline getirilmesinin olanaksız olduğunu söylemek zorundayım. Çünkü gerçekten de *uzun süre aynı yoğunlukta yürümek ve düşünmek* olanaksızdır, bir defa yoğun yürürüz, ama yürüdüğümüz yoğunlukta düşünmeyiz, sonra yoğun düşünürüz ve düşündüğümüz yoğunlukta yürümeyiz, bir defa yürüdüğümüzden daha yüksek bir düşünce bilincinde düşünürüz ve bir defa düşündüğümüzden çok daha yüksek düşünme bilincinde yürürüz, ama aynı düşünce bilinciyle düşünüp yürüyebiliriz diyor Oehler, tıpkı aynı yoğunlukla uzun süre yürüyüp düşünemeyeceğimiz gibi ve yürümek ve düşünmek her zaman uzun süre için tam bir bütün ve bütün bir eşdeğerlilik haline getirilemez. Daha yoğun yürüyorsak düşüncemiz azalır, diyor Oehler, yoğun düşünürsek yürüyüşümüz yavaşlar. Öte yandan düşünebilmek için yürümek zorundayız, diyor Oehler, tıpkı yürüyebilmek için düşünmek zorunda olduğumuz gibi, diyor Oehler, biri diğerinden kaynaklanmakta ve biri diğerinden giderek artan bir hünerle kaynaklanmakta. Ama hepsi de her zaman yorulmanın sınırına kadar. Yürüdüğümüz gibi düşünüyoruz diyemeyiz, tıpkı düşündüğümüz gibi yürüyoruz diyemeyeceğimiz gibi, çünkü düşündüğümüz gibi yürüyemeyiz, yürüdüğümüz gibi düşünmeyiz. Uzun süre yoğun biçimde yoğun bir düşünceyle yürürsek, diyor Oehler, hemen ardından yürümeyi yarıda bırakmak zorunda kalırız, ya da hemen ardından düşünmeyi yarıda bırakmak zorunda kalırız, çünkü uzun süre aynı yoğunlukla yürümek ve düşünmek olanaksızdır. Hiç çekinmeden şunu da söyleyebiliriz ki belli bir ritimle yürümeyi ve belli bir ritimde düşünmeyi genellikle başarabiliriz, ama bu zanaat açıkçası en zor olanıdır ve ustasına çok nadir rastlanır. Biri hakkında mükemmel bir düşünürdür deriz, bir başkası hakkında mükemmel bir yürüyüşçü deriz, ama tek bir kişiden onun aynı anda mükemmel (ya da olağanüstü) bir düşünür ve yürüyüşçü olduğunu söyleyerek bahsedemeyiz. Öte yandan yürüme ve düşünme bütünüyle eş iki kavramdır ve biz hiç çekinmeden düşünen ve dolayısıyla buna örnek biçimde yürüyen birinin, eşzamanlı düşünen biri gibi düşündüğünü ve hem de mükemmel bir biçimde yürürken mükemmel biçimde düşündüğünü söyleyebiliriz (ve ileri sürebiliriz). Yürüyen birini dikkatli gözlemlersek, nasıl düşündüğünü de

biliriz. Düşünen birini dikkatli gözlemlersek de nasıl yürüdüğünü biliriz. Yürüyen birini uzun süre dikkatle gözlemlersek adım adım düşüncesine ulaşırız, düşünce yapısına, tıpkı bir insanın nasıl düşündüğünü uzun süre gözlemlediğimizde nasıl yürüdüğüne adım adım varmamız gibi. Böylece düşünen birini uzun süre gözlemle ve sonra onun nasıl yürüdüğünü gözlemle, ve tam tersi, yürüyen birini uzun süre gözlemle ve sonra da onun nasıl düşündüğünü gözlemle bilebiliriz. Düşünen birinin yürüdüğünü görmekten daha anlamlı bir şey yoktur, tıpkı yürüyen birinin düşündüğünü görmekten daha anlamlı bir şey olmadığı gibi, böylece hiç çekinmeden biz yürüyen birinin nasıl düşündüğünü gördüğümüzü söyleyebiliriz, tıpkı düşünen birinin nasıl yürüdüğünü gördüğümüzü söyleyebileceğimiz gibi, çünkü düşünenin yürüdüğünü görüyoruzdur, tersine de yürüyenin nasıl düşündüğünü vesaire, diyor Oehler. Yürüme ve düşünme sürekli bir güven ilişkisi içindedir, diyor Oehler. Yürüme bilimi ve düşünme bilimi temelde tek bir bilimdir. Bu insan nasıl yürür ve nasıl düşünür! diye sorarız kendi kendimize bir saptama olarak, kendimize bir saptama olarak bu soruyu gerçekten sormadan, tıpkı saptama olarak çoğu zaman soruyu sormadığımız gibi (onu gerçekten sormadan), bu insan nasıl düşünüyor ve nasıl yürüyor diye sorarız. Düşünen birini gördüğümde onun nasıl yürüdüğü sonucuna her zaman böylelikle varabilir miyim? diye soruyorum kendime, diyor Oehler, yürüyen birini gördüğümde nasıl düşündüğünü sorabilir miyim. Hayır, doğal olarak bu soruyu kendime soramam, çünkü bu soru sorulmaması *gereken* sorulardandır, *sorulamazlar* ki saçma olmasın. Ama biz doğal olarak, yürüyüşünü çözümlemiş olduğumuz yürüyen birini, düşüncesini tanımadan düşüncesinden dolayı suçlayamayız. Tıpkı düşünen birini, yürüyüşünü tanımadan yürüyüşünden dolayı suçlayamayacağımız gibi. *Bu insan nasıl bir savsaklıkla yürüyor* saptaması bizi çoğunlukla: *bu insan ne kadar savsakça düşünüyor* diye düşündürür ve hemen ardından bu insanın tıpkı düşündüğü gibi yürüdüğü ve yürüdüğü gibi düşündüğü sonucuna varırız. Ama *kendimize* nasıl yürüdüğümüzü soramayız, çünkü o zaman gerçekte yürüdüğümüzden başka türlü yürürüz ve yürüyüşümüz hakkında hüküm verilemez, tıpkı nasıl düşündüğümüz hakkında kendimize soru soramayacağımız gibi, çünkü o zaman artık *bizim* düşüncemiz olmadığından nasıl düşündüğümüze hüküm veremeyiz. Bir başkasını, o bunu bilmeden (algılamadan), gözlemleyebildiğimiz halde, yani yürüyüşünü ve düşünüşünü, kendi kendimizi biz bunu bilmeden (algılamadan) asla gözlemleyenleyiz. Kendi kendimizi gözlemlediğimizde

hiçbir zaman kendimizi değil bir başkasını gözlemleriz. Demek ki asla bir kendi kendini gözlemlemeden söz edemeyiz ya da kendi kendimizi kendimiz olarak kendi kendimizi gözlemlediğimizi söylediğimiz zaman, kendi kendimizi gözlemlemediğimiz zamanki biz olmadığımızdan hiçbir zaman gözlemlemeye niyetlendiğimiz kişi olmadığımızı, başkasını gözlemlediğimizi biliriz. Kendi kendini gözlemleme kavramı ve de kendi kendini tanımlama bu durumda yanlıştır. Böyle bakıldığında bütün kavramlar (tasavvurlar), diyor Oehler, kendi kendini gözlemleme, kendi kendine acıma, kendi kendini suçlama vesaire yanlıştır. Biz kendi kendimizi göremeyiz, hiçbir zaman kendi kendimizi görme olanağına sahip değiliz. Ama biz bir başkasına (bir başka konuyu) açıklayanlayız, onun nasıl *olduğunu*, çünkü ona sadece *onu nasıl gördüğümüzü* açıklayabiliriz, belki de bu onun olduğu şeyle aynı şeydir, ama biz bunu *o böyledir* diyebilmek yönünde açıklayanlayız. Böylece her şey başka olandan tamamen başkadır. Hele ilinti kurduğumuz ilintilerin gerçek olanlardan bambaşka oluşu gibi. Bu yüzden bütün ilintiler doğru değildir, diyor Oehler. Ama böyle düşüncelerimiz olursa, diyor, kısa süre sonra bu düşüncelerde yiteceğimizi görürüz. Biz her düşüncede yitip gideriz eğer kendimizi o düşünceye kaptırırsak, bir tek düşünceye kendimizi tamamen kaptırırsak yiteriz. Yürürken, diyor Oehler, düşünüyorum ve iddia ediyorum, yürüyorum ve birdenbire düşünüyorum ve iddia ediyorum yürüyorum ve düşünüyorum, çünkü yürüdüğüm zaman bunu düşünüyorum. Ve birlikte yürüdüğümüzde ve bu düşünceyi *düşündüğümüzde* biz, birlikte yürüyoruz ve birden aynı beraberlikte olmasa da *düşündüğümüzü* düşünüyoruz, ama bu başka bir şey. Yürüyorum diye düşünüyorsam bu başka bir şeydir, sizin yürüdüğümü düşünmenizden başka bir şeydir, ikimiz birlikte (ya da ikimiz aynı zamanda) yürüdüğümüzü düşünmemiz mümkünse. Friedensbrücke'ye gidelim dedim daha önce, diyor Oehler ve biz Friedensbrücke'ye gittik, çünkü ben düşünmüştüm, düşünüyorum, Friedensbrücke'ye gidiyorum, diyorum, sizinle birlikte gidiyorum, yani birlikte Friedensbrücke'ye gidiyoruz. Ama bu düşünce sizde olsaydı, siz biz Friedensbrücke'ye gidelimi düşünmüş olsaydınız vesaire bu bambaşka bir şey olurdu. Biz yürürken, diyor Oehler, gövde hareketiyle düşünce hareketi gelir. Yürürken sürekli bu saptamayı yaparız ve gövdemiz harekete geçtiği için ardından kafamızda aslında düşünce *olmayan* düşüncemiz de harekete geçer. Bacaklarımızla yürürüz, deriz, kafamızla düşünürüz. Ama kafamızla yürüyoruz da diyebilirdik. Böyle bir haleti ruhiye içinde olduğunu

sandığımız ve söylediğimiz gibi tahmin ettiğimiz birini yürürken gördüğümüzde şunu düşünürüz: böylesi inanılmaz dengesiz bir haleti ruhiye içinde yürümek. Bu insan tamamen kafasızca yürüyor, deriz, tıpkı bu kafasız insan inanılmaz hızlı ya da inanılmaz yavaş ya da inanılmaz kararlı yürüyor, dediğimiz gibi. Franz Josef istasyonuna giriyoruz, deriz, Franz Josef istasyonuna yürüdüğümüzü *söyleyeceğimizi* bildiğimiz zaman. Ya da biz Friedensbrücke'ye gidelim diye düşünüyor ve böyle söylüyoruz, ve Friedensbrücke'ye gidiyoruz, çünkü aslında Friedensbrücke'ye gitmeyi öngördüğümüz için. Öngördüğümüz şeyi düşünüyor ve söylüyoruz, diyor Oehler. Dört ya da beş dakika sonra Klosterneuburg sokağındaki parka gitme niyetindeydik, diyor Oehler, bizim dört ya da beş dakika önce Klosterneuburg sokağındaki parka *gideceğimizi bildiğimiz* koşulunu öne sürüyor. Tıpkı *Obenaus'a girelim* dediğim zaman bunun, *Obenaus'a girelim* diye düşündüğüm anlamına gelmesi gibi, Obenaus'a girsem de girmesem de, Obenaus'a girsek de girmesek de, bundan bağımsız olarak. Ama bu tip düşüncelerde kayboluruz, diyor Oehler, ve uzun süre bu tip düşüncelerle uğraşmak amaçsızdır. Böylece biz hep sahip olduğumuz düşünceleri ve her zaman, düşünce sahibi olmak her zaman kendi alışkanlığımız olduğu için sahip olduğumuz düşüncelere sahibiz. Düşünceleri fırlatıp atmak bütün yaşamı atmaktır, düşünceler gitsin bildiğimiz kadarıyla, biz başka bir şey yapmıyoruz, çünkü başka bir şey değiliz, insan olarak durmadan kafamızı nerede bulursak oradaki çöp tenekelerine döküyor ve boşaltıyoruz, diyor Oehler, ve hepsini aynı yığına değil, diyor Oehler, o anda neredeysek oraya. Dünya bu yüzden pis koku dolu, çünkü herkes kafasını çöp tenekesi gibi boşaltıyor. Bu sonsuz düşünce çöpünün çıkarttığı kokudan, diyor Oehler, dünya bir gün kuşkusuz boğulacak, başka bir yöntem bulamayacak olursak. Ama başka bir yöntemin oluşu olası değil. Herkes kafasını düşünmeden ve dikkatsizce dolduruyor ve onu istediği yerde boşaltıyor, diyor Oehler, işte bu öngörü bana öngörülerin en korkuncu olarak gözüküyor. Düşünen kişi de düşüncesini bir yürüyüş olarak algılıyor, diyor Oehler. O benim ya da onun ya da bu düşünce tarzı diyor. Bu yüzden bu düşünceye dalalım demek tamamen doğru, tıpkı bu ürkütücü eve girelim demek gibi. Bunu söylediğimiz için, diyor Oehler, bu öngörüye sahip olduğumuz için, Karrer de böyle derdi, sandığımız düşünce tarzının sandığımız öngörüsüne sahip olduğumuz için derdi. (Düşüncelere) girmeyi sürdürelim, bir düşünceyi ileriye götürmek istiyorsak diyelim, ileriye gitmek istiyorsak bir düşüncede. Bu düşünce çok ileriye gidiyor, vesaire denir. Daha hızlı yürümek zorunda

olduğumuzu sanırsak (ya da daha yavaş) daha hızlı düşünmek zorunda olduğumuzu düşünürüz, oysa düşünmenin hız sorunu olmadığını biliyoruzdur, yürüme söz konusuyken yürümenin söz konusu olduğu gibi, ama düşünmenin hızla bir ilişkisi yoktur, diyor Oehler. Yürüme ile düşünene arasında şöyle bir fark vardır; düşünmenin hızla hiçbir ilişkisi yokken yürümenin gerçekten de her zaman hızla ilişkisi vardır. Obenaus'a hızla girelim dersek ya da Friedensbrücke'ye hızla gidelim dersek, bu tamamen doğrudur, ama daha hızlı düşünelim dediğimizde daha hızlı düşündüğümüz yanlıştır, saçmalıktır vesaire, diyor Oehler. Yürüdüğümüz zaman, diyor Oehler, alışılmış kavramlar (Karrer'e göre) söz konusudur, düşündüğümüz zaman sadece kavramlar söz konusudur. Ama biz hiç çekinmeden düşünmeyi yürümeye çevirebiliriz, ve tersi, yürümeyi düşünmeye, hem de düşünmenin hızla ilişkisi olduğunu varsaymadan, yürümenin ise hepten. Biz hiç durmadan, diyor Oehler, şimdi hangi yol olursa olsun şu yolu ya da bu yolu yürüdük diyebiliriz, ama asla bu düşünceyi sonuna kadar düşündük diyemeyiz, böyle bir şey yoktur ve bu yürümenin hızla bir ilişkisi olduğundan, ama düşünmenin hızla bir ilişkisi olmadığındandır, düşünmenin asla yoktur, yürümek ise salt hızdır. Ama bunun altında, her şeyin altında olduğu gibi, diyor Oehler, dünyanın (ve düşüncenin) alışkanlık ya da yardımcı kavramları vardır. Alışkanlık kavramları dünyası ile ya da yardımcı kavramlarla ilerleriz biz, kavramlar dünyasıyla değil. Gerçekten de şimdi biz Klosterneuburg parkına yürüme niyetindeyiz, dört ya da beş dakika sonra. Hâlâ Friedensbrücke'deki kuşlar için olan kuşyemi palto ceplerimizde. Oehler birden: sizin palto ceplerinizde de Friedensbrücke'deki kuşlar için olan kuşyemi var mı? diye soruyor, evet diye yanıtlıyorum. Oehler ve benim Friedensbrücke'deki kuşlar için olan kuş yeminin şimdi Klosterneuburg sokağı parkmdayken hâlâ palto ceplerimizde olduğuna şaşırıyoruz. Tamamen sıradışı, diyor Oehler, kuşyemimizle Friedensbrücke'deki kuşları beslemeyi unutmamız. Şimdi kuşyemimizle kuşları besleyelim, diyor Oehler ve kuşyemimizle onları besliyoruz. Hızla kuşyemimizi kuşlara doğru atıyoruz ve kuşyemi kısa sürede yeniyor. Bu Friedensbrücke'deki kuşlardan tamamen değişik, kuşyeminin çok daha hızlı yenme tarzı, diyor Oehler. Nerdeyse ben de aynı anda tamamen değişik tarz, diyorum, Oehler cümleyi söylemeden önce ben kesinlikle sözcükleri bambaşka biçimde dile getirmek istemişimdir, diye düşünüyorum. Biz bir şey söylüyoruz, diyor Oehler, ve diğeri o anda bizim söylediğimizin aynısını düşündüğünü ve söylemek istediğini savlıyor. Bu

tuhaflık bizim için bu tuhaflıkla uğraşma konusunda vesile olmalı. Ama bugün değil. Şimdiye kadar hiç bu kadar hızlı Friedens-brücke'den Klosterneuburg sokağına yürümemiştim, diyor Oehler. Bu da bizim, Karrer'in ve benim niyetimizdi, diyor Oehler, Friedensbrücke'den doğrudan Klosterneuburg sokağına gitmek, ama hayır, biz Rustenschacher dükkânına girdik, ben bugün neden doğrudan Rustenschacher'in dükkânına girdiğimizi bilmiyorum, ama bu düşünce faydasız. Hâlâ kendimin, diyor Oehler, *Klosterneuburg sokağına gidelim* dediğimi duyuyorum, yani buraya, şimdi olduğumuz bu yere, çünkü Karrer'le de hep buraya yürürdüm, oysa sizinle burada kuşlara yem vermek için değil, hâlâ kendimi *Klosterneuburg sokağına geri dönelim, Klosterneuburg sokağında sakinleşiriz* derken duyuyorum, çünkü o sırada Karrer'in sakinleşmek dışında bir şeye gereksinimi olmadığı izlenimine sahiptim, onun bütün organizması o sırada tedirginlik içindeydi, başka bir şey değildi, *Klosterneuburg sokağına yürüyelim* diye birçok kere bu isteğimi yineledim, ama Karrer duymuyor, ben onu Klosterneuburg sokağına gitmeye davet ediyorum, ama Karrer duymuyor, birdenbire benim nefret ettiğim Rustenschacher'in dükkânının önünde duruyor, diyor Oehler, gerçek şu ki ben Rustenschacher'in dükkânından nefret ediyorum ve Rustenschacher'in dükkânına giriyoruz, diyor, ve biz Rustenschacher'in dükkânına giriyoruz, oysa Rustenschacher'in dükkânına girmek gibi bir niyetimiz hiç yoktu, çünkü daha Franz Josef istasyonunda *bugün ne Obenaus'a ne de Rustenschacher'in dükkânına* gideceğiz demiştik, hâlâ ikimizin kesin saptaması olan *ne Obenausa ne de Rustenschacher'e* dediğimizi duyuyorum, *ne Obenaus'a* (biramızı içmek için) *ne de Rustenschacher'in dükkânına*, ama birden Rustenschacher'in dükkânına giriyoruz, diyor Oehler, ve gerisini siz biliyorsunuz. Bir kere akıllıca verilmiş kararı bir yana atıp çoğu zaman korkunç bir felakete çevirmenin saçmalığı, (sonradan) söylemek zorunda olduğumuz üzere, diyor Oehler, O zamana kadar o sıradaki, Karrer'le Friedensbrücke'den aşağıya Klosterneuburg sokağı yönüne ve ardından da Rustenschacher'in dükkânına girdiğim gibi, bu derece acele yürüdüğüm gibi bir yürüyüş Karrer'de hiç dikkatimi çekmemişti, diyor Oehler. Franz Josef istasyonu önündeki alanı da bu kadar çabuk geçmemiştik. istasyondan bize doğru yürüyen insanları dikkate almadan, bize doğru yürüyen yüzlerce insanı dikkate almadan Karrer Franz Josef istasyonuna doğru gitti, ben bu sırada alışkanlığı olduğu üzere onun Franz Josef istasyonunda, o dehşet verici Franz Josef istasyonunun tam

ortasındaki eski, yolcular için düşünülmüş banklardan birine oturacağını sanıyordum alışkanlığı olduğu üzere, diyor Oehler, bu banklardan birine oturacak ve trenlerden inen ve kısa sürede istasyonu dolduran insanları gözlemleyecek, ama hayır, biz sanırım istasyona girip bu banklardan birine oturmadan kısa süre önce Karrer geri dönüp Friedensbrücke'ye doğru koştu, diyor Oehler, koşuyor, diyor Oehler birkaç kez, Friedensbrücke'ye koşuyor Zum Eisenbahner giyim evinin önünden geçerek Friedensbrücke'ye ve oradan Rustenschacher'in dükkânına akıl almaz bir hızla, diyor Oehler. Gerçekten Karrer Oehler'den kaçmış, Oehler Karrer'i ancak on metreden daha fazla bir uzaklıktan uzun süre on beş metreden ya da hatta yirmi metreden izleyebilmiş, Karrer'in ardından koşarken Oehler hep Karrer umarım Rustenschacher'in dükkânına girmez diye düşünmüş, *umarım bu dikkatsizliği yapıp* Rustenschacher'in dükkânına girmez diye düşünmüş, ama tam da Oehler Karrer'in arkasmdayken korktuğu şey başına gelmiş, Karrer *Rustenschacher'in dükkânına girelim* demiş ve Karrer Oehler'in yapacağı yorumu beklemeden hemen Rustenschacher'in dükkânına girmiş, inanılmaz bir şiddetle Karrer Rustenschacher'in dükkânının kapısını açmış, ama sonra kendine hâkim olabilmiş, diyor Oehler, ama doğal olarak yine kendine hâkim olamayıp hemen kendini kaybetmiş. Karrer tezgâha koşuyor, diyor Oehler, ve satıcı hiç karşı koymadan bir önceki hafta Karrer'e gösterdiği pantolonların hepsini, pantolonların hepsini göstermeye başlıyor, pantolonların hepsini ışığa doğru tutuyor. Görüyor musunuz, diyor Karrer, diye aktarıyor Oehler, konuşması birden, herhalde ayakta durduğumuz için bu kadar sakin, ben bu sokağı çocukluğumdan beri tanıyorum ve bu sokağın başından geçen her şey benim başımdan da geçti ve bu sokaktaki her şeyi bilirim, o, Karrer bu sokaktaki her kuralı ve en çirkinleri olsa bile kuraldışı olan her şeyi biliyormuş, bu sokağı hiçbir sokağı sevmediği gibi seviyormuş. Karrer kendi kendine, bu insanları her gün görüyorsun ve gördüklerin ve tanıdıkların hep aynı insanlar demiş, hep aynı yüzler ve hep aynı baş ve yürüme hareketleri Klosterneuburg sokağına özgü aynı baş ve yürüme hareketleri. Bu yüzlerce ve binlerce insanı tanıyorsun, diyor Karrer Oehler'e, onlarla tanışmasan da tanıyorsun, çünkü temelde hep aynı insanlar, bu insanların hepsi aynı ve sadece yüzeysel gözlem yapan bir gözlemci için (hüküm verici olarak) birbirlerinden ayrılıyorlar. Nasıl yürüdükleri ve nasıl yürümedikleri ve nasıl alışveriş yaptıkları ve nasıl alışveriş yapmadıkları ve yazın ve kışın nasıl davrandıkları ve nasıl doğdukları ve nasıl öldükleri, diyor Karrer Oehler'e. Bütün bu korkunç

ilişkileri biliyorsun. Bütün bu (yaşama) girişimlerini, girişim olmaktan öteye geçemeyen, bütün bu deneme-hayatmı, bütün bu hayat olarak deneme halini, diyor Karrer Oehler'e, diyor Oehler. Sen burada okula gittin ve burada babandan daha uzun yaşadın ve annenden ve diğerleri senden, sen nasıl babandan ve annenden daha uzun yaşadınsa, senden sonra da yaşayacaklar, diyor Karrer Oehler'e. Akima gelen her düşünceye Klosterneuburg sokağında vardın (bütün fikirlerine, çevre ve iç dünyayla ilgili bütün yol göstermelerine ait gerçeği biliyorsan). Seninle ilgili birçok korkunçlukla dolu Klosterneuburg sokağı (diyor Karrer Oehler'e). Klosterneuburg sokağına girmen yeter, yaşamın bütün acımasızlığı ve umutsuzluğu üzerine gelir. Ardında yaşlandığın bu duvarlar, bu odalar, bu Klosterneuburg sokağına özgü hastalıklar, diye düşünüyor Karrer, diyor Oehler, bu köpekler ve bu köpeklere bağlanan insanlar. Karrer'in bu cümleleri söyleyiş tarzı, diyor Oehler, Hollensteiner'in intiharı ardından söylendikleri için şaşırtıcı değildi, her şey Karrer için daha önce onda görmediğim bir umutsuzluk, bir yenilgiydi, bunlar ona Hollensteiner'in ölümüyle hâkim olmuştu. Birden her şey artık *ölümden* başka bir şey görmemenin kasvetli rengini almıştı ve artık çevresinde *ölümden başka* bir şeyin olamayacağını düşündürmüştü. Ama Scherrer, diyor Oehler, bu Hollensteiner'in intiharıyla ilgili Karrer'in kişiliğinde ortaya çıkan değişikliklerin hiçbiriyle ilgilenmedi. Tıpkı çocukken seni bina girişlerine çekip bu bina girişlerinde tokatladıkları gibi, diyor Karrer titreyen bir ses tonuyla, diyor Oehler. Sanki Hollensteiner'in ölümü onun bütün insancıl ya da daha doğrusu insancıl olmayan dünyasını karartmış gibiydi. Anneni nasıl dövdüklerini ve babanı nasıl dövdüklerini, diyor Karrer, diyor Oehler. Bu yüzlerce ve binlerce yaz ve kışta sıkıca kapatılmış pencereler, diyor Karrer, diyor Oehler ve bunu öyle bir çaresizlikle söylüyor mümkün olan şekilde. Bu Rustenschacher'in dükkânına girişi asla unutmayacağım, diyor Oehler, Karrer'in durumunun günden güne kötüleştiğini, her şeyin nasıl gittikçe daha fazla solduğunu ve insanın bunun tamamen uçup gideceğini düşündüğünü. Klosterneuburg sokağındaki bu çığlık ve bu çöküş ve bu sessizlik, bu çığlığın ve çöküşün ardından gelen, diyor Karrer, diyor Oehler. Ve bu korkunç pislik! diyor, sanki dünyada onun için bu pislik dışında bir şey yokmuş gibi. Klosterneuburg sokağında her şeyin her zaman olduğu gibi olması gerçeği ve insan bunu düşündüğü zaman hep böyle kalacak diye korkmak zorunda kaldığından, diyor Karrer, diyor Oehler, Klosterneuburg sokağı onu giderek devasa ve çözümsüz bir soruna götürmüş. *Bu*

Klosterneuburg sokağında uyanış ve bu Klosterneuburg sokağında uykuya dalmak, dedi Karrer tekrar tekrar. *Klosterneuburg sokağında bu bitmek bilmeyen bir aşağı bir yukarı yürüyüş. Klosterneuburg sokağındaki bu çaresizlik ve devinimsizlik.* Son iki günde bu iki cümle ve cümle parçalarını hiç durmadan yinelemişti, diyor Oehler. *Bizim Klosterneuburg sokağından çekip gitme yeteneğimiz yok. Artık karar verme gücümüz yok. Bizim yaptığımız hiçbir şey. Aldığımız nefes hiçbir şey. Gidersek bir çaresizlikten diğerine gideceğiz. Gidiyoruz ve hep daha çaresiz olan çaresizliğe gidiyoruz. Çekip gitmek, çekip gitmekten başka bir şey değil,* dedi Karrer, diye aktarıyor Oehler, tekrar tekrar. *Gitmekten başka bir şey değil. Yıllar boyunca bir şeyin, yani her şeyin değişeceğini düşündüm ve Klosterneuburg sokağından çekip gitmeyi, ama hiçbir şey değişmedi* (çünkü hiçbir şeyi değiştirmedi) diyor Oehler ve gitmedi. *İnsan yeterince erken gitmezse birden çok geç olur ve artık gidemez. Birden, insan istediğini yapabilir, artık çekip gidemeyeceği açıktır. Bu sorun, artık gidememek, hiçbir şeyi değiştirememek, insanı bütün yaşam boyunca uğraştırır,* demiş Karrer, sonra insan başka hiçbir şeyle ilgilenemez. Sonra insan gittikçe çaresizleşir ve gittikçe zayıflar ve artık durmadan, zamanında gitmeliydim der ve kendi kendine zamanında neden gitmedim diye sorar. Ama kendimize neden gitmediğimizi sorarsak ve neden zamanında gitmedik dersek, bu *en son sınıra* gelindiği anda gitmediysek artık bunu anlayamayız, diyor Karrer Oehler'e.

Oehler: Çünkü yeterince yoğun bir biçimde değişimi düşünmediğimiz için, oysa yeterince yoğunlukta değişimi düşünmemiz gerekirdi ve gerçekten de yeterince yoğun biçimde değişimi düşündük, ama yeterince yoğun değil, çünkü yeterince insancıl olarak düşündük değişimi, bir şeyi, yani her şeyden önce kendimizi değiştirmeyi, kendimizi ve böylece her şeyi değiştirmeyi, diyor Karrer. Koşullar bunu yapmamızı olanaksız kılan türdeydi. Koşullar her şeydir, bizse hiçiz, diyor Karrer. Hangi durumlar ve koşullar içinde bütün bu yıllarda kendimi değiştirememişsem, çünkü bu durumlar ve koşullar değiştirilebilir türden değildi, diyor Karrer. Otuz yıl Önce siz nasıl, Oehler, Amerika'ya gittinizse, bildiğim üzere, en korkunç koşullarda da olsa, demiş Karrer, ben Klosterneuburg sokağından çıkıp gitmeliydim, ama ben gitmedim; şimdi bütün bu aşağılanmayı tam anlamıyla dehşet verici bir cezalandırma olarak hissediyorum. Bütün bu yaşam korkunç, aynı zamanda sürekli ürkütücü koşullarla (durumlar olarak) birleşti ve bunları ayrıştırdığımızda, bir yığın korkunç durum ve koşul

ortaya çıkıyor, diyor Karrer Oehler'e. Ve insan bir sokakta bu kadar uzun zaman, yaşlandığını keşfedene kadar zaman geçirmişse doğal olarak artık gidemez, düşüncesinde evet, ama gerçekte hayır, ama gerçekte değil de düşüncede gitmek, çifte ıstırap anlamına gelir, diyor Karrer. Kırkı geçince irade o derece zayıflamıştır ki, çekip gitme girişiminde bulunmak anlamsızdır. Klosterneuburg sokağı gibi bir sokak benim yaşımdaki bir insan için iyice kilitlenmiş bir çukurdur, orada korkunçluktan başka bir şey duyulmaz. Karrer birçok kez *kötü huylu ölüm süreci* sözcüğünü kullanmış, birçok kez *erken çökme* sözcüğünü. Bu evlerden nasıl nefret ettim, demiş Karrer, yine de bu evlere ömür boyu süren bir bağlılıkla girdim, oysa bunaltıcıdan başka bir şey değillerdi. Bu yüzlerce ve binlerce akıl hastası insan, bu yıllar içinde bu evlerde ölen, diyor Karrer. Burada gözlemlediğimiz ve Avrupa'da en itici olan bu kafasız nüfus artışı, diyor Karrer. Bu gri, dökülen evlerin her birinden ölerek çıkan korkunç insanlara karşın iki ya da üç korkunç insan bu evlere sokuluyor, demiş Karrer, diyor Oehler. Ben haftalarca Rustenschacher'in dükkânına girmiyorum, demiş Karrer Rustanschacher'in dükkânına girmeden bir gün önce, diyor Oehler. Bu zamanlara dayanabilmek için insanın otuz ya da yirmi yıl daha genç olması gerekirdi, demiş Karrer Oehler'e. Bu tür bir yapaylık şimdiye kadar hiç olmamış, bu tür bir yapaylık bu tür bir doğallıkla birlikte, bunun için insan kırkının üzerinde olmamalıydı. Nereye bakarsanız bakın yapaylık dışında bir şeye bakmazsınız, diyor Karrer. İki üç yıl önce bu sokak henüz böyle-sine ürkütücü bir yapaylıkta değildi, diyor Karrer. Ama ben bu yapaylığı açıklayamam, diyor Karrer. Tıpkı artık hiçbir şey açıklayamayacağım gibi. Pislik ve yaşlılık ve mutlak yapaylık, diyor Karrer. Siz Ferdinand Ebner'inizle, diyor Karrer durmadan, ben VVittgestein'ımla önce, sonra siz Wittgenstein'mızla ve ben Ferdinand Ebner'imle, diyor Karrer. İnsan üstelik de dişi bir insana mecbursa, benim kız kardeşime mecbur olduğum gibi, diyor Karrer. Yıllar süren bir aradan sonra birden yine bütün bu insanlara (Obenaus'ta) kendini tanıtmak zorunda kalırsa, bu korkunçtur, diyor Karrer. Birdenbire yeniden onların pisliğine çekilirseniz, diyor Karrer. Otuz yıl içinde otuz yıl öncekinden mutlaka artmış, daha da artmış olan pisliğe, diyor Karrer. Çevremde huzur varsa içimde huzursuzluk var, içimde gittikçe artan bir huzursuzluk, çevremde gittikçe artan bir huzur varsa ve tersi, diyor Karrer. Yatakta yatıyorsam ve kız kardeşim bana rahat veriyorsa, bana zıt biçimde odasında bir aşağı bir yukarı gitmiyorsa, diyor Karrer, alışkanlığı olduğu üzere tam da yattığım sırada bütün çekmeceleri

açmıyor, bütün komodinleri ve birden bütün bu çekmeceleri ve komodinleri boşaltmıyorsa ben bir gün önce ne yaptığımı düşünürüm, diyor Karrer. Gözlerimi kapar, avuçlarımın içini yorganın üzerine koyar ve bütün geçen günü büyük bir yoğunlukla düşünürüm, diyor Karrer. Gittikçe artan, durmadan artan bir yoğunlukla, diyor Karrer. Yoğunluk gittikçe daha çok artırılır, bu alıştırmanın bazen delilik sınırını aştığı olabilir, bu dikkate alınamaz, diyor Karrer. Benim dikkate aldığım zamanlar geçti, artık dikkate almıyorum, diyor Karrer. Bütünüyle kayıtsızlık olan durum, ki bunun içindeyim, diyor Karrer, bütünüyle felsefi olan durumdur.

EVET

İsviçreli ve *hayat arkadaşı* emlakçı Moritz'e tam geldikleri sırada ona duygu ve akıl hastalığımın belirtilerine sadece ilk kez değinmekle kalmayıp, sonuçta bir bilim olarak bunları açıklığa kavuşturmayı denediğimde, Moritz'e, o ana kadar belki de bana gerçekten en yakın olan insana, birdenbire en pervasız biçimde, yalnız hastalanmakla kalmayan, tersine bütünüyle hastalığın bozduğu içsel durumumu, o ana kadar onu daha çok şaşırtmayan, yani hiçbir biçimde tedirgin ederek dokunmayan dışarıya karşı yüzeyden bilinen varoluşumu aktarmak üzere Moritz'lerin evine gelmiştim ve onu sırf bu *ürkütmek ve dehşet uyandırmak* adına deneyimimin damdan düşercesine vahşiliği ile, yani o öğleden sonra bir andan ötekine, Moritz'le tanışıklığımdan ve dostluğumdan bu yana geçen on yıl içinde ondan sakladığım, hatta giderek ondan her zaman matematiksel bir titizlikle gizlediğim ve Moritz'e varoluşumla ilgili en ufak bir ipucu göstermemek için ardı arkası kesilmeden ve acımasızca kendime karşı da olsa üstünü örttüğüm bu durumu bütünüyle açarak ve ortaya dökerek onun dehşete kapılmasına neden olmuştum, ama ben onun bu dehşete kapılmasıyla o öğleden sonra şiddetle ve doğal olarak da hava durumu yüzünden ortaya çıkan açılma mekanizmamı en ufak biçimde durduramazdım, o öğleden sonra giderek, sanki başka bir seçimim yokmuş gibi, ruh halim karşısında bütünüyle hayrete düşen Moritz'e, kendimle ilgili *her şeyi* açmış, açılabilecek her şeyi açmaktaydım; bu olay sırasında, her zaman olduğu gibi, iki pencerenin karşısındaki köşede, benim Leitz klasörleri odası diye andığım Moritz'in bürosunun giriş kapısının yanında yer almıştım, Moritz'in kendisi, Ekim sonu olduğundan fare grisi paltosu ile karşımda oturuyordu, belki de o sırada çoktan sarhoştu, bunu artık kararan hava yüzünden kesin olarak saptayamadım; onu bütün bu zaman içinde gözümün önünden ayırmamıştım, sanki o öğleden sonra, haftalardır Moritz'lerin evine uğramadan ve haftalardır kendimle baş başa kalarak, yani

kendi kafama ve kendi gövdeme bağlı kalarak *her şeyle* ilgili en büyük yoğunlaşmayla, benim için kurtuluş anlamı taşıyacak olan *her şeye* sinir bozucu bir durumun çok ötesinde olan fazlasıyla uzun bir süreden sonra nihayet nemli ve soğuk ve karanlık evden çıkıp, sık ve boğucu ormanı geçerek hayat kurtaran birinin kendini kurban etmesi gibi Moritz'e kapaklanmış, onu, ki buna Moritz'lerin evine giderken karar vermiştim, açıklamalarımla ve bu yüzden bütünüyle uygun olmayan yaralamalarımla, dayanılır bir rahatlama derecesine ulaşacağım ana kadar bırakmayacaktım, yani yıllarca ondan gizlediğim varoluşumu mümkün olduğunca açacak ve ortaya dökecektim. Olasılıkla benim bu gerçekten bütünüyle bozuk ve aynı zamanda umutsuz olan kafamı ve gövdemi rahatlatma girişimimin doruk noktasında Moritz'lerin evinde birden ayak sesleri duyuldu, benden farklı olarak doğal biçimde ayak sesi duymada eğitimli olan Moritz için de tamamen alışılmadık ayak sesleriydi bunlar, Moritz *o anda* saptayabildi onları, ben bunu Moritz'in holünde birden duyulan bu ayak seslerine gösterdiği tepkiden çıkartabildim, zaten Moritz'in kulağı en olağanüstü biçimde delikti ve doğal olarak da bu onun işleri için en uygunuydu, Moritz'lerin evinin holündeki bu ayak seslerine kadar bütünüyle sakin ve suskun, hatta benim birden düşündüğüm üzere bütün o zaman boyunca bekleyiş içinde, bacak bacak üstüne atmış, karşımda oturan Moritz, yalnız emlakla *ilgilenen kişileri değil*, gerçekten emlak *satın alan* kişileri kastederek bir anda kapıya kulak kabartmak için döşemeli koltuğundan fırlayarak, sırf bana belirtmek üzere değil, sırf kendisi için *İsviçreliler* dedi, bunun üzerine Moritz'lerin evinde sessizlik olmuştu, ki hemen ardından *İsviçreliler* büroya girdiler, aylardan beri Moritz dışında konuştuğum ilk insanlardı ve onların gelişiyle kelimenin tam anlamıyla beklenen ve en büyük ısrarla umut edilen, o öğleden sonra her koşulda zorlanan ve benim çekinmeden yaptığım bu açıklamalarla doğal olarak kaçınılmaz olan küçük düşmem ve utanmazca kendi kendimi Moritz'e karşı suçlamalarımla hazırlanan duygusal ve ruhsal durumumun yatışması gerçekleşmiş oldu. İsviçreli ve hayat arkadaşı ve benim aramda oluşan daha bu ilk karşılaşmada, doğal olarak İsviçreli olmayan, belki Yahudi/ Ermeni olduğunu düşündüğüm, ama asla Avrupalı olmayan kadınla, gezinti yapmaya zamanı olmadığını anladığım İsviçreli'nin yanında, benimle karaçam ormanında bir gezinti yapmasını kararlaştırdım ve bugün artık, onunla yaptığım gezintilerin sayısını bilemiyorum, ama her gün ve çoğu zaman da günde birkaç kez onunla, bu süre içinde onunla başkalarıyla

olduğundan daha sıkça ve süreklilikle gezintiye çıktım ve başka hiç kimseyle hiçbir zaman mümkün olan her şey hakkında büyük bir yoğunlukla, yani kavrama isteği içinde, yani daha büyük bir yoğunluk ve kavrama isteği ile mümkün olan her şey hakkında düşünmemiştim ve hiç kimsenin şimdiye kadar bu kadar derinlemesine ve merhametsizce ve gittikçe daha merhametsizce ve hep daha da merhametsizce ve derinliğine *benim içselime* bakmasına ve benim de onun *kendi içseline* bakmama izin vermemiştim. İsviçreli, çevredeki kasabalarda, daha ilk karşılaşmamızda ondan öğrendiğim üzere, durmadan kendi tasarladığı, mezarlığın arkasında yapılacak olan beton ev için kapı, pencere pervazları, sürgüleri ve parmaklıkları, tornavidalar ve çiviler ve yalıtım malzemesi ve tekne cilası aramak için yollardayken ve bu yüzden nerdeyse hiç handa (İsviçreliler'in inşaat sırasında kaldıkları yer) bulunmazken ben, birdenbire ortaya çıkan ve herhalde hayat kurtaran bir anda ikisi tarafından bunalımlı, doğrusu artık varoluşu tehdit eden yıkılışımdan birdenbire İsviçreli'nin hayat arkadaşı tarafından, kısa süre sonra ortaya çıktığı üzere Şiraz'da doğmuş bir İranlı kadın tarafından, bana iyice hayat veren ve böylece iyice hayat veren bir yürüme ve düşünme ve dolayısıyla sohbet ve felsefe yapma ortağı tarafından ki yıllardan beri böyle birine sahip değildim ve de hele böyle birinin bir kadın olabileceğini hiç öngörmediğim bir zamanda kurtarılmıştım. Açıkça görüldüğü üzere onyıl-lardır birlikte olduğu isviçreli'nin yanındayken İranlı kadın nerdeyse durmadan ve sanki bu onun onyıllarca olmasa da yıllardır süren alışkanlığı ile böylesi bir ilişkide çoğunlukla görüldüğü üzere dilsiz değil ama suskunken, nerdeyse hiç bir söz bile etmezken, anımsadığım üzere her zaman siyah, yüksek ve hep yukarıya doğru kaldırdığı yakasıyla onyıllardır giyilmiş kürk mantosuyla onunla karşılaştığım anda bana, onun durumunda ve onun yaşında olan birçok kadının verdiği, dinmek bilmeyen üşütme korkusu içinde ya da gerçekten durmadan donmak zorundaymış duygusunu vermişti, sanki bu kadın bu bir yandan ayak bileklerine kadar uzanan, öte yandan saçının tepesine kadar örtünmezse varolamazmış gibi davrandığı palto olmadan, bu kürk palto olmadan, Isviçreli'ye bir şey söylediğinde, sadece hayat arkadaşına karşı çıktığında bir şey söylerken, beni büyük bir şaşkınlığa düşürerek isviçreli yokken, herhalde hayat arkadaşına karşı sürdürdüğü inatçı suskunluğunun tersine, temelde bütün belki de uzun zamandır süren muhalif ilişkisiyle anlaşılır olan konuşma gereksiniminden, gevezelikten değil, konuşma gereksiniminden, ki isviçreli gibi bir hayat arkadaşıyla

onyıllarca yaşayan kadınlarda gözlemlendiği üzere hayat arkadaşlarının yokluğunda konuşur oldu. Almanca onun için yabancı bir dildi, ama bu dile hâkimdi, tıpkı İngilizce ve Fransızca ve Yunanca gibi, son derece hoş ve gerçekten de asla tırmalamayan bir tarzda ve özellikle de bu koşulda, onun konuştuğu bir yabancının Almancası, hele bu dil bütün dünyada sonuncu ve dünyanın hiçbir yerinde ülkesi olmayan yabancı bir kadın tarafından konuşuluyorsa, İran'da doğmuş ve Moskova'da büyümüş ve Fransa'da üniversitelere gitmiş ve sonunda tek sevgilisi ve şimdiki hayat arkadaşı olan adamla, kendi deyişiyle *üst düzeyde yetenekli bir mühendis ve dünyaca ünlü bir santral inşacısı* olan adamla bütün dünyayı dolaşmış olan bu kadın, sadece işitme duyumda ve özellikle de bu tür egzotik dil melodilerine karşı hassas olan ruh halimde tazelik uyandırmakla kalmadı, konuşma ve düşünme tarzıyla, ki mantıksal olarak konuşma düşünceyle ve düşünce konuşmayla gelişir, sanki tümü matematiksel, felsefi-matematiksel ve bu yüzden de tutarlı bir felsefi-matematiksel-müzikal bir işleyişmişçesine benim kendi düşüncemi ve konuşmamı düzeltmiş ve düzenlemiş ve noktalamış ve kontrpuan oluşturmuştu. Aylardan beri bir insanla kendi kafa yapıma uygun biçimde sohbet etmeye alışkın değildim, yalnız yerlilerle olan ve yalnız, kuşkusuz eğitimsiz olsa da, yine de kendi koşulları içinde her alanda olağanın üzerinde bir yüksek zekâya sahip olan Moritz'le olan ilişkim zamanla beni bunalıma sürüklemişti, artık uzunca bir zamandır, kısıtlayıcı olmayan bir sohbet yapabileceğim bir insandan, birlikte sohbet etme yeteneğimi, yani düşünme yeteneğimi yükseltebileceğim böyle bir insandan umudumu kesmiştim, yıllar içinde, evime çekilerek çalışmama, doğabilimsel çalışmalarıma (antikorlar üzerine) yoğunlaşıp varolarak, daha önceleri bana yan yana gelişlerde, yani sohbet ve tartışma ortamının düşünsel anlamda yan yana gelişlerinde çalışmamı olanaklı kılan insanlarla da bütünüyle ilişkiyi kesmiştim, bütün bu insanlardan gittikçe artan acımasız bir zorlayışla doğabilimsel çalışmama daha bir dalmış ve birden son derece tehlikeli biçimde ayrılmış ve uzaklaşmış olduğumu görmüş ve belli bir andan sonra artık bu ruhsal gereklilik olan ilişkileri yeniden canlandırmaya gücümün kalmadığını görmüştüm, birden bu ilişkiler olmadan zor ilerleyeceğimi anlamıştım, olasılıkla kısa süre sonra bu ilişkiler olmaksızın artık düşünemeyeceğimi, hemen ardından da artık varolamayacağımı görmüştüm, ama artık üzerime doğru geldiğini gördüğüm, bütün düşünsel ilişki insanlarından kasten büsbütün uzaklaşma, sonunda ilişkiden bütünüyle vazgeçmem, en gerekli, evimde ve onun

kaçınılmaz çevresinin dışına taşan her türlü gereksinimin ötesindeki ilişkilerden vazgeçmem ve mektuplaşmayı kesmem, kendimi sırf doğabilime vermem yıllarca önceydi, bu vazgeçtiğim ilişkileri, mektuplaşmaları yeniden canlandırmamın olanaklı olabileceği anı da unutmuştum, bu yöndeki bütün girişimlerim hep sonuçsuz kalmıştı, çünkü temelde buna gücüm yoksa da, bu eylemlere gereken isteğim bütünüyle yok olup gitmişti ve girdiğim yolun ve yıllardır yürüdüğüm bu yolun doğru yol olmadığını, bunun sadece bütünüyle yalıtıma, sadece kafamın ve böylece düşüncemin yalıtılmasına değil, aynı zamanda bütün varlığımın, yalıtımdan her zaman ürkmüş olan varoluşumun, yalıtılmasına giden yol olabileceğini açıkça görmüş olmama rağmen buna karşı hiçbir şey yapmamıştım, bu yolda yürümeyi hep sürdürdüm, bu yolun sonucundan hep dehşet duyduysam, sürekli korku içinde, ama artık geri dönemeyeceğim bu yolda gitmeyi sürdürmüştüm; son derece erken görmüştüm felaketi, ama onu durduramamıştım ve gerçekten de benim bir felaket yaşanacağı tanısmı koymamdan çok daha erken gelmişti. Bir düşünce insanının bilimsel çalışması uğruna en önde gelen gereksinimi bir yandan kendini kapatma gereksinimidir, öte yandansa bu kapatma gerektiğinden fazla radikal biçimde olup, sonuçta niyet edildiği gibi itici olmayıp, kısıtlayıcı, hatta bu zihinsel çalışmaya yıkıcı bir etki yaparsa ortaya çıkan tehlike olabilecek en büyük tehlike olur ve belli bir andan sonra doğabilimsel çalışmam (antikorlar üzerine) uğruna çevreme karşı kendimi kapatmam doğrudan doğruya doğabilimsel çalışmam üzerinde yıkıcı bir etki yapmıştı. Kafamda acı veren biçimde bunu kavramayı idrak etme durumu her zaman olduğu üzere çok geç oldu ve geriye, eğer kaldıysa bir tek umutsuzluk, yani bu bir kez gelmiş olan yıkıcı durumun idrak edilişi ve böylece düşünce ve duygu ve sonuçta da gövdeyi de yıkan durumun artık hiçbir biçimde düzeltilemeyeceğiydi. Gerçekte, isviçreliler burada görünmeden önce, aylarca evimde *hissiz* bir durumda varoluşumu sürdürmek zorunda kalmıştım, böyle bir durumda uzun bir zaman sadece kendi kendini gözlemlemek mümkündü ve bir çalışma, hele bilimsel bir çalışma asla düşünülemezdi, aylarca gerçekten sadece korkunç bir kendi kendini gözlemleme içinde yaşadım ve bu korkunç kendi kendini gözlemleme içinde bütünüyle bitkin düştüm. Sürekli insanlarla birlikte olma gereksinimim vardı, ama buna gücüm yoktu ve böylece en ufak bir ilişki kuracak olanağım da olmadı ve sadece akim ve gövdenin gösterebileceği en büyük çabayla, en azından varoluşun gerektirdiği belli aralıklarla Moritz'i

ziyaret edebilmiştim, Moritz'lerin evinde birkaç saat oturmuştuk, ki bu da en büyük zorluklarla mümkün olmuş ve hep en uç özveri bunda rol oynamıştı. Düşünce insanları, bir bilimsel çalışmaya ya da özellikle bir zihinsel çalışmaya yoğunlaşmak zorunda olduklarını düşündükleri zaman çok çabuk ilişkisizlik noktasına gelirler, bana gelince, zihinsel çalışmam için bütün ilişkilerimi kesmek zorundayım, diye düşünmüş ve bir bir hepsini bitirmiştim, pek çoğunu, sonunda hepsini birden, bir zamanlar ilişkim olan hepsinden vazgeçmiştim, kendi kararımla, bütün bu ilişkileri bitirmeyi, hepsini incitmiştim, ama zihinsel çalışmam göz önüne alındığında bu durum benim umurumda değildi, zihinsel çalışmam yönündeki ilerlemem her zaman en pervasız ilerleme olmuştu, daha ilk zamanlarda zihinsel çalışmama yönelik en ufak bir tedirginliğe dayanamamıştım, zihinsel çalışmama ve böylece bilimsel çalışmalarımdaki ilerlememe karşı olan her şeyi hep ve gerçekten yaşamım boyunca bir kenara itmiştim, böylece doğal olarak ben ister istemez ve kısa süre sonra kendiliğinden yalıtılmışlığın içine düşmüş ve sonunda zihinsel çalışmamla ve böylece doğabilimsel çalışmamla tamamen yalnız kalmıştım. Ve ben gerçekten de bilimsel çalışmamla yalnız kalabileceğimi düşünmüştüm, yaşam boyu *sadece* bilimsel çalışmalarımla dayanabileceğimi ve sadece bu bilimsel çalışmalarla yalnız başıma kalarak amacıma ulaşacağımı düşünmüştüm, ama bir bir ortaya çıkan engellerle ve birdenbire bunun kesinlikle başarılamaz olduğu ve bütünüyle olanaksız olduğu açıklığa kavuşmak durumunda kalmıştı. Evet, ben gerçekten yalnız çalışmamla ve dolayısıyla bilimsel çalışmamla yalnız, bir tek insan bile olmadan varoluşumu sürdürebileceğimi sanmıştım, yıllarca, belki de onyıllarca hiçbir insan olmadan, kimse olmadan insanın sırf işle varlığını sürdürmesinin olanaksızım artık öylesine bir yalıtılmışlığa sürüklemiştim ki geldiğim bu noktada artık bir geri dönüşün söz konusu olamayacağını kavramıştım. Böylece belli bir andan sonra ben artık geri dönemeyeceğimi kabullenmiştim. Bu durum içinde yıllarca evimde varolmuş ve hiçbir ilerleme kaydetmemiştim, çünkü her şeyden vazgeçmiştim. Yıllarca bu durumun dışına çıkmayla ilgili bütün çabalarım daha ilk denemelerde suya düşmüştü. Uyanıyordum ve bütünüyle hayattan bıkkınlığa uyanıyordum. Sabahleyin bir iş yaptıysam bu hep yaşama beceriksizliğinin tekdüze işleyişi oluyordu ve en ufak bir iş bile düşünülemiyordu ki bunalımımı günden güne kötüleştirmesin. Çalışmak yerine günlerce, haftalarca, aylarca yazılarımın başında, onlarla hiçbir şeye başlaya-mamadan oturuyordum.

Uyanıyor ve bu yazılardan ürküyor-dum ve evimde oradan oraya gidiyordum, bir yukarıda oradan oraya, sonra yine aşağıda oradan oraya ve gittikçe beni asıl işimden alıkoymak zorunda olan gereksiz işlere daha çok dalıyordum, bu saçma, aslmda tamamen saçma olan işleri ve görevleri kötüye kullanmam zihinsel çalışmamdan uzaklaşmak için bahaneden başka bir şey değildi, doğabilimsel çalışmalarımdan ve onlarla ilgili yazılardan, ki onlardan zaman içinde büsbütün ürkmeye başlamış ve birbiri ardından onları tavan arasına taşımış ve artık onlarla ilişkim olmaması için oraya kilit-lemiştim. Bu yazıları görmek bile midemi bulandırıyordu. Bunları düşünmek bile. Daha yıllarca önce, diye düşünmek zorunda kaldım, bilimsel çalışmalarımda durgunluk yaşamıştım, tam olarak ne zamandı saptanamaz artık, bu anı görmemiştim, onu görseydim belki de kendi içimde bunu açıklamam ve durumumu bütünüyle çözümlemem mümkün olabilirdi. Ama kendimi ne kadar zorlasam da o an ve an'da olan bütün olaylar bugüne kadar benim için çözümsüz kaldı. İnsanın belirli bir anı açıklaması ve bu anla ilgili her şeyi, o belirli ana bağlı olan her şeyi çözümleyerek kendini kurtarması mümkündür. Ama benim bu olanağım yoktu, çünkü o an benim için açık değildi. İlişkisizlik, ki biliyordum, sonunda benim felaketim olmuştu, tıpkı daha önce gereksinimim ve mutluluğum olduğu gibi, bilimsel çalışmamla ilgili kendi kendime yarattığım ve doğabi-limle uğraşımın ilk yıllarında bana bir yığın değerli sonuç getiren, sonunda bana en büyük ilerlemeyi sağlayan yalıtılmıştık, artık yıllardır bana en büyük mutsuzluğu getiriyordu. Ama bir şey yapamadan bunu idrak etmek, durumumu daha da içinden çıkılmaz hale getirmişti. Ne çok ilişki kurma girişimi henüz başında başarısızlığa uğramıştı. Bütün bu ilişki kurma tasarıları henüz ortaya çıktıklarında boğulup gitmişlerdi. Aslında bir yığın insana bu insanlarla yeniden ilişki kurmak için yüzlerce mektup yazmıştım, ama bu mektupların hiçbirini göndermemiştim, bu mektupların hepsinin adresleri yazılmıştı, ama gönderilmemişti, doğabilimsel çalışmalarımı kilitlediğim odanın içine yığılmışlardı. Dostlara, tanıdıklara, bilim insanlarına yazılmıştı bu mektupların hepsi, ilişki kurma ricasıyla. Onları yazmıştım ve daha yazarken bu mektupları atmanın, göndermenin, gidecekleri yerlere ulaşmalarının olanaksızlığını görmüştüm. Böylece yıllarca mektup yazmış ve göndermemiş ve doğabilimsel çalışmalarımın yanına, odaya koymuştum. Yalnız olmak artık anlamsızsa ve birden üretken olmanın dışma çıkmışsa, son vermek gerekir, diye düşündüm hep, ama yalnızlığımı

sonlandıramadım, yalnızlığımdan vazgeçemedim. Sürekli ilişki kurma isteğim oldu, ama buna gücüm olmadı, çünkü kendi bilimsel çalışmamla ilişki kurma gücüm bile yoktu, ki bir insanla ilişki kurmayı becerebileyim. Bu ilişkisizlik giderek, yanında İsviçreliler'i tanıdığım o öğleden sonra Moritz'e açıklamayı denediğim akıl hastalığına dönüştü.

Yıllarca bu hastalığı Moritz'ten gizleyebilmiştim, ama birden ona bundan söz etmek zorunda kalmıştım ve hele İsviçreliler'le tanıştığım o öğleden sonra olasılıkla ilişkisizlik hastalığımın doruk noktası olmalıydı, aynı zamanda da kefareti. Olasılıkla, bu her şeyi felç eden duruma artık daha fazla dayanamayacaktım, bir gün bile, ve her şeyin işaret ettiği gibi intihar edecektim, bu varoluşa son verecektim, çünkü Moritz'e hastalığımı açmak ve buna onu inandırmak sonuçta saçma olacaktı ve varoluşumun katline yol açacaktı. Moritz'e kendi kendimi suçlamalarım ve ifşalarımla gittikçe daha fazla yüklendiğimde Moritz'e karşı bu kendi kendimi suçlamalarımın ve ifşa edişlerimin daha da amaçsız olduğu ortaya çıktı, nasıl olup da ben bu benimle ilgili hiçbir şeyi anlamadığı için beni asla anlamayacak olan insana açılarak onu tedirgin edebilmiştim, diye düşünmüştüm, hiç durmadan ve aslında nefes almadan, söylediklerimi hep anlayacağını sandığım bu insanı inandıracağımı sanmıştım, oysa o bunlardan en ufak bir şey bile anlamıyordu, o öğleden sonra birden Moritz'e gittiğim gibi gitmenin tamamen budalaca olduğunu bilmek zorundaydım, Moritz'e açılmam ve aslında sınırsız açılmam gerçeğiyle rahatlayarak kurtulacağımı sanmamın saçma olduğunu bilmek zorundaydım. Tıpkı yıllarca düşünsel birikimimin ve düşünsel döküntümün içimde bastırılmış olması gibi, o öğleden sonra evimdeki yer döşemesinde saatlerce tünedikten sonra içimi döküp rahatlamak için birden ormandan geçip Moritz'e gitmiştim. Hâlâ karısının ve annesinin ve oğlunun Moritz'lerin evinin holüne girdiğimde dehşete kapılan yüzlerini görüyorum, benim her şeyim *dehşet verici* olmalıydı, acele yukarıya, Moritz'in bürosuna gitmiştim, Moritz orada keçe terlikleriyle yanında bir şişe şarap olduğu halde evraklarıyla uğraşıyordu. Ne ailesinden ne de kendimden sinirli halimi sakla-yamamıştım. Moritz'lerin evinde her zaman oturduğum köşede oturmuş ve hemen serzenişe geçmiştim, gerçekten de Moritz'i paldır küldür dehşet verici durumumun içine sokmuştum ona toslarcasma, nasıl olup da beni dinleme noktasına gelebileceğini kendi kendime hiç sormamıştım bile. O ana kadar yanma gidebileceğim bir tek bu insan vardı ve ben bir tek bu insanı ne zaman kötü bir duruma düşsem hep kullanmıştım, bu öğleden sonra da öyle

olmuştu. Artık yalnız kalamaz olmuştum, yalnız kalmamalıydım, alaşağı olmak, kendimi öldürmek istemiyorsam. Gerçekten de Moritz'lerin evi benim için her zaman, saymam olanaksız, tek kurtuluş olmuştu ve bu öğleden sonra da öyleydi. Bugün belli bir uzaklıkla o durumu anlatmam mümkün, daha birkaç hafta önce, daha birkaç gün önce, bunu yapamazdım. Aynen bugüne kadar İsviçrelilerİe olan karşılaşmamı, özellikle de İranlı kadınla olanı anlatmayı beceremediğim gibi, ama nerdeyse yıkılacağım o sürenin analizini yapmam için bunu anlatmanın gerekli olduğunu görüyorum. Çok sık olarak kendi kendime her bozguna uğradığımda ya da her umutsuzluğa kapıldığımda Moritz'e gidip kendimi ferahlatmaya hakkım olmadığını ve buna izin vermemem gerektiğini söyledim, ama yine de bu kurala hiç uymadım. Moritz'lerin evinde büyük bir konukseverlik vardı, bayan Moritz'in kendisi, Moritz'in annesi, Moritz ailesinin yaşam tarzı benim için kaçış yeri olmuştu. En çaresiz durumlarda bile Moritz'lerin evinde hep bir korunma bulmuştum. Ama bu iyi niyeti ve Moritz'lerin evindeki bu iyi niyet olanaklarını belli bir sınırın ötesine kadar kullanmamalıyım, demiştim hep kendi kendime ve zaman zaman kendimi tutmuş ve Moritz'e gitmemiştim. O sorunlu öğleden sonra ise Moritz'lerin evine gitmek kaçınılmaz olmuştu, dediğim gibi haftalardır gitmemiştim oraya, belki çle bu yüzden Moritz'ler durumumdan bu derece *dehşete* kapılmışlardı evlerine girdiğim sırada, çünkü doğal olarak benim ne durumda olduğumu görmüşlerdi. Ben şahsen kaybolduğum duygusunu taşıyordum ve bugün bile ormandan geçip Moritz'lerin evine nasıl geldiğimi bilmiyorum. Yaşamımda, delirmenin ve çıldırmanın sınırını sıkça aşmıştım ama o öğleden sonra artık bu sınırdan geri dönemeyeceğime inanıyordum. Hiç durmaksızın konuştum, konuştum ve durmadan onu inandırmaya çalışarak Moritz'i en alçak biçimde kötüye kullandım. Ama Moritz bunların hepsine razı oldu, tıpkı çoğu zaman benim yaptığım sözlü istismarlara razı olduğu gibi, çünkü başından beri bana sempati duyuyordu. Benim konuşmama izin vererek benim sakinleşeceğimi sanıyordu, bu durumu biliyordu. Ama o malum öğleden sonra her şey kesinlikle en kötü durumdaydı. Her zaman olduğundan daha başka türlüydü ve ben saatler sonra bile sakinleşmemiştim. Her zaman gelen sakinleşme yerine o öğleden sonra kesin delirme gelebilirdi sanıyorum. O anda Moritz'lerin evinin holünde ayak sesleri duyuldu ve isviçreliler içeriye girdiler ve hemen de büroya çıktılar. O anda isviçreliler Moritz'lerin evine gelmese-lerdi ben herhalde o öğleden sonra delirirdim. Ama böylece o anda Moritz'le

isviçreliler arasında hemen başlayan başka bir konuşmanın içine çekildim, bu konuşma sadece Isviçreli'nin arsası ve bu arsada yapılacak beton bina ile ilgiliydi, İsviçreliler bu evin yaşamlarındaki bir dizi evin sonuncusu olacağından söz ediyorlardı, isviçreli, Moritz'e durmadan İsviçre'den gemi verniği kaçırma olanağından söz ediyordu ve gelecekteki evinin ısı yalıtımıyla ilgili hangi düşüncelere sahip olduğundan ve pencerelere ve kapılara kaç sürgü vidalayacağından ve ormana bakan pencerelere neden çelik pencere pervazları ısmarladığından ve kendisi için garaj kapısına otomatik sistem yaptırdığını anlatıyordu. O ve hayat arkadaşı iki yıl Avusturya'da evlerine bir arsa bulmak için boşuna dolaşmışlar, bunu aramaktan tam vazgeçtikleri anda *Nene Zürcher Zeitung*'daki bir ilan aracılığıyla Moritz'i ve şimdi de ideal olan yeri bulmuşlar. Her zaman bana işleriyle ilgili *bilgi* veren Moritz'in nasıl olup da isviçreliler hakkında en ufak bir şey söylemediği benim için bilmeceydi, hem de birdenbire burada ortaya çıkan yabancılar hakkında, benim için ilginç olacağını düşüneceğimi bilmeliydi, çünkü kuşkusuz Moritz arsayla ilgili asıl işi, benim Isviçreliler'le karşılaşmamdan aylarca önce bitirmiş olmalıydı, benim için daha da anlaşılmaz olan, bana Isviçreliler'den hiç söz etmemiş oluşuydu, hele bu işin bu derece olağandışı oluşu göz önüne alındığında, çünkü hele olağandışı olan işler hakkında Moritz her zaman benimle konuşurdu, beni hemen böylesi bir olağandışı işin içine *sokardı* ve İsviçreliler'in bu arsa alımı işlerinin özellikle olağandışı oluşu kesindi, çünkü isviçreli ve hayat arkadaşı mezarlığın arkasındaki arsayı almışlardı ki bu arsa on yıl boyunca bir alıcı bulmamıştı, çünkü akla gelecek en uygunsuz konuma sahipti ve böylesine uygunsuz olan bir konumun Moritz tarafından Isviçreliler'e akıl almaz yüksek bir fiyata satılmış olmasıydı; şimdi ben isviçreliler'in arsasında hangi arsanın söz konusu olduğunu öğrendiğim şu sırada bir yığın, Moritz'in denediği yüzlerce bu arsayı satma denemelerini düşündüm, ne kadar çok ilgilenen kişiyi yılın ve günün çeşitli zamanlarında mezarlıktan ve ormandan geçerek bu arsaya sonuç alamadan götürdüğünü biliyordum. Şimdi yine Moritz'in kesintisiz yinelediği, en kötüsü bile olsa her arsanın satılabilir olduğu, evet dünyadaki her şeyin ve her eşyanın bir alıcısı olduğu, bunun, bu alıcı ortaya çıkıncaya kadarki süre meselesi olduğu sözlerini anımsadım. Ve İsviçreliler herhalde ilkyazda ortaya çıkmış ve arsayı almışlardı ve üstelik de buranın kendileri için yıllarca aradıktan sonra en ideal yer olduğunu iddia etmişlerdi. İsviçreliler'in bu arsa için amaçlan ben onlarla tanıştıktan hemen sonra açığa çıkmıştı, onlar başka hiç

kimsenin yerleşmek istemediği ve yerleşmeyeceği yerde yerleşmek istemekteydiler, isviçreli birçok kez şakayla karışık ya da değil *yaşamın sonu* sözcüğünü kullanmıştı, hâlâ kulağımda bu, doğru duymuştum. O ve hayat arkadaşı birkaç ayda bir oturdukları yeri ve evleri değiştirmekten bıkmışlardı, onun için, santral inşacısı için artık bir yere yerleşmenin zamanı gelmişti, bu yer birçok nedenden ötürü burasıydı ve başka bir yer değildi. Bu yerle ilgili her şeyi düşünmüşlerdi. Her ikisinin de yaşamı, dedi isviçreli, mantıklı olarak bu yere ulaşmıştı. Bir teksiparişişini daha sonlandırmakzorundaymış, Venezüella'daki bir santralı, bunun bitirilmesiyle mesleki kariyeri son bulacakmış. Güney Amerika'ya yapılacak iki üç büyük yolculuk dedi, sonra da rahatlık. Ne büyük ne de küçük olan bir sebze bahçesi düşünüyormuş evinin çevresinde, bir açılır kapanır sandalyeyi güneşe koymayı, evi beklemesi için bir köpek ve hayat arkadaşına oyun arkadaşlığı yapacak bir kedi. Hasta mideye sahip olduğu için et yemeyi doktor ona yasaklamış, sebze yiyecekmiş, kendi bahçesinden, sağlıklı olan buymuş. Moritz'ten utanılacak kadar yüksek bir fiyata aldığı (ama bunu kendisi bilmiyordu) arsanın havasını göklere çıkardı ve doğuştan emlakçı ve böylece de emlak simsarı olan Moritz'i içten teşekkürleriyle temin etti. Diğerleri susarken o konuştu ve bu arada hiçbir şeyden çekinmeden Moritz'in Leitz dosyaları odasındaki duvara dünya hakkmdaki görüşünü çizdi, o saf İsviçre görüşünü. Bu arada hayat arkadaşı onu can sıkıntısı içinde dikkatle dinliyordu ve gözlerinde nefret vardı, tıpkı onu, hiç değilse ben öyle sanıyordum, yıllardır gözlemlediği gibi. Moritz İsviçreli için iyi bir dinleyiciydi, İsviçreli'nin anlattığı her şeye katılıyor ve onu anlatacaklarım sürdürmesi için cesaretlendiriyordu, isviçrelilerin birçok kez Moritz'e konuk olduklarını öğrendim ve haftada iki üç kere akşama doğru Moritz'lerin evine geldiklerini, bunun onlar için yeni olan bu bölgede kalışlarım kolaylaştırdığını, her seferinde Moritz'lerin evinde akşam yemeğine kaldıklarını ve akşamüzeri sona ererken, saat yediyi geçmişken ve ortalık iyice kararmışken Moritz'in bürosunda başlayan sohbetin bu akşam da Moritz'lerin aşağıdaki yemek odasında devam edece-ğini öğrenmiştim, bu konuda da isviçreli sözü sürdürüyordu, bense geriye çekilmiş ve kesinlikle gözlemleme durumuna girmiştim, Moritz bana sadece ara sıra bir soru soruyor ya da İsviçreli'nin ona sorduğu bir soruyu, benim daha iyi bildiğimi düşünmesi gerektiğinde yanıtlamamı istiyordu, temelde soruların hepsi İsviçreli'nin bina inşasıyla ilgiliydi, nasıl ve nerede en iyi inşaat malzemesinin bulunacağı ya da o özel ustaların nereden

getirtileceği sorularıydı ki ben bunları kolayca yanıtlıyordum, çünkü kendi inşaat deneyimim nedeniyle inşaatla ilgili her şeyi epey iyi biliyordum ve inşaat işçilerinin birçoğunu iyi tanıyordum ve büyük bir bölümüyle kişisel ilişkim ve karşılıklı güvene dayalı bir ilişkimiz vardı. Bana göre yabancı bir çevreye gelip bir ev inşa etmek için, eğer kişi bu amacının daha başlangıcında başarısız olmak istemiyorsa, gerçekten insanüstü güçlükleri aşmak zorundadır ve böyle bir insan için her şey birdenbire bir engel oluşturur ve o her gün yüz kez bu işten vazgeçmek ister. Doğanın ve insanların ve böylece bütün doğanın insana yabancı oluşu bir yana, buradakiler her yeni kişiyi kesinlikle dışlarlar, hatta temelde düşmanca düşüncelere sahiptirler ve bu dışlayış ve bu düşmanca zihniyet buraya yerleşmek isteyen herkesi boğmakla tehdit eder. İsviçreli buna hiç aldırmadı ve onun tersine bu kaba insanlara karşı daha duyarlı olan hayat arkadaşı, gözlemlediğim üzere, en azından bu evin inşası söz konusu olduğunda hiçbir şey söyleme hakkına sahip değildi. İsviçreli hâlâ yemek yenmekte olan masaya Moritz'le bütün ayrıntılarını incelemek için evin planını serdiğinde bütünüyle pervasızca davranmıştı. Isviçreli'nin planında çizilmiş olan ev bende bir santral gibi çizilmiş izlenimi uyandırdı ve gerçekten de sonradan binayı doğanın içinde gördüğümde bir santral gibi tasarlanmıştı, bir evle ilgili bütün tasavvurların tersiydi, insana itici gelmesi dışında bir şey beklenemezdi bundan, yani her şey emekliliğe ayrılacak bir insan için olmanın dışında daha çok, dışardan bakıldığında içinde çalışan, ne ışık ne de hava gerektiren bir makinenin betondan yapılmış zırhıydı. Sürekli *son evim* diye adlandırdığı evini apaçık dünyanın her yerinde inşa ettiği santrallar gibi tasarlamıştı. Plana daha yakından bakan biri asla ve ne pahasına olursa olsun oturmayacağı birçok bölümle karşı karşıya geliyordu, ama isviçreli ideal evi tasarladığından emindi, masraflar ise bu ülkedeki inşaat maliyetini katbekat aşacak biçimdeydi ve Moritz'i İsviçreli'ye bu evi kaça çıkartacağı sorusunu sormaya yöneltti, ama isviçreli bunun üzerine bir fiyat belirtmedi. Bu evdeki her şey sağlam olmalıydı, yani en iyi malzeme, seçilmiş ustalar. Böyle bir evin pahalıya mal olacağı açıktı. Tersine, nerdeyse itici bir basitliğin ve hasisliğin İsviçrelinin asıl karakteri olduğu kesindi. Böyle bir insan ayrıca güven duymayan biriydi ve işte bu da bir ev inşaatı için en büyük engeldir, çünkü masaya serdiği planı açıklamaya çalıştığı sırada kimseye güvenmediğini söylemişti, hep övülmeyi ve onaylanmayı bekliyordu ki bu da bu inşaata karşı duyduğu kendi güvensizliğini ortaya koyuyordu, inşaatı için işe aldığı kimseye, bütün

ustalara, yardımcı işçilere ve inşaatla ilişkili yardımcılara ve yardımcı yardımcılarının hemen hiçbirine güvenmediğini söylemişti ve *her şeye* en büyük güveni duyarak geldiği bu çevrenin artık ona yalnız en büyük güvensizliği verdiğini ve onun kuşku duymasını hak ettiğini söylemişti ki bunda haksız sayılmazdı. Moritz planda gördüklerine ve isviçreli tarafından büyük çoğunlukla anlaşılır olmayan ama esaslıca anlatılanlara hayranlık duyuyordu, bunlar herhangi bir yüklenicinin, hele İsviçreli gibi uzman çevrelerde bu derece ünlü birinin ona anlattığı en sıradışı şeyler olsa da, hayat arkadaşı ile Moritz'in Leitz klasörleri odasında göründüğü andan sonra duyduğum her şeyden anladığım kadarıyla, dünyanın dörtbir yanından yüklenicilerle kendi inşa ettiği ve orada bugün de çalışan ve enerji üreten kişilerle el sıkışırken, İngiltere kraliçesiyle ve Amerika başkamyla ve Iran şahıyla ve Ispanya kralıyla çekilen fotoğrafları tekrar tekrar gösterdiği sırada duyduklarımdan anlamıştım. İsviçreli, en çok da uzmanlık konusu olan inşaat mühendisliği alanında kullanılan terimler ve kavramlarla anlattıklarıyla Moritz üzerinde büyük bir etki yaratmıştı ve ayrıca Moritz'e önümüzdeki sürede arsaları için yeni alıcılar bulacağını, bunların daha çok kendisi gibi ciddiye alınacak ve ödeme gücü olan isviçreliler olacağını söylemişti, isviçreli evinin inşaatıyla ilgili açıklamalarını bitirdikten ve Moritz'in Leitz klasörleri odasındaki mobilyalarla ilgili birkaç iltifatta bulunduktan ve bu arada planları anlatırken dolu kalan bardaktaki birayı içip bitirdikten sonra o ve hayat arkadaşı Moritz'lere ve bana veda edip aşağıya, hole indiler, aşağıya kadar Moritz onlara eşlik etti ve bu fırsatta İsviçreli'nin evinin inşaatı için bütün çabalarını ve deste-ğini onlardan esirgemeyeceğini garanti etti, isviçreli her konuda ona güvenebilir, dedi Moritz aşağıda, bunu birinci kattaki Leitz klasörleri odasından duydum, isviçreliler gider gitmez ve Moritz holden yukarıya bana doğru gelirken isviçreli'nin hayat arkadaşının önerim üzerine hiç çekinmeden benimle karaçam ormanına gitmeyi kabul etmesini düşündüm. Birkaç söz sarf ederek ertesi gün saat beşe doğru karaçam ormanına gideceğimizi, onu handan alacağımı söylemiştim, isviçreli o sürede yollarda olacaktı, karaçam ormanındaki gezinti için sıkı ayakkabılar giymeli, özellikle de her zamankinden daha kalın giyinmeliydi, çünkü karaçam ormanı şimdiki gibi uzun süre yağmur yağdığı için soğuk ve kirlidir dedim. Ona hoşuna gidecek bir öneri yaptığım duygusunu taşıyordum, isviçreliler gittikten kısa süre sonra ben de Moritz'e veda etmiş ve ormandan geçerek eve dönmüştüm. Haftalardır süren uykusuzluktan sonra ilk kez yeniden uyuyabileceğim, diye

düşünmüştüm evin yolunda ve bu düşünceden artık kurtulamamıştım ve gerçekten de o gece uyumuştum. Tekrar tekrar ve giderek daha yoğun biçimde, ne iyi oldu Moritz'i ziyaret etmem, diye düşünmüştüm, bu tek ve sürekli yinelenen düşüncede sakinleşinceye kadar ve sonunda gerçekten de haftalar sonra ilk kez yine iyi ve hiç değilse yararlı, normal bir şekilde uykuya dahncaya kadar ve böylece hiçbir düşünceye, haftalar sonra tekrar uyumama düşüncesine mahkûm olmadan uyuyabilmiştim. Doğal olarak bu durum o gece defalarca uyanmadığım, bir öğle sonrası boyunca, özellikle de bir akşam önce olanlarla uğraşmadığım anlamına gelmiyordu, evden fırlayarak Moritz'in evine gitmem ve kendimin zorladığı serzenişler ve açıklamalarla, ki onu haince yaralamaktan başka bir şey değildi ve sonra bütün deliliğin ve saçmalığın doruk noktasında, beni *hiç aralıksız dinleyen,* gerçekten *hiçbir şey söylemeden ve hiç hareket etmeden beni hiç aralıksız dinleyen,* gelmelerini kesinlikle uzun süredir bekleyen, ama bana bununla ilgili en ufak bir ipucu vermeyen Moritz'in evine Isviçreliler'in pat diye girişleri, o Isviçreliler'in her an geleceklerini biliyordu ve benim herhalde onun dikkatini çekip en uç noktaya kadar getirdiğim sahneye bir son vereceklerini biliyordu, belki de o, ben bütün korkunç, ama onun için tamamen önemsiz saçmalıklarımla onun kafasını doldururken o bütün bu süre boyunca İsviçreliler'in gelişini beklemişti, bana sonradan öyle gelmişti ki, sanki Moritz bir şey, herhangi bir şey, benim bilmediğim, bilemeyeceğim bir şey bekliyor gibiydi, sonradan İsviçreliler'i beklediğini anlamıştım ve isviçreliler de zaten doğru zamanda Moritz'lerin evine girmişti, o sırada Moritz'in benim bunalımlarımla ilgili kavrama yeteneğinin sınırını aşmamıştım ve belki de Moritz bu tehlikeli, herkes için tehlikeli olan öğle sonrası Isviçreliler'in geleceğini ve bütün bunlara bir son vereceklerini bildiği için bu kadar uzun süre benim taşkınlığıma dayanmıştı ve böylece ben daha hiçbir şey duymadan Isviçreliler'in aşağıda kapıda olduklarını duymuş ve fırlamıştı, ben daha hiçbir şey duymadığım sırada kapıya koşmuş ve kulak kabartmıştı ve o sırada isviçreliler herhalde daha holde bile değillerdi ve *İsviçreliler* demişti, İsviçreliler daha eve girmeden önce ve ben hâlâ ondaki ferahlamayı görüyorum, İsviçreliler'in içeriye girdiklerinden emindi, onlar kendisi için benim *dehşet verici,* ahlaksızlığım ve canavarlığım ve pervasızlığım ve hainliğimle davet ettiğim durumun kuşkusuz kurtarıcısı gibiydiler, çünkü ben o öğleden sonra Moritz'e fazla yüklenmiştim, onun karşısına geçip oturarak *onda,* onun *içinde* yarattığım, onun *içinde* yaraladıklarımı ve bunun en uygunsuz biçimde olduğunu

görmüştüm. Ama isviçreliler'in içeriye girmeleriyle her şey son bulmuştu ve Moritz benden uzaklaşıp hole inebilmişti, çünkü isviçrelileri selamlamak zorundaydı ve şunu düşündüğünden eminim: isviçreliler yalnız onun için değil özellikle de benim için de kurtarıcı olmuşlardı, İsviçreliler'in Moritz'lerin evine girmeleri benim kurtuluşum olmuştu, Moritz katı ve kurnaz bir ticaret adamı olmasına rağmen, benim tanıdığım en katı ve en kurnaz kişi olmasına rağmen, ki bunu da çok az insan bilir ve çok az insan buna inanır, hassas, ince ruhlu bir karaktere sahipti, onu gören herkeste kaba ve her durumda bütünüyle soğuk biri izlenimi uyandıran iri dış görünüşü, duygusuz görünen gövdesi tarafından da örtülemiyordu bu durum, çoğu zaman, benim de tekrar tekrar deneyimlediğim üzere, açıklığa kavuşuyordu ve Moritz'in o öğleden sonra ve ardından gelen akşamda ortaya çıktığı üzere, diyorum. Moritz en geç benim taşkınlığımın doruk noktasında ve en geç isviçreliler onun evine girdiklerinde beni dışlayabilirdi, ama bunu yapmadı, tam tersine beni hemen Isviçreliler'le sohbete dahil etti ve birlikte yenecek akşam yemeğine hemen davet etti ve nihayet İsviçreliler Leitz klasörleri odasına girdiklerinde beni kâbusumdan çekip rahatlatıcı bir tarafa yönlendiren de oydu, isviçreliler'in ev inşaatı işine ve Moritz niyetlendiği şeyi başarmıştı, akıllıca bir hamleyle lafı değiştirip beni kendimden, çaresizliğimden uzaklaştırmıştı, isviçreliler olmasaydı, yani sırf benimle yalnız kalarak o öğleden sonra bunu başaramazdı ve ertesi akşam da başaramazdı. Moritz beni ne kadar sık kâbus diye adlandırılan durumdan kurtarmıştı, derin bir düş kırıklığından çekip çıkarmıştı, o belki de bunun hiç bilincinde değildi, ama son yıllarda hep giderek daralan sürelerde varoluşumu sürdürmemi ona borçluydum, abartı değil bu ve burada söylenmesi gerekir. O öğleden sonra ilk kez açıkça durumumdan söz etmiş, gerekli girişi yapmadan hemen korkunç bir kesinlikle ve büyük bir taşkınlıkla hastalığımdan, akıl ve duygu hastalığımdan söz etmiştim, bunun onu ürkütmüş olması gerekir, bunca yıl onu hastalığım konusunda uyarmamıştım, Moritz mutlaka hastalığımın etkisini hissetmişti, tekrar tekrar ve sürekli başka bir biçimde ve şimdi bununla ilgili bir örnek vermenin zamanı değil, Moritz her zaman benim böyle bir hastalıktan mustarip olduğumu görmüştü, ama bununla ilgili olarak ona en ufak bir ipucu bile vermemiştim, hiçbir şey söylememiş, bu konuda hep sessiz kalmıştım, o bununla ne yapacağını hiçbir zaman bilememişti, ama o öğleden sonra hastalığımın çözümlemesini yapmayı denedim, bu denemem henüz başında başarısızlığa uğramış ve yolundan

sapmış olsa bile. Ben nasıl olup da bir an Moritz'e hastalığımın analizini yapmayı düşünebilmiştim, bu kadar taşkın olduğum ve hangisi olursa olsun bu taşkınlık içinde hiçbir analizin yapılamayacağını, kaldı ki kendi analizimin yapılamayacağını bildiğim bir anda. Böylece analiz denemesi doğal olarak kendiliğinden karmaşık ve vahşi püskürmeler ve eksiklikler içinde ve Moritz'in asla işine yaramayacak olan, olasılıkla kalitesiz cümlelerin bütünüyle perişan biçimde dışarıya atılmalarıyla baygın düşmüştü. Ama ben artık inanmadığım bir şeye kavuşmuştum, durumumun düzelmesine, yani o öğleden sonra ve o akşam Moritz'in ve İsviçreliler'in yardımıyla yine dayanılabilir biri olmuştum. Ama burada benden değil, son günlerde sıkça ve yoğun biçimde düşündüğüm İsviçreli'nin hayat arkadaşından söz edilmeli ve belki de bu yönde yaptığım birçok denemenin boşa çıkmasından sonra şimdi bunu anımsayıp kâğıda dökerek saptamalarda bulunabilirim. Şimdiye kadar bu kadar çok kendimden söz etmiş olmam doğal olarak İsviçreliler'i ve böylece de İsviçreli'nin hayat arkadaşını, yani İranlı kadını o bahtsız günde tanımış olmam gerçeğine dayanıyor, q gün söylediğim gibi kendimi kurtarmak için yapılabilecek en büyük taşkınlıkla Moritz'e koşmuştum ve gerçekten de, daha önce belirttiğim gibi, kurtarılmıştım, hem de o öğleden sonra beni kurtarmak amacıy-la Moritz'e geldiklerine inanmamam gereken isviçreliler tarafından, ki bu da benim sıkça İsviçreliler'in o öğleden sonra *gerçekten* beni kurtarmak için Moritz'e geldiklerini düşünmediğim anlamını taşımaz, buna inanmamak bunu düşünmemek kadar saçmadır. Şimdi bu açıklamadan sonra isviçreli'nin hayat arkadaşından, yani İranlı kadından söz edebilirim ve hiç değilse onunla ilgili anıyı canlı tutmak için, her ne kadar bununla ilgili son zamanlarda bulunduğum bir yığın girişim sürekli başarısızlığa uğradıysa ve bütün yazılanlar gibi asla tamamlanmış ve bütünleşmiş bir tarzla olamasa da parça parça ve hatalı biçimde bunu denerim. Ama yazılacak her şeye yeniden başlamak gerekir ve hep yeniden denenmelidir, asla tatmin edici biçimde başarılamazsa da hiç değilse yaklaşık olarak başarılmalıdır. Ne kadar olanaksız ve ne kadar korkunç ve ne kadar umutsuz olsa da bize hep ve sürekli en büyük inatla azap veren ve bizi huzursuz eden bir konuysa bunu tekrar tekrar denemeliyiz. Asla bir şeyin kesin olmadığının ve asla bütünlük içinde olmadığının bilincinde olarak biz en büyük güvensizlik ve en büyük kuşku içinde bile amaçladığımız şeye başlamalı ve onu sürdürmeliyiz. Henüz başlamadan önce sürekli vazgeçersek sonunda düş kırıklığına uğrarız ve sonunda ve nihayet bu düş

kırıklığından çıkamayız ve kayboluruz. Nasıl ki her gün uyanmak, yapmayı tasarlamış olduğumuz şeye başlamak ve devam etmek zorundayız, yani sadece varolmayı sürdürmek zorunda olduğumuz için varolmayı sürdürmek istiyoruz, bunun gibi, İsviçreli'nin hayat arkadaşıyla ilgili bir anıyı da yazıya dökmek tasarısına da başlamalı ve onu sürdürmeliyiz ve ilk anda ortaya çıkan ve olasılıkla sonrasında da hep sürüp giden, tasarının başarısızlığa uğramak zorunda olduğu düşüncesiyle cesaretimizin kırılmasına izin vermemeliyiz. Zaten salt başarısızlık var. En azından başarısızlığa isteğimiz varsa ilerleriz ve her konuda ve her şeyde yine hiç değilse başarısız olacağımız isteğiyle, eğer iyice önceden mahvolmayı istiyorsak, ki gerçek niyetimiz olmayan bu durumla buradayız. Yöredeki herkes tarafından sadece *Iramı kadın* olarak, yani son derece doğru olarak İsviçreli kadın olarak değil, benim tarafımdan da *İranlı kadın* olarak anılan isviçreli'nin hayat arkadaşını onunla handa saat beşe doğru buluşma kararı aldığımda doğal olarak henüz hazır değildi, hangi kadın olursa olsun hiçbir zaman kararlaştırılan zamanda hazır olmamalarına bütün yaşamım boyunca tanık olmuştum ve İranlı kadın da aynı şekilde davranmıştı; aşağıdaki lokantada oturduğum ve hancı kadınla eski mobilyalar, ama sonra daha çok tarım hakkında, çünkü kocası tarımla uğraşıyordu ve ben de böylece *onların* işleri hakkında sohbete dalmıştım, hancı kadının ikram etmesiyle bir bardak bira içerken İranlı kadınla hayat arkadaşının ilişkisini düşündüm, sürekli hancı kadının konuşmasına katıldım ve bu konuşmadan birçok şey çıkararak, Isviçreli'yle hayat arkadaşı arasındaki ilişki hakkında daha kesin bir tablo çıkarmak istedim, ama bu hiçbir şeye yol açmadı, böylece onların arasındaki çok şey benim için karanlık kaldı ve ben zaten ikisi hakkında bir şey bilemezdim, çünkü onu daha birkaç saat önce, ikisi hakkında çok az şey gösteren koşullarda tanımıştım, hiç durmadan bu ilişkinin karanlık noktalarını aydınlatmayı denedim, ama sonuçsuz, ayrıca hancı kadına ikisi hakkında soru sorma fırsatını da kullanmadım, çünkü bu yakışık almazdı bence, bu bir fırsatın kötüye kullanılması dışında bir şey olmazdı ve olasılıkla, diye düşündüm, hancı kadından çok şey öğrenebilirdim ikisi hakkında, ama asıl gerçeği öğrenemezdim, çünkü hancı kadın ikisi hakkında şu veya bu, ama benim duymak istemediğim sansasyonel şeyi anlatırdı, hancı kadınlar çoğunlukla edepsiz ve her bakımdan gerçek olmayan şeyler anlatırlar müşterileri hakkında, bunu biliyordum ve kendimi tutmuştum ve hancı kadına Isviçreliler'i sormamıştım, oysa o ikisiyle ilgili bir şey sormamı bekliyordu, işleri, içten içe tavuklar ve domuzlarla ilgili

işleri hakkında konuşmayı ana konumuz yapma çabası içinde olsa da, çünkü hanın yanında büyük bir domuz ahırı vardı ve ondan daha da büyük bir tavuk kümesi vardı, isviçreliler ve özellikle de iranlı kadın hakkında konuşmak isteği besbelli ortadaydı. Bu insanlar ortaya çıktıkları anda hancı kadın üzerinde sansasyonel bir etki yapmış olmalılar, çünkü bu yöre ender olarak yabancılar görür ve en ender olarak da Isviçreliler'i ya da kenar Avrupalısı denilenleri, hele iranlı kadın gibi Avrupa dışından yabancıları hiç görmez, bütün bu yöre olasılıkla haftalardır, aylardır belki de, isviçreliler oraya geldiklerinden bu yana onların konuşmalarının konusu olmuştur diye düşündüm, kendimi kapatmam yüzünden isviçreliler hakkında bir şey duymamış ve bir şey bilememiştim, bir şey duyma isteğim olsaydı bu yeterli olurdu, İsviçreliler hakkında gerçekten çok ve belki de yerliler denilenleri iyi tanıdığım için bu arada müthiş haberleri öğrenebilirdim. Nihayet hancı kadının İranlı kadın hakkında bir şeyler söyleyememesi zevkini tatmıştım, durup durup ileri sürdüğü işle ilgili konuşmasının arasında İsviçreliler ve özellikle de iranlı kadın hakkında söz söyleme girişiminde bulunuyordu, ama ben sürekli daha büyük inatla ve sürekli daha bir sinsilikle ve sürekli daha da ısrarla onun işinden söz ettim, o öte yandan onun domuzları ve tavukları ve yem alımla-rı ve Pazar ziyaretleri ve kocasının Pazar ziyaretleri hakkındaki konuşmalarımdan hoşlanıyor diye düşündüm, çünkü onun hangi işiyle ilgili olursa olsun, ister eski mobilyalar ya da tarımsal ürünler olsun benim düşüncemin onun için son derece faydalı olduğunu çoktan anlamıştı, hep kuşku duyduğu, zaman zaman bundan hep kuşku duymaya başlamasına rağmen çok faydalı ve son derece kâr getirici oldukları ortaya çıkmıştı, ben gerçekten de domuzlar ve tavuklar ve bütün tarım hakkında çok şey biliyordum, tarımdan geldiğim ve bugüne kadar kıyısından da olsa tarımla ilgilendiğim için, bu yüzden tarımın ne olduğu hakkında fikrim vardı ve bu ilgimi hiç kaybetmemiştim, böyle-ce hancı kadınla gerçekten hep tarım ve tarımla ilgili ticaret üzerine sohbet edebilmiştim, o benim düşünceme hep dolaylı yollardan olsa da önem vermişti, işte o gün de söylediklerimi merak ediyordu, öte yandan o gün benimle tarımsal ticareti hakkında konuşmaya hiç niyeti yoktu, bu konuya onu ben sürüklemiştim, o ise yalnız isviçreliler hakkında konuşmak istiyordu, tahminime göre öğleden sonra yatan ve şu anda da hâlâ giyinmekle meşgul olan iranlı kadın hakkında konuşmak istiyordu, bu arada hava öğleden öncekine göre daha da soğumuştu, bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyordu ve kim bilir diye düşündüm, belki de o artık benimle

karaçam ormanına gitmez bile, öte yandan hanın tavanında öyle sesler duymuş ve böylece onun odasını saptayabilmiştim ki bunlar İranlı kadının karaçam ormanına kararlaştırılan gezintiye hazırlandığını haber veriyordu. Ben biramı içip hanın içinde hep aynı, kenarları kirli, beyaz bluzüyle oradan oraya koşuşturan hancı kadınla sohbet ederken yöredeki bu tek hanın ne kadar bakımsız ve ihmal edilmiş olduğunu düşündüm bir kere daha ve açık mutfak kapısından mutfağa tek bir bakış atmak beni bir kere daha bu handa yemek yeme düşüncesinden alıkoymaya yetiyordu. Isviçreliler'in burada kalmaktan başka şansları yoktu, inşaat alanının yakınında olmaları gerekiyordu, isviçreli bütün gün arabayla yollarda olup inşaatı için yeni insanlar ve yeni malzemeler ararken, hayat arkadaşı yatıyor diye düşünmüştüm, bir de acaba temelde karaçam ormanına birlikte gezinti yapılacak biri mi gerçekten diye, gezintiden hoşlanıp hoşlanmadığını bilmeden, belki de o gezinti yapmaktan hiç hoşlanmayan biriydi gezinti yapmaya zamanı olmasına rağmen, gezinti yapmak için asla zamanı olmayan hayat arkadaşının tersine, daha birkaç saat önce tanıştığım ve bu yüzden de hiç tanımadığım birinin doğa için kazandırılıp kazandırılmayacağını nereden bilebilirim? Hancı kadın benimle haftalık pazarlardaki domuz fiyatları hakkında konuşmayı denerken ve sürekli benim yanıtlarımı beklerken, ben karaçam ormanına birlikte gezinti yapacağım bana tamamen yabancı olan o insanı düşünüyordum, karaçam ormanına yapacağımız gezinti için en iyi zamanı seçmiştim, bu arada yağmur hanın pencerelerinde her şeyi karartmıştı, ama benim el lambam var diye düşündüm ve pantolonumun cebine elimi attım ve el lambasını çıkarttım ve denedim ve yanıyordu. Bira yerine çay içmek daha akıllıca olurdu diye düşündüm, o sırada hancı kadın bana ikinci bira bardağını getirmek üzereydi ben birincisini bitirdiğim sırada, ama bunu reddettim. Bu hancı kadın yaşamı boyunca ticaret yapmak istiyordu, ticaret yapmak için doğmuştu ve kafasının içinde yalnız ticarete yer vardı ve bütün varlığı ticaret yapmak içindi, durmadan ticaret, hangisi olursa olsun, yüzünde de bunun dışında bir şey okunmuyordu. Hancı kadın gibi bir insanın her şeyi ticarettir. Akıl, duygu bütün bunlar ticarete bağlıdır. Hangisi olursa olsun ticaret varlığının tek itici gücüdür, böylesi bir bünyenin ticaret, kalbi ve ciğeridir. Ama ben hancı kadını itici bulmuyordum, tersine benim çevremde hiç kimsenin göstermediği tutarlılığı, evet en büyük tutarlılığı gösterdiği için, hem de hiç durmadan, tutarlılığının yoğunluğundan hiç taviz vermeden ve işte bu yüzden beni etkilemişti. Bir yandan ondan iğreniyor öte yandan

onu beğeniyordum. Tutarlılığı beni etkilemişti, onunla her karşılaştığımda bu bana çekici gelmişti, ama onun acımasız tutarlılığının *amacı* beni iğrendiriyordu. Hancı kadını beğenip aynı anda ondan iğrenirken, onunla her zaman severek sohbet etmiştim, çünkü benim çalışmam için bir karşı ağırlığa gereksinimim vardı, *kendi* tutarlılığıma karşı, ama çoktan beri onunki gibi acımasız ve bütün bir tutarlılık olmadığı için belki de onun tutarlılığına hayranlık duyuyordum, amacı bana itici gelse de sonuçta bu amaç salt ticaretti ve ticaretten başka bir şey değildi. Ama hancı kadının bir hancı kadında görülmeyecek derecede yüksek bir zekâsı vardı. Onun açık oluşundan hep etkilenmiştim. En çok da işinden hiç taviz vermemesi yeteneğine hayranlık duymaktaydım, en küçük bir dinlenme molası bile vermiyordu, olabilecek en büyük isteğe sahipti her zaman, erkenden ağır, onları yıllarca hareketsiz kılan hastalığa yakalanmış insanlar için bilinen bir durum, onunki ağır bir akciğer hastalığıydı, benimkiyle aynı akciğer hastalığı, ben de onun yaşındayken yakalanmıştım. Bu insanlar iyileştikleri zaman gerçekten korkunç bir varolma hırsına kapılır ve artık dinlenemez ve ömür boyu ve varolduğu sürece heyecanla varolur, nerdeyse her durumda heyecan içinde ve büyük, en büyük irade gücüyle. Olasılıkla ve belki de hancı kadının ve benim yakalandığımız tam da bu hastalıktır bizi mümkün olan en büyük tiksinti ve mümkün olan en büyük eğilimle birbirimize bağlayan. Çünkü tıpkı hancı kadının bende tiksinti uyandırması ve beni cezbetmesi gibi hancı kadın da her zaman benden hem tiksiniyor hem de beni cazip buluyordu. Ama şimdi hancı kadını anlatmanın sırası değil, şu anda ilginç olan sadece o öğleden sonra onun İsviçreliler hakkında konuşmamasını, ki durmadan sözü İsviçreli ve özellikle de İranlı kadın hakkında söyleyeceklerine getirmek *istiyordu*, nasıl olup da sağlayabildiğimde nasıl olup da yeni hilelerle onu işleri hakkında konuşmaya geri döndürebilmiştim, oysa o sadece isviçreliler hakkında konuşmak ve Isviçreliler'le ilgili bilgiler vermek istiyordu. En gereken anda durmadan onun işleriyle ilgili merakını çekecek şeyleri ortaya atarak hep isviçreliler hakkında *konuşmamasını* sağlamıştım. Bütün o süre içinde hancı kadının aylardan beri İsviçreliler dışında bir şeyle ilgilenmediğini ve ona bir işaret vermemi beklediğini, bu işareti alır almaz isviçreliler'in lehine ya da aleyhlerine konuşmaya başlayacağını saptamıştım. Onun içindeki her şey bunu bekliyordu. Ama benim ona böyle bir işaret vermeye niyetim yoktu. Önce kendim isviçreliler hakkında Isviçreliler'den mümkün olduğunca çok şey öğrenmek istiyordum, bu bana en iyi yol olarak görünüyordu. Bir insan

hakkında bir hancı kadından bilgi edinmek o insanı daha en baştan kirli bir ışığa tutmak demekti ki ben bunu istemiyordum. İnsanların İsviçreliler hakkında konuştuklarını düşünebiliyordum, bu budala ve budala kafalı yöre insanlarının İsviçreliler için hazırladıkları sadece itici ve haince şeyler olabilirdi. Yerlilerin yabancılara karşı hep işkilli oldukları ve eğer varsa hissettiklerinin sadece pis ve hain şeyler olduğunu ve İsviçreliler'in de bunun dışında kalmayacaklarını biliyordum. Yabancı ne kadar iyi kalpli ve iyi niyetli ve en iyi duyguları besleyerek bu yöreye gelirse gelsin yerliler tarafından kirletilir, küçük düşürülür, bunun birçok örneği vardır, mahvedilir. Buna bir de bu yörenin akla gelebilecek en geri yer olduğu katılacak olursa. Yıllardır birlikte yaşayan iki insan evlenmemişse ve paralarının olması dışında başka bir şey bilinmiyorsa bu durum hain, ölümcül söylenti için yeterlidir. Bu yöredeki insanlar en pervasız ve bunların her biri bir yabancı için, içine düşerse, sadece ölümcül bir kapandır. Aylardan beri burada olan İsviçreliler'in bunu artık anlamış olmaları gerekir. Zaten İsviçreli de Moritz'teyken bu yönde değinmelerde bulunmuştu, yerlileri her konuda her şeye yetenekli, başka bir ışıkta görmüştü, hiç değilse toplumun esenliğini tehlikeye atan kişiler olarak. Öte yandan da isviçreliler Moritz'te gördüğüm üzere hâlâ çok büyük bir saflık içindeydiler ve henüz yerlilerle gerekli deneyimleri paylaşmamışlardı, yoksa birçok alanda başka türlü davranmak zorunda kalırlardı. Benim anlamadığım ve bugün de hâlâ yeterince anlaşılır olmayan, bütün dünyayı dolaşmış ve bu yolla dünyadaki bu kadar yeri görmüş olan insanların burada, bu her şeyin çoğunlukla hoş olmanın dışında olduğu bir yere her ne nedenle olursa olsun yerleşebilmeleriydi. Bunun ardında doğal olarak benim için tamamen bilinmeyen bir niyet yatabilirdi diye düşünmüştüm ve kendimi tutmuştum, çünkü tutmasaydım hancı kadından hemen bir yanıt alır ve karşılığında birtakım düşüncelerim olurdu, çünkü hancı kadın mutlaka isviçreliler'in burada ne aradıkları ve ne yaptıkları konusunda benden daha öndeydi, ama ben kendime hâkim oldum ve her ne kadar isviçreliler'in bu ev inşaatıyla burada neyi amaçladıkları düşüncesinden kendimi kurtaramadıysam da bir şey söylemedim. İsviçreliler'in burada yerleşme kararlarının herhangi belirli bir amacı olmalıydı. Bu düşünce hiçbir sonuca ulaşmadı. Zaten bu konuda düşünmek için henüz çok erkendi, diye düşündüm. Öncelikle Iranlı kadınla gezintimi yapmak istiyordum. Tam hancı kadına gelecek yıl altı yüzden fazla domuz daha yetiştirmemesi, çünkü gelecek yıl hele hancı kadınınki gibi ufak domuz besilikleriyle ilgili

olarak müthiş düşecek olan fiyatların öngörüldüğü uyarısını yaptığım sırada, İranlı kadının tepemdeki odasında öncekilerden daha hızlı adımlarla bir aşağı bir yukarı gidip geldiğini, sonra koridora çıktığını ve merdivene yöneldiğini duydum. Kısa süre sonra da hana girdi, ayağa kalkmıştım ve biz handan çıktık. Hancı kadın ardımızdan *garip garip* baktı. Benim sohbetim için daha sabahleyin *tanm gazetesi* diye adlandırılan, abone olduğum ve haftanın her Cuma günü postacı tarafından getirilen gazeteyi okumuş olmam büyük avantajdı, çünkü doğal olarak her zaman tarım hakkında en iyi biçimde bilgileniyordum; bir yanda tarım gazetesi hizmetimdeydi, öte yanda kafam, bunlarla tarım konusunda en iyi kavrayışlara varıyordum ve bu tarım gazetesini her yanıyla okumak, eğer salt tarımla varolan ve bununla ilgilenen yerlilerle sohbet edeceksem mutlaka gerekliydi, kadınlar ve yabancılar hakkın-daki konuşmaları bir yana koyacak olursam tarım dışında sohbet etmek diye bir şey yoktu. Bu yöre bugün, ileri sanayi çağı diye adlandırılan çağda bile hemen hemen tarıma ayrılmış ve her yanıyla sadece tarıma ve böylece ziraate yönelik. Zaten bu da benim sürekli oradan oraya yolculuk yapmaktan beni de şaşırtan biçimde bıktığım bir sırada buraya çekilmemin temel nedeniydi, birkaç günde bir ya da haftada bir kaldığım yeri değiştirme ve pratikte hiçbir yerde birkaç günden ve haftadan fazla kalamayış durumunun, en çok da bilimsel çalışmamda ilerlemek isteyişimin dayanıksızlaştığı, çalışmamın sürekli bir yer gerektirdiği ve rastlantı eseri, kendisiyle onyıllar önce iş yapmış olan bir dostun aracılığı ile Moritz'le tanışmış ve Moritz evimi almama aracı olmuştu, tıpkı şimdi on ya da on iki yıl sonra Isviçreliler'e arsa sattığı gibi, ama benim Moritz'e evim için ucuz, aynı zamanda da utanmazca ucuz bir fiyat ödememin yanı sıra Isviçreliler'in arsaları için yüksek, kuşkusuz en ucuzu olan, Isviçreliler'in ise kuşkusuz en yüksek fiyatı ödedikleri, benim evimin bir ev bile olmadığı, bir yıkıntı olduğu, kapıları ve pencereleri, kapı ve pencere pervazlarının bile bulunmadığı ve doğrusu bir yerlinin bu yıkıntıya çok daha düşük bir ücret ödeyeceği, ama bir yerlinin böyle bir yıkıntıyı satın almayacağı, bunu satın almak için benim gibi bir kentlinin gelip buraya yerleşmesi gerektiği açıkça ortada. Doğrusu evim satın aldığım sırada devasa duvarların üzerinde duruyorduysa da, delik deşik, nerdeyse tamamen çürümüş bir çatıya sahipti. Ama ben yeterince gençtim bu yıkıntıyı oturabilir duruma sokmak için, bir yıl içinde bu yıkıntıyı oturulacak bir eve dönüştürmeyi kararlaştırmıştım, kendi ellerimle. Param hemen hemen yoktu ve olabilecek her türlü borcu yapmıştım, bu borçları

nasıl ve ne zaman ödeyebileceğimi bilmeden, ama bu düşünceyi dert etmiyordum, önemli olan dünyada salt kendim için bir yerim olmasıydı, orada kendimi bütünüyle doğabilimsel çalışmama yoğunlaştırabileceğim, sınırları olan ve kilitlenebilen bir yerin olmasıydı. Bu yıkıntıyı oturulabilen, su geçirmeyen bir yapıya dönüştürmenin ne demek olduğunu kimse bilemez. Ama bu başka bir yazının konusu. Benim söylemek istediğim şuydu: kendim için bu yöreyi seçmiştim, çünkü burası ilerleme denen şeyden iyice uzaktaydı ve ondan etkilenmemişti, bana tamamen kendime yönelme, yani işime yoğunlaşma olanağını başka hiçbir yörede, yüzeysel de olsa benim düşündüğüme uygun bir yörede olamayacak biçimde veriyordu ve gerçekten de benim geldiğim yöreyle benzerlik gösteriyordu, hatta aynı doğaya sahipti, çünkü benim kendimi bilimsel çalışmamda ilerlemek için geriye çekeceğim yörenin, geldiğim yöreye benzemesi gerekiyordu. Rastlantı sonucu geldiğim yöredeki insanlar tıpkı benim yöremdeki insanlar gibi aynı katılıkta ve soğuklukta ve gerektiğinde hain ve alçak ve yeni gelene karşı kalpsizdiler. Ama doğal olarak sadece kendi uğursuz ve şeytani özellikleriyle kalmıyorlardı. Benim yöremdeki insanlardan daha da kabaydı bu insanlar, belki daha soğuk ve daha ahlaksız. Kesin olan yabancının kendisi için tamamen bilinmez ve yeni insanların olduğu yöreye gelip onları gerçekte olduklarından daha soğuk ve daha alçak bulma-sıydı. Ama bendeki bu izlenim on yıldan fazla bir süredir burada olduğum zaman içinde zayıflamadı. Buraya gelen her yabancının aynı izlenimlere ve algılamalara sahip olduğunu varsayıyorum, bu yüzden belki İsviçrelilerin de benim gibi algılamalara sahip olduklarını, her ikisinin de olabilir, belki biraz daha zayıfına, oysa İranlı kadının mutlaka benim gibi algılamalara sahip olabileceğini varsayıyordum, çünkü biz birbirimize benziyorduk, İsviçrelinin tersine, onun derisi kalındı ve inatçı bir kafası vardı. Karaçam ormanındaki gezinti için giyinme biçimi dokunaklıydı. Başında bir erkek şapkası ve ayağında lastikten, erkek çizmeleri vardı, bunları hancı adamdan ödünç aldığını düşünüyordum. Kürk paltosu yağmur için düşünülebileceği gibi uygunsuzdu, ama o her ne olursa olsun bu gezintiyi yapmak istiyordu. Yağmur o kadar şiddetli yağıyordu ki kafamı kaldırıp bakamadım ve göremedim bile, o da aynı şekilde, işte böylece doğrudan handan çıkıp aşağıya karaçam ormanına gitmiştik, bir süre sadece susarak ve suyu iyice yutan ağaç yapraklarının üzerinde bata çıka, bu da garip bir ses çıkartıyordu, ama ikimizin de hoşuna gitmişti, çünkü gittikçe daha çok ağaç yaprağına derinlemesine batıyorduk, yoldan yürüseydik bunlar olmayacaktı,

ama yolu dikkate almamıştık. İki insan birbirini tanımıyorsa ve birbirlerini bir kez görmüşlerse, sonra birlikte gezintiye çıkıyorlarsa, önce uzun bir süre susarlar, hele bir erkek ve bir kadın söz konusuysa. Kimin söze başlayacağı tamamen açıktır. Bu olayda ben suskunluğu bozdum ve eşlik ettiğim kişiye ayağındaki çizmeleri ve başına geçirdiği şapkayı nereden bulduğunu sordum ve hemen öngörüm onaylandı, şapka ve çizmeler hancı kadının kocasındandı, bu öngörüm kesindi, bir kez daha gözlem yeteneğim beni şaşırttı, çünkü gerçekten de daha ilk bakışta lastik çizmelerin hancının lastik çizmeleri ve şapkanın hancının şapkası olduğunu görmüştüm, şapkadaki ayrıntılar ve çizmelerdeki ayrıntıları saptamıştım. İnsan bizimki gibi bir yörede yeterince uzun ve yeterince dikkatli yaşarsa, konu ister çizmeler ister şapkalar olsun, bütünüyle dikkat çeken eşya olsa da kısa sürede bütün bu eşyanın kime ait olduğunu bilir. Doğaldır ki ben algılama ve gözlemlemede özellikle esaslı biçimde eğitimliyim ve bu yüzden de mutlaka genelleştirilecek bir örnek değilim. Böylesi bir algılama ve gözlemleme yeteneğinin faydaları çoktur, öte yandan da çok büyük zararı vardır ve beğenildiği enderdir, nerdeyse hiçbir zaman beğenilmez. Her şeyi algılayan ve her şeyi gören ve her şeyi gözlemleyen ve de bunu sürekli yapan biri sevilmez, daha çok ondan korkulur ve insanlar böyle biri karşısında oldum olası dikkatli olurlar, çünkü böyle bir insan tehlikeli bir insandır ve tehlikeli insanlardan sadece korkulmaz, onlardan nefret de edilir ve ben bu yüzden kendimi de nefret edilen bir insan olarak tanımlamak zorundayım. Kişisel olarak kendi algılama ve gözlemleme yeteneğimi inanılmaz bir avantaj olarak görüyorum, çoğu zaman da hayat kurtarıcı özelliğini kanıtlamış bir durum olarak. Kürk paltosunun yakasını iyice kaldırmış oluşunun yanı sıra Iranlı kadın boynuna bir de yün şal dolamıştı, çok ince bir İngiliz şalı, belli ki çok pahalıydı ve Iranlı kadın onu mutlaka Londra'dan almıştı benim tahminime göre ki sonradan doğruluğu ortaya çıktı. Arada bir ayağı kayıyordu, çünkü ormandaki her yer kaygandı ve onu tutuyordum. Ama bir sohbet oluşmamıştı, yün şalı nereden aldığını ona sorduktan sonra, olasılıkla, diye düşündüm, hiç de uygun bir soru değil, geri dönmenin daha iyi olup olmayacağını düşündüm. Bir an onu evime götürme düşüncesi geçti kafamdan, ona evimi göstermek, ama sonra bu düşünceden uzaklaştım, daha ilk gezintiden sonra onunla evime gitmek, diye düşündüm, ve ona hana geri dönme ve handa oturup çay içme ya da, diye düşündüm, bir konyak içme önerisinde bulundum. Aslında bir konuşma ya da sadece bir sohbeti engelleyen o değildi, bendim, çünkü düşünce insanı diye

adlandırılan bir insanla birlikte olmaya çoktandır alışık değildim ve Iranlı kadın, ki hemen anladım böyle bir düşünce insanıydı böyle biri olmayan İsviçreli hayat arkadaşının tersine. Bu gezintiden ne beklemiştim? Gezinti, o sırılsıklam ıslanmış bir halde, hana geri dönmemizle son bulmuştu ve hanın bir köşesinde oturmuştuk. Hancı kadın bize iki konyak getirmişti. Ama handa da bir sohbet bile düşünülemedi, bir sohbet bile oluşmadı, çünkü hancı kadın sürekli oradaydı, İranlı kadınla benim aramda geçecek bir sohbetin beklentisi içindeydi sanıyorum, örgüsünü alıp tezgâhın yanma çöktü kaldı. Orada oturuyor ve bekliyordu. Ama benimle İranlı kadın arasında bir sohbet oluşmadı. Ama aslında onunla benim aramda duyulabilir bir sohbete artık gerek kalmamıştı, çünkü biz zaten uzun zamandır söylenen sözlerle olmasa da sohbet etmekteydik. Biz susarak sohbet ediyorduk ve sohbetimiz düşünülebilecek en ilginç sohbetlerden biriydi, söylenen ve işitilmesi için yan yana dizilen sözler böylesi bir etki yapamazdı bu suskunluk gibi. Böylece bir saatten fazla handa oturduk, hiç konuşmadan, ama epey hoş bir halde. Bu davranışı son derece garipsemiş olması gereken hancı kadının hesabı doğal olarak boşa çıkmıştı. Bize benim hesabıma iki konyak daha getirmişti ve bu arada kurumaları için lastik çizmeleri sobanın yanma koymuş ve şapkayı asmıştı. Kürk paltoyu da sobanın üzerindeki kurutma askılarına asmıştı. Örgü ördüğü sırada onun içinden geçenler ilginç olabilirdi. Davranışı ve arada bir bize doğru bakışında birçok soru saklıydı ve hemen bunların yanıtları da. Birdenbire hana giren bir işçi, yörenin bira taşıyıcılarından biri, yan masaya oturmuş ve bir bira ısmarlamıştı, bu da sahnenin sona ermesine yol açmıştı. Hancı kadın ayağa kalkmıştı birayı doldurmak ve bira taşıyıcısının önüne, masaya koymak için ve İranlı kadın ilk cümlesini söylemişti. Benimle karaçam ormanına gitmiş olmaktan mutluluk duymuş. Yıllardan beri ilk kez hayat arkadaşı dışında biriyle beraber oluyormuş. Gezinti sırasında tek bir söz etmesi bile onun için olanaksızmış, artık unutmuş bunu. Neler söylemek istermiş, ama söyleyememiş. Aslında hayat arkadaşıyla çok uzun yıllardan beri böyle suskun ve konuşmadan yaşıyormuş. İkisi arasında hiç konuşma yokmuş, en ufak bir sohbet bile. Yıllarca ve yıllarca hemen hemen bir insanla, yani artık ortak hiçbir yanının olmadığı İsviçreli'yle hiç konuşmadan yaşamış. Ondan bu saatten sonra ayrılamayacağını söylemedi, bu *benim* düşüncemdi. Hepsi buydu, çünkü hancı kadın yine tezgâhın yanma oturmuş ve örgüsünü eline almıştı ve yine kulak kabartıyordu. Ama Iranlı kadın sustu ve artık veda edinceye kadar hiçbir şey söylemedi. Bu

arada kurumuş olan kürk paltosunu hancı kadına sırtına koydurdu ve yukarıya, odasına gitti. Ben de hesabı ödeyip çıktım. Onu ertesi gün yine bir gezintiye davet etmenin doğru olup olmayacağı konusunda emin değildim. Bütün gün evdeydim, daha doğrusu alt kattaki odalarda kaldım, beni bütün öğleden önce ve öğleden sonranın büyük bölümünde meşgul eden İranlı kadını düşünmekten birden bir kitabın yardımıyla kurtulma gereğini duydum ve uzun zaman sonra, kesinlikle haftalar sonra bir şey okumayı beceremedikten sonra, şimdi yine yukarıdaki kitap odasına çıkabildim. Yukarıdaki odaların en küçüğünü kendime kitap odası diye adlandırılan bir oda olarak düzenlemiştim ve içinde okuma dışında hiçbir şeyin yapılamayacağı biçimde tasarlamıştım, kitap ve yazılarla uğraşılır biçimde, bu amaçla bu odaya tek bir sandalye koymuştum, o da tek pencerenin önünde duruyordu, sert, her açıdan rahat olmayan ve tamamen basit bir sandalyeydi, okuma amaçlı olanlar içinde insanın düşünebileceği en uç örnekti ve böylece pencerenin önündeki ahşap sandalyede oturarak, eğer karar vermişsem hiç rahatsız edilmeden hangisi olursa olsun istediğim kitaba dalabiliyordum, o öğleden sonra, çok iyi anımsadığım üzere, anne tarafımdan büyükbabamdan kalan mirasla elime geçen Schopenhauer'in *istem ve Tasarım Olarak Dünya'sını* okudum, okumaktan, beni her açıdan aklayacak bir zevkten başka bir şey beklemediğim zamanlarda hep bu kitabı okurdum, *istem ve Tasarım Olarak Dünya* daha gençlik yıllarımdan bu yana benim için felsefe kitaplarının en önemlisi olmuştu ve kendimi onun etkisine bırakmış, yani kafamın bütünüyle tazelenmesine hep güvenmiştim. Başka hiçbir kitapta hiçbir zaman daha duru bir dil ve aynı biçimde duru bir akıl bulamadım, hiçbir edebiyat yapıtı bende daha derin bir etki yaratmadı. Bu kitapla birarada olduğum zaman hep mutluydum. Ama çok ender bu kitap için mutlaka gereken doğal ve zihinsel hazırlığa sahiptim ve bu yüzden çok ender olarak bu olağanüstü ve doğrusu dünya hakkında karar veren kitapla birarada olmaya olanağım vardı, çünkü *İstem ve Tasarım Olarak Dünya* tıpkı az sayıdaki diğer *en yüce* kitaplar gibi, yalnız en uç yetenekte ve bu yüzden algılama *yeteneğinde* ve algılama *onurunda* insana açılır ve deşifre olurlar. Bu olanağa o öğleden sonra en büyük ölçüde sahiptim. Beni yalnız uzun olmakla kalmayıp mutlaka son yılların en uzun süren yalıtılmışlığından ve düş kırıklığından da çekip çıkaran Iranlı kadınla karşılaşma, kelimenin tam anlamıyla, onunla karaçam ormanına yaptığım gezintinin, ki sadece yüzeysel bakıldığında başarısız olmuş, gerçekte ise tam tersi bir etki yapmış olmasının, benim bu kadar uzun süre sonra yine

kitap odamda ve üstelik de hemen *İstem ve Tasarım Olarak Dünya* ile sakinleşmemin ve beni hoş bir ruh durumuna sokmasının en son nedeni değildi. Hele bir saat ya da daha uzun bir süreyi *İstem ve Tasarım Olarak Dünya* ile geçirdikten sonra birdenbire doğabilimsel çalışmalarıma istek duyacağım aklıma gelmezdi ve ben kalkıp ve kitap odasından dışarı çıkıp, içine doğabilimsel çalışmalarımı, yani bütün doğabilimsel yazılarımı ve bu doğabilimle ilgili diğer yazı ve kitapları kilitlediğim odaya gittim. Aylardır bu yazıları ve yazıların yazılarını ve kitapları ve kitapların kitaplarını görememiştim, çünkü en derin düş kırıklığı içindeydim. Bu durum artık son bulmuştu. Tam da burada benim son yıllarda sıkça mutlak bir çaresizliğe ve umutsuzluğa düştüğüm, belki de hep aynı nedenlerden ötürü, beni sürekli kemiren ve içimdeki her şeyi felç eden ve nihayetinde öldüren, kendimle ilgili hiçbir şeyden memnun olmama durumuna girdiğimin ve sonradan da hiç anlamadığım, bu durumdan nasıl çıkmayı başardığımın söylenmesi gerekir, ama çalışmamda bütün varlığımla, mutlak bir umutsuzluk ve çaresizlikle içine düştüğüm umutsuzluk ve çaresizlik ve aylarca süren bütünüyle zihinsel ve bedensel durgunluk en korkunç olanıydı ve doğrusu İsviçreliler, ama özellikle de İsviçreli'nin hayat arkadaşı İranlı kadın ortaya çıkmasaydı, bu aylardır, bütün yaz ve bütün sonbahar süren durum beni öldürürdü. Bu durumlar, hastalık krizleri doğal olarak kötüleşmişti, aslında yıllardır vardı bende, önceleri hiç algılanmayan ve hafif biçimde, ki anlatmaya bile değmezdiler, ama sonra, asıl doğabilimsel çalışmalarımın başlamasıyla ve gerçekten ciddiyetle kendi doğabilimsel-felsefi işime giriştiğim her seferde yoğunlaşmış, sonunda tek tek ortaya çıkan hastalık *belirtileri* ardından hastalık ve gerçek *ağır hastalık* olarak belirmişti. Başlangıçta bu hastalığın iyileşeceğini düşünebiliyordum, sonunda böyle bir umut beslemenin saçma olduğunu ve İsviçreliler'in ortaya çıkışlarının da iyileşme anlamına gelmeyeceğini, hastalık durumumun sadece yatışması, doğal olarak iyileşme değil, sadece hastalık sürecinin duraksaması olduğunu, tıpkı bu hastalık sürecinin onyıllardır sürmesi ve bugün de sürdüğü gibi yaşamım boyunca süreceğini kesinlikle biliyordum, İsviçreliler hastalığımın belirtileri üzerinde hafifletici bir etki yapmışlardı, hastalığın kendisini ise doğal olarak isviçreliler de iyileştiremezdi, ama İsviçreliler beni mutlak hareketsizliğimden kurtarmışlardı, sanki Moritz'te ortaya çıkacaklarını hissetmiştim, Moritz'e gitmiştim, en küçük bir rastlantı bile yoktur aslında. Daha önceki en ağır hastalık krizlerinde evden çıkıp ve ormanı geçip Moritz'e gitmem yeterli olmuş muydu, bu yüzden belki de bu

ağır, en ağır olan demek zorundayım, kriz sırasında da sadece Moritz'e gitmem yeterli olmazdı ve ben zaten o öğleden sonraki umutsuz çabalarım sırasında Moritz'in karşısmda çabalarımın bir sonuca varmadığını, kesinlikle bir yere varmadığını, her ne kadar bu ziyaretten çok şey beklemiş ve, dediğim gibi, Moritz'e hastalığımın bir analizini yapmaya kararlı olmama rağmen, görmüştüm; hep söylemek zorunda olduğum gibi bir doktor ve bu yüzden bir hayat kurtaran biri, aklı ve bedeni kurtaran biri olarak gördüğüm Moritz'e yaptığım ziyaret ve bugün de onun belki hiç farkında olmadığı bu işlevi içinde ne yapacağımı bilemediğim zamanlarda yaptığım ziyaret, bir tek Moritz'e gitmek ve artan zihinsel ve duygusal huzursuzluğumu onun önünde ortaya dökmem o öğleden sonra da işe yaramazdı, çabalarım mutlaka boşa giderdi, her zaman en büyük gönül tokluğu ile benimle uğraşan Moritz'in karısının, annesinin, oğlunun yardımı olsa da, bu çabalar bu krizde anlamsız kalırdı, alışılmış, birçok kez denenmiş biçimde Moritz'e gitmenin bir sonuç vermeyeceğini daha Moritz'e giderken biliyordum, ama hissetmemiştim, *biliyordum* ve daha Moritz'lerin evine girmeden önce bile başarısız olacağımı kabullenmiştim, kesinlikle başarısız olacağımı, yani yıkılmış ve mahvolmuş olacağımı ve benimki gibi böylesi umutsuz bir durumda olan bir insan dışında kimse benim Moritz'in karşısında uyguladığım cinsten büsbütün kendini ifşa etmenin ne anlama geldiğini bilemez, kişiliğimi en ufak biçimde korumadan ve tabii ki Moritz'in kişiliğini de en ufak biçimde korumadan, bu her ikimizin, benimkini ve onunkini, kendimle ilgili her şeyi açmam ve ortaya koymam bu zihinsel ve duygusal hamlık karşısında her açıdan tamamen önemsizdi ve gerçekten de en ufak bir korunma ve koruma isteği yoktu kafamda. Ama bu yineleyen ve en kötü olan hastalık krizinin nedenlerini yalnız bilimsel çalışmamda aramak ve bulmak yetmez, doğrusu bu çalışma beni en çekilmez biçimde yormuş ve böylece en büyük hassaslıkla bana ihanet etmiş ve beni akıl hastası yapmakla kalmamıştı, ama nedenler beni çevreleyen her şeyde derinlemesine inen nedenlerdeydi, böylesi bir hastalık krizine girmemin suçlusu en yakın ve en yaklaşan ve uzak ve en uzak çevreydi, gittikçe her şeyde kendini gösteren ve beni yıkmaya ve mahvetmeye yönelik o tek amaçta birleşmeye yöneldiği anlaşılan, benimse buna karşı tamamen güçsüz oluşum ve bu yıkma ve mahvetme isteğine karşı güçsüz ve korumasız oluşum en yakın çevremin hainlik ve kötülük ve ikiyüzlülüğü yüzündendi, çalışma yeteneksizliğim, yani mutlak çalışma yeteneksizliğimle ilgili olarak hastalığımın bu korkunç krizini yaratmış ve

bu ülkedeki ve bütün Avrupa'daki korkunç siyasal koşullar belki de özellikle bu felakete zorlamıştı, çünkü bütün siyasallık benim inandıklarımın, doğru olanın, bugün de olduğuna inandıklarımın tamamen tersine gelişmişti. Siyasal koşullar o sırada birdenbire öyle kötüleşmişti ki artık ancak korkunç ve ölümcül diye tanımlanabilirdi. Onyılların çabası birkaç hafta içinde silinmiş, zaten her zaman tutarsız olan devlet, doğrusu birkaç haftadan bile az bir zamanda çökmüş, budalalık, hırs ve sahtekârlık birden tıpkı en kötü rejimlerin en kötü zamanlarındaki gibi ortaya çıkmış ve iktidar sahipleri yine aymazlık içinde aklı imha etmekle uğraşmaya başlamışlardı. Benim yıllardan beri gözlemlediğim akla düşmanlık yeni bir tiksindirici doruk noktasına ulaşmış, halk ya da daha doğrusu halk kitleleri iktidar tarafından akıl cinayetine davet edilmiş ve kafa ve düşünce avına kışkırtılmıştı. Her şey birdenbire bir gece içinde tekrar *diktatörce* bir hal almıştı ve ben de düşünen insanın kafasına nasıl kastedildiğini haftalar, aylar önce kendi gövdemde hissetmiştim. Kendi işine gelmeyeni, yani her şeyden önce kafa ve düşünce ile ilgili olan her şeyi silip süpürmeye kararlı olan tutucu burjuva zihniyet hâkim olmuş ve hükümet tarafından ve sadece bu hükümet tarafından değil, bütün Avrupa hükümetleri tarafından birdenbire yine kendi çıkarları için kullanılmıştı. Karınlarına ve mala bağlı kitleler kafalara ve düşünceye karşı harekete geçmişti. Düşünen insana güvenilme-meli ve o izlenmelidir eski bir slogandı, buna göre şimdi yine en korkunç biçimde davranılıyordu. Gazeteler itici bir dil kullanıyorlardı, her zaman kullandıkları bu itici dildi, ama son onyıl-larda en azından yavaş sesle konuşmuşlardı, ama birdenbire buna gerek duymadılar, nerdeyse hiç istisnasız tıpkı halk gibi, halka yaranmak için ortaya çıktılar, düşünce katilleri olarak. Bu haftalar içinde düşünce dünyası düşlerine ihanet edilmiş ve halk çöplüğüne atılmıştı. Düşünce sesleri susmuştu. Kafalar kıstırılmıştı. Artık yalnız kabalık, hainlik ve alçaklık hâkimdi. Bu gerçek bende yarattığı çalışma isteksizliği yam sıra bütün varlığımın derin bir bunalıma sürüklenmesine neden olmuştu ve beni öylesine zayıf düşürmüştü ki sonunda hastalığımın en kötü krizine yol açmıştı. Her zaman her şeye bağlıydım ve birdenbire ve sonra gittikçe hep daha da ciddiye alınmayı gerektiren ve daha da korkunç biçimde her şey daha kötüleşince o ana kadar ki hastalık krizlerimin en kötüsü çıkagelmek zorundaydı. Çünkü kırsalda yaşayan ve bu yüzden, kırsalda yaşamak zorunda olduğu için içine kapanarak yaşayan benim gibi biri üzerinde, sonuçta korkunç olan kırsal yaşama ağır hastalığı yüzünden mecbur biri üzerinde, bu gibi *korkunçluklar*

kentte yaşayan birine kıyasla daha derin bir etki bırakır, çünkü benim gibi kırsalda zihinsel çalışmayla yaşayan biri sürekli bu zihinsel çalışmaya yoğunlaştığı için ve benim gibi birinin kafasındaki algılama yeteneği her şey için akıl almaz büyük ve sürekli yoğunlukta olduğundan zihni ve ruhsal durumu üzerinde baskı yapmaktadır. Ne çok kez kırsala taşındığıma pişman oldum, keşke kentte kalsaydım, çünkü ben kırsal insanı değilim, annem ve babamın kırsal insanı olmalarına rağmen ben kırsal insanı değilim, kırsalı bu kadar iyi tanıdığım halde değilim, çünkü kenti de aynı biçimde tanıyorum ve kenti, geriye dönüp yeniden düşündüğümde nerdeyse hep nefret ettiğim, bana sürekli olarak sadece işkence çektiren ve alçaltan kırsaldan daha çok seviyorum ve hainlik ve alçaklık kırsalda kentte olduğundan çok daha fazladır, tıpkı hamlığın kırsalda daha büyük oluşu gibi, hep edepsizdir kırsalda, kentin tersine, tamamen akılsızdır. Yüzlerce yan neden dışında iki ana nedenden ötürü ben kırsaldayım, birincisi doktorun bana akciğer hastalığım yüzünden sadece kırsalda hayatta kalacağımı söylemesi ve İkincisi benim kesinlikle çalışmalarım, yani doğabilimsel çalışmam uğruna kenti feda etmem-di. Ama çok büyük bir bedel ödedim, en büyük bedeli ödedim. Kırsalda yaşamayı hep bir ceza olarak algıladım, çünkü içimdeki her şey sonuç olarak kırsala karşı gelişmişti. Kırsalda yaşadığım her gün kendime doğabilimsel çalışmalarım ve akciğerlerim ve basitçe sırf varoluş olanağım uğruna kırsalda yaşadığımı söylemek zorunda kaldım. Benim gibi bir insan için kırsal yaşam daha dehşet verici bir yaşam biçimidir, eğer benimle ilgili olarak herhangi bir yaşam biçiminden söz edilebilirse, ki olasılıkla söz edilemez. Kırsalda yaşadığım için her gün kendime yaşıyor muyum, var mıyım diyorum, kentte kalsaydım yaşıyordum, artık yokum diyecektim, ki herhalde bu tamamen saçma bir düşünceydi, çünkü benim yaşıyor olmam ve böylece varoluşum kesinlikle önemli değildi, ama böyle bir düşünce ortaya çıkmışsa düşünülmesi gerekir, olabildiğince sonuna kadar düşünülmesi gerekir, diye düşünüyorum. Ve ben burada kırsalda her gün korumasızca özverimin saçma bir özveri olduğu düşünceleriyle karşı karşıya geliyorum, çünkü benim varoluşum hastalıklı, hasta bir varoluş ve çalışmam da amaçsız ve başarısız bir çalışma. Ama bu ve benzeri düşüncelere, yani kendime bir son vermeye cesaretim yok. Bu cesaretten her zaman yoksundum. Bütün yaşamım boyunca intihan düşündüm, ama intihan asla gerçekleştiremedim. Ve sonra Isviçreliler'in ve özellikle de Iranlı kadının, ki beni hangi nedenle olduğunu bilmediğim, ilk gördüğüm andan itibaren kendine hayran bırakan,

birçok, belki de Iranlı kadının kişiliğinde yoğunlaşan benim açımdan yüzlerce ve yüzlerce, hayat kurtaran nedenden dolayı benim için görünür ve yüksek derecede hemen yararlı olan nedenlerden ötürü en gülünç ve en utanmaz ve hemen ardmdan gelen bunalımla yaşamıma ve varoluşuma sarıldım. Bu her zaman itici ve hemen ardından iki katı daha bunalımlı olmuştur. Ama günün birinde, diyorum sürekli, günün birinde yapmam gerekeni yapmak zorundayım, intihar edeceğim, çünkü yaşamım ve varoluşum amaçsız olduğu için ve mutlak amaçsızlığı sürdürmek ve aralık-sız sürdürmek saçma olduğu için, isviçrelilerle karşılaşmamın hemen ertesi günü nasıl olup da doğabilimsel yazılarıma yöneldiğim, yukarıdaki kitap odasına gittiğim ve *İstem ve Tasarım Olarak Dünya*'yı okuduğum, sonunda doğabilimsel çalışmamı yeniden ele almayı, ona yarım yıl öncesinde ara verdiğim, ara vermek zorunda kaldığım yerden tekrar devam etmeyi nasıl olup da düşündüğümü sordum kendi kendime, isviçrelilerle karşılaşmanın hemen ertesi günü nerdeyse yaşam bağımlısı olmanın nasıl mümkün olduğunu sordum kendi kendime, çünkü daha önceki krizler böylesi arındırıcı bir etki yapmamıştı, durumumu sadece zayıflatmış, ama yok edememişti ve özellikle de bu krizin yoğunluğunun bu olağanüstü kurtuluşu etkilediğini düşünüyorum. Ama doğal olarak bu kurtuluş sadece birkaç gün sürdü, iki üç hafta sonra ben yine derin bir çöküş içindey-dim, ama bunun burada yeri değil, isviçreliler Moritz ve onunkilerle işbirlikleri dolayısıyla ortaya çıkışlarıyla uzun, evet en uzun krizsiz süreye yol açmışlardı, şimdiye kadar iki kriz arasında hastalığıma teslim olmadan bu kadar zaman geçirmemiştim ve böylece o Iranlı kadınla gezinti yaptığım süre içindeki gibi bu hastalıktan nerdeyse tamamen kurtulmamıştım ve işte bu zamandan burada söz edilmekte, kırsala gitmemiş olsaydım, kırsaldaki varoluşum sonucunda daha da kötüleşen hastalığım böylesine yıkıcı biçimde gelişmeyecekti, ama kentte kalsaydım, artık varolmayacaktım, yani kırsala gitmeyip kentte kalmak daha mı iyi olurduyla ilgili yeni ortaya çıkan düşünce saçmaydı. Belki de Moritz'le değil de başka bir emlakçıyla karşılaşsaydım daha iyi olurdu ve bambaşka bir yerde barınacak ev satın alırdım, olasılıkla mutsuzluğum anlamına gelen bu harabeyi değil. Sürekli bu binanın rutubetli ve soğuk duvarlarına yükledim hastalığımın suçunu, benim, üstelik de bütünüyle bana ait bir kararla bu binada varolmam ve bugün de varlığımı sürdürmem düşünülebilecek en sağlıksız durumdu. Böylece bir yandan kentten ayrılmıştım, çünkü benim için sağlıksızdı, ama öte yandan belki de benim için kentten daha da sağlıksız olan bir binaya

girmiştim. Bütün o uzun yıllarda durup durup sürdürdüğüm bu düşüncelerle doğal olarak bir sonuca varamadım. Belki de binada kendi yaptığım iş beni mahvetti, çünkü bu harabeyi kendi fiziksel gücümle ve nerdeyse bütünüyle hiç yardım almadan bitirdim. Yıllarca ve yıllarca duvar örmekten ve duvar örmekten ve yine duvar örmekten başka bir şey yapmadım ve bu yüzden kendimi en sorumsuz biçimde zayıflattım, belki de ardından gelen ve gittikçe ağırlaşan hastalık krizlerine hız verdim. Ayrıca bu yörenin bütün ülkedeki en kasvetli yer olduğunu bilmek gerekir ve burada bu kasvet içinde ve temelde insanı iten doğada insanların tıpkı bu doğa gibi olduklarını bilmek gerekir. Ben kesinlikle bana uygun olmayan bir doğaya gelmiştim, burada asla evimde *olamazdım*, eğer *evinde olmak* gibi bir söz özellikle uygun düşecek olursa. Bu yüzden bu doğa bana her zaman itici geldi, öte yandan bu harabenin satın alınmasının da nedeniydi, içinde evimin olduğu doğa benim geldiğim doğayla birçok benzerlik içindeydi. Ama bütün bu düşünceler insanı hiçbir yere vardırmaz, ben daha çok kurcaladıkça her şey daha da karmaşıklaşıyor. Bu yöreye geldiğimde böyle dehşet verici güçlüklerle karşılaşmışsam, İranlı kadın kim bilir ne kadar daha büyük güçlüklerle karşılaşacaktı kendisi için tamamen yeni ve ona aynı biçimde pervasızca etki yapan bir durumda, diye düşündüm. Bir yandan Isviçreli'nin onun için bu durumu kolaylaştırdığını, iki insanın böylesi bir sorunla bir kişinin başa çıkmasından daha kolay başa çıkabileceğini sanıyordum, öte yandan doğrudan doğruya İsviçreli'nin ve özellikle de Isviçreli'nin tarzının, yani isviçreli'nin karakterinin iranlı kadının durumunu aynı zamanda zorlaştırdığını. Durmadan başka nedenleri açığa çıkarmayı deneriz ve bunda ilerleyenleyiz, daha da karmaşıklaştırırız ve zaten yeterince karmaşık ve çılgınca olanı daha da çarpıklaştırırız. Eğer dürüstsek hep mutsuzluk diye adlandırdığımız yazgımızın sorumlusunu ararız. Yapmaya mahkûm olduğumuz, büyük olasılıkla yapmamamız gerekenleri başka türlü ya da daha iyi yapabilir miydik diye düşünüp dururuz, ama bu bir yere vardırmaz. Felaket kaçınılmazdı, deriz sonra ve bir süre, kısa bir süre de olsa durgunlaşırız. Sonra yine yeniden başlarız ve sorarız ve kurcalar ve kurcalarız, yarı deli duruma gelinceye kadar. Her an bir ya da birkaç suçlu ararız bir an her şey bizim için çekilir olsun diye ve doğal olarak hep, eğer dürüstsek, kendimizi buluruz. Biz çoğu zaman kendi irademize *karşı* varlığımızı sürdürmek zorunda olmamız gerçeğini kabullendik, çünkü başka bir şey gelmiyordu elimizden ve yalnız, tekrar tekrar ve tekrar tekrar her gün ve her an yeniden bunu kabullendiğimiz için

asla ilerle-yemiyoruz. Nereye gelirsek gelelim eğer dürüstsek ömür boyu ölüme varacağımızı biliyoruz, ama çoğu zaman bunu kabullenmeden kendimizi koruyoruz. Ölüme yol almak dışında başka bir şey yapamayacağımızın kesinliği ve bunun ne anlama geldiğini bilmemiz yüzünden, bunu kavramaktan bizi alıkoyup oyalayacak her türlü yardımcı aracı kullanıyoruz ve böylece, dikkatle bakarsak bu dünyada kesintisiz ve yaşam boyu bu oyalanmayı uğraş edinenleri görüyoruz. Bu durum, her şeyin aslı olan bu durum, doğal olarak ölüme götüren bütün gelişimi zayıflatıyor ve hızlandırıyor, isviçreliler'in ortaya çıktıkları o öğleden sonra Moritz'in Leitz klasörleri odasında bir köşede otururken yaptığım gözlemler süresince ve İsviçrelileri gözlemlediğim sırada kafamdan bu düşünceler geçiyordu. Bütün bu insanlar, kim olurlarsa olsunlar, bu durumdan, her türlü durumda adım adım yaklaştıkları ölümden kendilerini alıkoyup oyalanmayı başarıyorlardı, diye düşünmüştüm, insanlardaki her şey ölüme karşı oyalanmaktan başka bir şey değil. Moritz'in önünde sıkça bu tip düşünceleri geliştirmiş olmam, Moritz'le böylesi ölüm düşünceleri hakkında konuşabilmem hayret vericiydi. Sonuçta, yakınımızda *her şeyi* konuşabileceğimiz tek bir insan da olsa dayanabiliriz, aksi halde dayanamayız. Biz Moritz'e gitmek ve de içimizi dökmek zorundayızdır. Ve artık böyle düşünceler ve böyle düşüncelerden gelişen konuşmalar için Iranlı kadın vardı benim için ve de yanılmamıştım. Iranlı kadınla ilk karşılaşmamın ardından gelen günlerde ne olursa olsun evimden çıkmama niyetindeysem de, birden yine bütün odaların tadını çıkarmak ve o zamana kadar korkunçlukları yüzünden kilitlenmiş bu odaların hepsinin, bütün gün en azından tek tek bu odaların amaçlarını esaslı olarak etüt etmek ve böylece gerçekten tadını çıkarabilmek mümkün olmuştu, kitap odasına ve doğabilimsel çalışmalarımın saklandığı odaya ve bu evde yeniden varolabilirim düşüncesiyle, sürekli korkmam gerekmeden, hangi korku olursa olsun, böylece birden dışarı çıkma ve koşarak gitme kararı almıştım, hangi yöne oluşuna aldırmadan ve evden dışarı fırlamış ve yaş tarlalardan geçerek ormana girmiştim, ama bir gün öncesinden bambaşka bir ruh haliyle, korku ve dehşet içinde olmadan, güven içinde. Gerçekten de bütün ruhum anlamlı bir huzura ve kafam aydınlığa kavuşmuştu, bunlar yirmi dört saat önce aklıma gelmeyecek olan armağanlardı ve koştum ve koştum ve bu durum içinde olabildiğince uzun süre özgür olabilmek için hep yolumu uzattım, dehşet verici hastalığımdan kaçmak ve kesinlikle iyileşmez hastalığımın acı verici durumunda da varoluşumu sürdürebilmek için.

Tamamen yoruluncaya kadar o akşam çayırlar ve ormanlardan koşmuştum ve birden bu çayırları ve ormanları bambaşka bir gözle görmüştüm, birdenbire hiçbir şey yıkmıyor, mahvetmiyordu içimdekileri ve kaçıyor olsam da, yine de rastlamak zorunda kaldığım insanlar bile üzerimde bir gün önceki gibi korkunç bir etki yapmıyordu. Varoluşum yeniden mümkün görünüyordu. Her ne kadar bu yeni varoluş olanağı durumunun uzun sürmeyeceğini biliyor olsam da o an beni bu ilgilendirmiyordu. Bu birdenbire hafifleyen kafa ve bu birdenbire aynı biçimde hafifleyen uzuvlar, bu acılardan ve her şeyden önce de bu dünyadaki akla gelebilecek alçaklıklardan tamamen bağımsızlaşma beni son derece mutlu etmişti ve *kendim hakkında* düşünmeye asla zorlanmıyordum. Akşama doğru evime değil Moritz'e gitmiştim, kapıyı çalmıştım ve bayan Moritz hemen açmıştı ve yukarıya Leitz klasörleri odasına çıkmış ve köşedeki yerimi almıştım. Moritz evde değildi, biraz sonra geleceğini bayan Moritz söylemişti ve her zaman ev işi yapan bayan Moritz tarafından yalnız bırakılmıştım, köşedeki yerimden görebildiğim her şeyi rahatça gözlemleyebilmeye zamanım olmuştu, nesneleri, aynı zamanda bir odada tamamıyla alışılmış biçimde bulunan nesneleri, gerektiği gibi, gözlemlemek için, uzun süredir bulamadığım huzura kavuşmuştum. Bütünüyle *doğallıkla*, kendimi Moritz'in Leitz klasörleri odasındaki nesneleri gözlemlemeye verebildim, onlar tarafından, aslında hiç de bu iş için yapılmadıkları halde, baskıya uğramadan ve boğulmadan, ki özellikle Moritz'in Leitz klasörleri odasındaki nesneler bunu yapabilirdi, çünkü çoğunlukla ve neredeyse her defasında hastalık durumumdan dolayı bu odadaki nesnelerin bana baskı yaptığı ve beni boğduğu duygusuna kapılmıştım, şimdi onları sakince gözlemleyebiliyordum ve bu gözlem sırasında nesneler beni tedirgin etmiyordu. Hiçbir düşünce benim bu nesneleri, kutuları, sandalyeleri, masayı, yazı masasını, bu nesneler *doğalmış*, *asla korkunç değilmişçesine* gözlemleyebilmemi engellememişti, oysa onlara hep tersi düşünceyle bakmak zorunda kalmıştım, tıpkı çoğu zaman bütün nesnelere sanki bana baskı yapacak ya da boğacakmış gibi bakmak zorunda olduğum gibi. Bu gözlemim sırasında ve aşağıdan yukarıya ulaşan Moritz'in çalışma gürültülerini duyduğumda Moritz'e ait bu Leitz klasörleri odasındaki nesneleri işlevlerine geri getirdim, kutuları, sandalyeyi, masa ve yazı masasını gerçek işlevlerine geri getirdim ve onların başıma vurmalarını ve bana korku salmalarını engelledim. Bu Leitz klasörleri odasında, bu benim için kötü ünü olan Leitz klasörleri odasında neleri görmek zorunda

kalmıştım, oraya göz gezdirdiğimde hep en büyük korku ve dehşet içinde bakıyordum. Bu Leitz klasörleri odasında çevreme baktığımda dünyanın bütün utanmazlığını ve iğrençliğini görmüştüm hep. Ama şimdi bütün Leitz klasörleri odasını, olduğu gibi, hoş, çok hoş, sevimli bir yer olarak görmeyi başarmıştım, Moritz'in büro işleri amacına uygun bir oda olarak, Batı'ya açılan iki büyük penceresi vardı ve bu yüzden hep temiz hava giriyordu ve hep aydınlıktı. Döşenme biçimi tartışılabilir, ama benim buna hakkım yok, hele odada otururken Moritz'in Leitz klasörleri odasıyla ilgili zevkini tartışmaya hiç hakkım yok diye düşündüm. Sonra bir gün önceki sahne bütünüyle gözümün önüne geldi: Moritz keçe terlikleriyle, isviçreli gri Kaufhaus giysisiyle, İranlı kadın da, doğrusu Leitz klasörleri odası hoş bir biçimde sıcakken, olasılıkla ülkesinden gelen koyun kürkü paltosu, sıkıca sarındığı kürk mantosuyla. Doğrusu şimdi kendimi köşede oturmuş olarak görüyorum, sanki kendimi köşedeki yerimin karşısmdaki odadan gözlemliyormuşum gibi, fakat suskun, ötekiler konuşurken ben hastalığınım patlaması ve kriz yüzünden tamamen baygın düşmüş halde, uzun süre anlamlı bir cümle bile kuramadan, Moritz'in doğrudan doğruya bana sorduğu bir soruya arada bir sadece tek bir sözcük, ufak, onaylayan bir sözcükle karşılık veriyordum, başka bir şey değil, sadece, bütünüyle baygın düşme duygusuyla. Bu bir gün önceydi. Şimdi bu Leitz klasörleri odasında bu insanlar yokken ve köşedeki yerimde oturarak yanı başıma yerleştirebilirim onları, istersem, Leitz klasörleri odasına girişlerini ya da ortadan kaybolmalarını sağlayabilirim, duruma göre; bu bir ileri bir geri'den zevk almıştım ve bunu Moritz eve gelinceye kadar sürdürdüm, hole girdiğini duyuyordum bile, hole girdiğinde, kışlık paltosunu çıkarıp akşam yemeği hakkında bilgi alırken hep yüksek sesle ve belirgin bir tonda konuşurdu. Bayan Moritz ona hemen benim Leitz klasörleri odasında olduğumu söyledi. Moritz oyalanmadan en kısa zamanda Leitz klasörleri odasına geldi. Bir şişe şarap açtı ve karşıma geçip oturdu. Bu durum daha yirmi dört saat önceki durumdan ne kadar da farklıydı. Şimdi bütün bu huzur içinde İsviçreliler hakkında daha fazla bilgi almak istiyordum, onları nasıl tanımıştı ve doğal olarak neden şimdiye kadar bana onlardan söz etmemişti, beni mutlaka herkesten çok ilgilendirecek olan bu konudan neden hiç söz etmemişti, oysa onunla ilişki kuran her ilginç insanı her zaman anlatırdı. Şimdi üç aydan fazla bir süredir ona uğramamış olduğum gerçeğini açıklığa kavuşturdu ve bu nedenle bana isviçreliler hakkında bir şey anlatamadığını söyledi. Moritz'e uğramadığım süre bana bu kadar uzun

gelmemişti, ama haklıydı. Kendimi üç ay dışa kapatmış olmam ve bu aylar içinde evimden dışarı çıkmamış olmam, yani arsamdan çıkmamış olmam beni dehşete düşürdü. Uç ay boyunca bir tek kişiyle bile konuşmamış olmam bana korkunç uzun gelmişti, ama üç ay boyunca değil, ama İranlı kadını almak için hana girdiğim anda hancı kadının davranışıyla dikkatimi çekmiş olmalıydı. O bana ben siz öldünüz sandım dememiş miydi? Birini *normal* zamandan çok daha uzun bir süre görmeyen biri insana böyle der. Kadın benim öldüğümü sandığını söylemişti, ben bunu duymuş, ama *duymazlıktan* gelmiştim. Gerçekten de evimi üç ay boyunca terk etmemiş ve evdeki stokla yaşamıştım. Üç ay evimde bütünüyle endişe içinde yaşamıştım, doğal olarak bu dikkat çekmişti ve bu yüzden insanlar beni ilk kez yine dışarıda gördüklerinde garip bakmışlardı. Hepsi bana şimdiye kadar bakmadıkları gibi garip bakmıştı. Şimdi kendimi evimde kendi hapisliğimle diyelim kapattıktan sonra insanlara eskiden olduğundan daha da gizemli görünmüştüm ve onlar da bana rastladıklarında böyle davranmışlardı. Yukarıya, köye İranlı kadınla buluşmaya gittiğimde, ardımdan şimdiye kadar bana bakmadıkları gibi bakmışlardı, daha güvensiz, daha alaycı. Ama ben şimdi kendime hâkim olmak zorundaydım. Moritz'e, o henüz eve gelmeden önce onun çalışma odasını gözlemlediğimi, Leitz klasörleri odasına çıktığımı, *bütünüyle huzur içinde* söyledim, *çok rahat*, *en ufak bir uyarılma olmadan* söyledim. O ise Kirchdorf'a gittiğini, bunun bütün öğleden sonrasına patladığını, ama bu gezinin ona birçok yeni şey öğrettiğini söyledi. Yeni arsalar, yeni insanlar. Kirchdorf'ta kendisine kırk iki yılmdan kalma eski bir karabina almış, bedavaya, buna seviniyordu. Dışarı çıkıp karabinayı içeriye getirdi ve yukarıya doğru kaldırdı, pencereden dışarıya ateş edebilirdi. Ama silahı indirdi ve parçalarına ayırdı ve bana nasıl işlediğini anlattı ve köşeye koydu. Bu durum tam da onun savaş öykülerinden birini anlatmasına yol açabilirdi, ben bunları artık dinley emiyordu m, ama anlatmadı, belki de bunun için fazla yorgundu. Bu yörenin insanları dedi, onun tanıdığı kesinlikle en alçak olanlarmış, insanı, her fırsatta yaklaştıklarında, aynı alçaklıkla onlarla ilişki kurmaya zorluyorlarmış. Temelde, kullanılma ve kazıklanma dışında bir şeyi hak etmiyorlarmış. Onlarla birlikte olunduğunda insan hep insan dışında bir kimsenin söz konusu olmadığını unutuyormuş. Sürekli insanın hainliğinin ve alçaklığının yeni örneklerine rastladığı, eskiden benim de sırf çalışmamdan ve evimden uzaklaşmak, çalışma ve varoluş zindanımdan uzaklaşmak için çoğunlukla katıldığım, ama aynı zamanda her zaman

olduğu gibi yeni insanlar ve yeni karakterler ve yeni iğrençlikler ve akıl almazlıklar tanımak için çıktığı geziler onu hep yormuş ve canlandırmıştı. Çoktandır onun keşiflerine katılmamıştım, ülkenin her yanım en ücra köşelere kadar bu şekilde tanımıştım, bu insanların tümünü ve onların durumlarını. Moritz'le yaptığım bu bilgilenme gezileri dışında hayatımda başka hiçbir şeyden insanlar hakkında bu kadar bilgi edinmedim, bu geziler onun yaşam kaynağı idi ve bugün de öyle, her türlü arsa, arazilere aracı olmak, satan ve satın alanları bulmak ve onlarla iş bitirmek. Ve her zaman da iyi iş çıkarırdı. Çok ender olarak küçük ya da büyük işlerde olsun asla haince bir sahtekârlığa sapmadı. Moritz benim yaşamımda tanıdığım en karakterli insanlardan biri, her yanda onun hakkında durmadan bunun tersi söylenmiş ve söyleniyor olsa da. Benim dışımda kimse onu asla bu kadar iyi tanımış olamaz. Sırf o herkes tarafından küçük görüldüğü ve doğrusu nefret edildiği için beni çekti kendine, küçük görülen ve nefret edilen insanlara yaklaşmak için ben her zaman sempati duymuşumdur. Herkesin kendi işini yürüttüğünün dışında yürütmüyordu o da işini ve arsa ve arazi satın alıyor ve satıyordu, tıpkı işçilerin işlerini yaptıkları ve köylülerin çayırlarını ve tarlalarmı sürdükleri gibi. Ve papazın ayini yaptığı gibi. Sadece biraz daha akıllıca ve biraz daha cesaretle. Bu arada başkalarından daha fazla kazanması işinin türüne bağlıydı. Herkes onu kıskanıyor ve onu gece gündüz hasetle izliyordu. Bu yüzden bunların hepsi bana itici ve alçakça görünüyordu. Ona küfür ediyorlardı ve karısına küfür ediyorlardı ve annesine ve oğluna. *Emlakçı* sözcüğü herkes tarafından onun için en hain biçimde kullanılıyordu. Ama onunla iş ilişkisine girmeye utanmıyorlardı ve çoğu zaman onun reddetmek zorunda kaldığı kirli işlerdi bunlar, çünkü ona çok kirli görünmüştü. İş yapmak istediklerinde, köylüler, işçiler ve emlak sahiplerinin bütün alçaklıkları düpedüz ortaya çıkıyordu. Onlar gibi alçak olmamıştı o hiçbir zaman. Sıradan bir aileden geliyordu. Bunu yadsımıyordu ve hiçbir lükse kaptırmıyordu kendini. Bu yüzden işleri de yeterince büyük değildi. Ailesine bu derece iyi bakan bir insan daha tanımıyorum. Isviçreliler'e yaş ve soğuk ve günün büyük bölümünde karanlık olan çayırı yaşamlarının sonu için arsa diye satmasını kim ayıplardı ki, bunca yıl bu çayır için bir alıcı beklemiş ve yıllarca, bir sonuç alamadan, ilgilenen yüz küsur inşam mezarlıktan ve ormandan geçirip bu çayıra götürmek zorunda kalmıştı. Bu ticaretten elde ettiği haklı kazançtır. İsviçreliler istedikleri kadar çok para ödemiş olsunlar bu çayıra, isteyen onlardı. Onlar çayırı seçmiş, bu çayıra hayran kalmışlardı. Benim soruma

yanıt olarak Moritz şunları söyledi, İsviçreliler *Nene Ziircher Zeitung'a* verdiği ilanlardan birine *ilgi göstermişler* ve Ağustos sonu doğrudan doğruya İsviçre'den gelmişlerdi ve o da onları istasyonda karşıladıktan hemen sonra onlarla beraber mezarlıktan ve ormandan geçerek çayıra gitmiş ve onlar da çayırı hemen satın almışlardı. Kabul etmek için on beş dakika bile beklememişlerdi, bu da ona, Moritz'e, benim arsamı satın alışımı anımsatmış, çünkü ben de üzerinde bir harabenin olduğu arsayı on dakika içinde satın almıştım, isviçreliler çayıra kısa bir bakış atmışlar ve kabul etmişler, bunun ardından o isviçrelilerde satış anlaşmasını yapmak üzere hana gitmiş. Bu arada Moritz İsviçreliler'e bu çayırın arsa olarak kötü yanlarına dikkat çekmeyi ihmal etmemiş. Ama isviçreliler bu çayırı alma kararlarından artık vazgeçmiyorlarmış. O, Moritz, hatta bu durumdan kendine bir eğlence çıkararak bu çayırla ilgili, çayırın kötü yanlarının ötesinde de bütün eksiklikleri ve sakıncaları saymış, ama boşuna. Çayır Isviçreliler'in mülkiyetine geçmiş, satış sonuçlandırmalarında âdeti olduğu üzere Moritz Isviçreliler'i önce handa konuk etmiş ve sonra da onları evine akşam yemeğine davet etmiş. Kimse bayan Moritz gibi yemek pişiremez. Onlarla tanıştığım akşam İsviçreliler anımsadığım üzere, durmadan Moritz'lerin mutfağını övdüler. Satış fiyatı ile ilgili hiçbir tartışma çıkmamış, böyle dedi Moritz. Oysa özellikle de Isviçreliler'in istenilen fiyatı vermedikleri bilinir, bunlar ise hiç karşı koymadan ödemişler. Daha önceleri Moritz, en azından onun kendi kanısına göre kuşkusuz kötü bir alışverişten *bütünüyle* hoşnut olanları görmemiş. İsviçrelilerle işi sonlandırdıktan sonra hemen beni bundan haberdar etmek istemiş, böyle dedi Moritz, ama kilitlenmiş kapının önünde kalmış. Israr etmemiş, beni tedirgin etmek istememiş. Benim bu kadar uzun süre, yani üç ay ona gitmeyişimi onunla aramızdaki bir kırgınlığa bağlamış, ama bunu kendi kendine açıklayamamış. Günün birinde yine geleceğimi düşünmüş. Ama bir kırgınlık söz konusu olamazdı, kendimi sadece geriye çekmiş ve kapatmıştım yaşadığım düş kırıklığı ve gittikçe daha da artan bunalımımla, kendi hastalığımla yalnız kalmak için. Bu durumun eğer daha uzun değilse üç ay sürmüş olması benim için şimdi tekrar korkunç bir düşünceydi. İsviçreliler son derece ilgimi çekiyor, dedim Moritz'e. Onların buraya yerleşme niyetlerini ben akıl almaz faydalı görüyorum ve İsviçreliler'in şimdiden sohbet için ideal komşular olacaklarını sanıyorum, İsviçreli'nin daha az, hayat arkadaşı İranlı kadının ise daha çok. Bunca yıl burada eksikliğini duymak zorunda olduğum şeyi, çok yakında İsviçrelilerle,

zihinsel bir ilişkinin kurulabileceği insanlarla giderecektim belki de. Moritz'e İranlı kadının duyarlılığının ve kuşkusuz yüksek eğitim düzeyinin *son zamanlarda* başka hiç kimsede ilgimi çekmediği biçimde ilgimi çektiğini söyledim, *yıllardır* demedim, özellikle *son zamanlarda* dedim. En çok da burada o yılların hepsinde yabancı dilli denilen bir kişinin özlemini çektim. Ve benim evimle isviçreliler'in evi arasındaki uzaklık doğru olandı, ne çok uzak, ne çok yakın, şimdiden kendimi düzenli olarak Isviçreliler'i ziyaret ederken görüyorum, isviçreli ile herhalde *bütün gerçek ve normal* olan şeyler hakkında iyi bir sohbet mümkün diyorum, hayat arkadaşıyla kesinlikle *hep felsefi* bir sohbet. O ana kadar bildiğime göre İsviçreli kadın müzikle ilgileniyordu, müzikten çok iyi anladığı görülüyordu. Zaten onunla daha ilk karşılaşmada bunu gösteren kavramlar ve anlamlı sözcükler dile gelmişti, Schubert'i, özellikle de Schumann'ı anmıştı, ben de özellikle Schumann'ı seviyordum ve özellikle Schumann'la son yıllarda çok yoğun olarak uğraşmıştım, iranlı kadın gibi her söylediklerinde, söylemeseler bile, müziksiz yaşayamayacaklarını söyleyen insanları seviyordum. Ve felsefe, felsefe okumuş olan bu kadın için zaten yabancı değildi. Felsefi diye adlandırılan insanları hep sevmiştim, yaşamım boyunca karşılaştığım ve asıl filozoflarla hiç ilgisi olmayanları, filozofları değil, öğretmen felsefeciliğinden yani filozof çenebazlığından her zaman tiksinmiştim. Bugün filozofların günü değil, bugün böyle anılanların hepsi aslında sahte ve tamamen yanıltıcı, böyleler ve tamamen hain ahmak kafalılar, duygusuzca felsefe geveleyenlerden başka bir şey değiller, hepsi de yüzlerce ve binlerce çürümüş düşünceyle konferans salonlarında ve kitap pazarlarında ikinci ve üçüncü ve dördüncü elden yayın yapan kişiler. Bugüne ait filozof yok. Ama felsefe yapan insan var, böyle bir felsefe yapan insan olarak görüyorum kendimi ve herhalde Iranlı kadın da böyle felsefe yapan bir insan. Ama doğal olarak her filozof da sadece felsefe yapan biridir. Uygun olursa, dedim Moritz'e, ki kuşkum yok, o zaman çok yakında isviçreliler'e müzik sohbeti yapmak için gideceğim, karşılığında da Iranlı kadın bana felsefi bir sohbet yapmak için gelecek. O zaman kışın saat henüz dörtken başlayan akşamlar bu kadar uzun olmayacak. Moritz esasen isviçreliler'e bambaşka bir arsa gösterecekmiş, ama o arsaya giden yolda hemen o çayırlığa gelmişler ve Moritz İsviçreliler'e çayırı satabileceğine dair en ufak bir umut beslemeden çayırı göstermiş ve isviçreliler, daha doğrusu İsviçreli hemen çayırda karar kılmış ve başka bir arsa görmek istememiş. Alıcının her yönüyle asla satılmayacak bir arsayı satın alması,

hem de hemen, başka bir arsa görmeden satın alması durumu Moritz'in başına daha önce hiç gelmemiş. İsviçreli Moritz'te hemen *ödeme yapabilecek bir alıcı* izlenimi uyandırmış, arsayı satın alma kararmı Moritz'in asla etkisinde kalmadan vermiş, o, Moritz, Isviçreli'ye başka bir arsa görmenin daha iyi olup olmayacağını sormuş, ama İsviçreli bunu reddetmiş, bir satın almada birçok teklifi göz önünde tutmanın yararlı olduğunu söylemiş, ama İsviçreli kararından asla caydırılamamış, sonunda Moritz Isviçreli'nin kararma *boyun eğmiş,* böyle söyledi, böylece İsviçreli'yi caydırmaktan vazgeçtiğini ona belirtmiş, İsviçreli ona, Moritz'e, kendisinin ve de her zaman hayat arkadaşıyla birlikte şimdiye kadar *binlerce değilse de yüzlerce arsa* gördüğünü söylemiş, aynen böyleymiş Moritz'e söyledikleri, ama şimdi bütün bu arsa arama işinden bıkmış ve doğrusu ideal arsayı bulmuşmuş ve Moritz'i acele resmi muameleyi yapması için harekete geçirmiş, onu ormandan hemen köye gitmeye ve satış anlaşmasını hazırlamak için hana yönlendirmiş ki bu satış anlaşmasını imzalayabilsin, bu satış anlaşmasının imzalanması onun uzun zamandır süren ve artık çoktan sinirine dokunan arsa arama işine bir son verecekmiş, Moritz'e onun, İsviçreli'nin davranış biçimi, yani bu kadar acele ve doğrusu şaşırtıcı biçimdeki arsayı, yani çayırı almadaki acele karar verişi, çok garip, hatta kuşkulu görünmüş, isviçreli kararından dönmemiş ve üçü bir kez bile arsayı, belki de tamamı üç ya da üç buçuk bin metre kare büyüklüğündeki çayırı, bir arsa satışında âdet olduğu üzere adımlamadan, diyor Moritz, ama isviçreli'nin hayat arkadaşı üşüdüğü için hemen çayırdan uzaklaşıp, satın alma işini bitirmeye zorlamış onu, ama İsviçreli'nin hayat arkadaşının onayını almak belki de gereksizmiş, dedi Moritz, isviçreli, dedi Moritz, yanındaki kişinin isteğine aykırı da olsa arsayı satın alırmış, ondaki, Moritz'teki izlenim isviçreli'nin hayat arkadaşının onun üzerinde hiçbir etkisi olmadığı imiş, oysa bir zamanlar, daha birkaç yıl önce İsviçreli üzerinde en büyük etkiye sahip olması gerektiği açıkmış. Doğrusu isviçreli'nin her şeyinin, Isviçreli'yi kendisi yapan her şeyin, mutlaka hayat arkadaşının ürünü olduğunu Isviçreliler'Ie henüz ilk karşılaşmamda düşünmüştüm, İsviçreli'nin mühendis ve santral inşaatçısı olarak bütün mesleki kariyeri ve dolayısıyla ünü, isviçreli'nin hayat arkadaşının ürünü, isviçreli'nin hayat arkadaşı gibi kadınlar isviçreli gibi bir adama rastlarlar ve onu üne kavuştururlar, böyle bir adamdan bütün çabalar ve hileler içinde ne yapılabileceğini görürler ve amaçlarına ulaşırlar, bu yüzden ve doğası gereği daha çok hırssız olan, gerçekten içinde pervasızca bir yeteneği olan

bir adamdan ünlü bir adam yaratmayı başarırlar, bunca yılda bir an bile, ilk kez karşılaştıkları ve birlikte oldukları andan itibaren onu katı ve soğuk bir kariyere zorlarlar. Otuzlu yıllarda çok genç bir öğrenci olarak Isviçreli'yle karşılaşan İranlı kadın onu mutlaka böylesi bir kariyere zorlamıştı ve İranlı kadının yaptığı hesap doğru çıkmıştı, hiç değilse isviçreli'nin kariyeri söz konusu olduğunda, çünkü İsviçreli kendi alanında bir yetenekti, bunu isviçreliler daha başında söyledikleriyle belirtmekle kalmamış, bu kariyerle ilgili resmedilmiş kâğıtları, fotoğrafları vesaire belli bir amaçla ortaya dökmüşlerdi. Krallar ve kraliçeler ve devlet başkanları böylesi devasa santral inşaatlarının açılışlarında bu inşaatları yapan bu gibi adamların elini sıkarlardı ve gerçekten de isviçreli'nin ve hayat arkadaşı iranlı kadının benimle ilk karşılaştıklarındaki dış görünüşleri bunları ortaya koyuyordu, diye düşünüyorum. İsviçreli'nin ve hayat arkadaşının anlattıklarına güvenmemek ve inanmamak için bir neden de yoktu, sürekli ve hangisinde olursa olsun insanlardan oluşan bir toplumda çelişkiler karşısında pusuda olan ben Isviçreliler'de bu tür çelişkiler keşfedememiştim. Adamın, İsviçreli'nin, söylediği özgün, diye düşünmüştüm ve hayat arkadaşının öne sürdüklerinin doğruluk payını da inandırıcı bulmuştum. Moritz ise birdenbire karşısına çıkan ünlü kişiler karşısındaki şaşkınlığından henüz kurtulamamıştı. isviçreli, dedi Moritz, onun ilk kez bu kadar acele sattığı çayırda dururken *bu bana ait ilk arsa!* diye bağırmış, bu Moritz üzerinde büyük bir etki yapmış, çünkü doğrusu az çok isviçreliler gibi çok zengin olan insanların epey ilerlemiş yaşlarında bir arsa sahibi olmamaları onu şaşırtmış. Bir emlakçı olarak Moritz her durumda toplumsallaşmaya biraz olsun istekli herkesin bir arsa ya da hiç değilse arsa benzeri bir emlak sahibi olması gerektiğine inanıyordu, emlağı olmayan yetişkin bir insan Moritz için düşünülemezdi ve bu insanlar onun için temelde asla insan olamazlardı ve o da böylece kendine görev edinmişti, yani hayat görevi edinmişti, onun tarafından bakıldığında bu gibi acınacak durumda olan arsasız ve emlaksız, zavallı insanları, ki onun gözünde hiç de insan değillerdi, insanlaştırmayı, onlara arsa ve emlak satmayı görev edinmişti ya da hiç değilse bu yönü, arsa ve emlak satmayı sürekli deniyordu. İsviçreli, Moritz'e kendisi için söz konusu olabilecek düzinelerce ilandan Moritz'in *Neue Zürcher Zeitung'a.* verdiği ilanın onun için, yani İsviçreli için, en büyük çekiciliği taşıdığını söylemiş, bu Moritz'in İsviçreli'ye karşı daha da büyük bir saygı duymasına neden olmuş. Görünüşe bakılırsa İsviçreliler her yerde ve bütün dünyada keyifli bir yer olarak anılan bir yer bulacaklarını sanmışlar bu yörede, bu

kadar kasvetli bir yer bulmaları onları şaşırtmış. Ama bu saptama çayırı satın alma ve özellikle de bu kasvetli yöreye yerleşme kararında onları sadece güçlendirmiş, özellikle doğanın bu kasveti tersine onların emellerini daha da kuvvetlendirmiş, isviçreliler onyıllarca daha çok, nerdeyse hep güneşli olan Asya ve Güney Amerika'da *keyifli doğada* yaşamışlar, bu durum bu gibi keyifli doğalara ve yörelere karşı sonunda sadece bıkkınlık yaratmış, onlar, demiş İsviçreli Moritz'e, onyıllarca güneşten yanmışlar ve serin ve gölgeli bir yeri özlemişler. Arsa ve emlak alıcılarının her zaman ve mutlaka aradıklarının tam da tersiymiş bu. Daha köyden ormana geçen yolda Moritz Isviçreliler'i ya da hiç değilse İsviçreli'yi onlar için ya da hiç değilse İsviçreli için hoş bir doğadan geçirdiği duygusunu taşımış. Ormanda karanlık ve nem başladığında İsviçreli derin bir nefes almış ve adımları bu arada hızlanmış, bu Moritz'in Isviçreliler'e önce, daha önceleri yüzlerce kişiye gösterdiği, sonuç alamadığı yaş çayırı gösterme fikrini vermiş. İsviçreli nemli ve soğuk ormanı hemen beğenmiş ve ormana giden yolun mezarlıktan geçmesi, diyor Moritz, onu tedirgin etmemiş, Moritz doğal olarak önden gitmiş ve Isviçreliler'e yolu açmış. Isviçreli'nin hayranlığı karşısında yanmdakinin, hayat arkadaşının yaş çayıra giden yoldaki suskunluğu dikkatini çekmiş, kadın hep arkada kalmış ve çayır gözden geçirilirken esasen hep suskunmuş ve hiç konuşmamış, bu Moritz'in özellikle dikkatini çekmiş, Iranlı kadın, ki Moritz onun da İsviçreli olduğunu sanmış, bütün bu gözden geçirme sırasında bütünüyle pervasız olduğu izlenimi bırakmış onun üzerinde. O daha geniş, belki de düşüncelerine daha uygun bir mesafeden bakmış ve söze hiç karışmamış. Moritz Isviçreli'nin bu gözden geçirme sırasında ne isterse onu yapmasını, yanındaki kadınla hiç ilgilenmemesini, bir kez bile ona bir şey sormamasını ve hele arsayı, Moritz ve ben oraya hep *yaş çayır* derdik, satm alsın mı almasın mı gibi en can alıcı soruyu sormamasını çok tuhaf karşılamış. Arsa, Moritz'in düşüncesine göre, ikisi için düşünülmüştü, o yüzden bu çayırın satın alınışına nasıl oldu da isviçreli tek başına karar verdi, anlaşılmaz, isviçreli tokalaşıp çayırı satm aldıktan sonra üçü hiç konuşmadan köye geri dönmüşler ve hana gitmişler. Moritz hiçbir şey söyleyememiş, çünkü hâlâ onun için son derece tuhaf olan bu arsa satışı sürecinin etkisindeymiş, İsviçreliler ise yalnız kendilerinin bildiği bir nedenle bir şey söylememişler. Satış fiyatı hakkında, diyor Moritz, en ufak bir tartışma çıkmamış Moritz'in beklentisinin tam tersine, Isviçreli'nin ortaya çıkışındaki tarzını göz önünde bulundurduğunda satış fiyatıyla ilgili uzun bir tartışma çıkacağını sanmış.

Isviçreliler'in Moritz'e geldikleri gün satış için her zaman elverişli olan Ağustos ayı günlerinden biriymiş, Moritz'in işlerine uygun olan ya da uygun olmayan günler için hassasiyeti vardı, isviçreliler'e yaş çayırı sattığı gün satış için elverişli bir hava varmış, böyle bir günde havaya bağlı olarak nerdeyse her şey satılabilirmiş, başka günlerde ise aynı biçimde havaya bağlı olarak hiçbir şey satılamazmış, iyi bir işadamının, diyor Moritz, hep o anki hava durumunu göz önünde bulundurması ve bu hava durumunun süren ya da bitirilecek olan işleri için yararlı olup olmadığını bilmesi gerekir. Ama iş yapan çok az insan bu önemli duruma göre davranıyor. Moritz isviçreliler gelmeden önce korkmuş, çünkü onlara işe yarar bir şey sunamayacağını sanmış, çünkü İsviçreliler'in hepsi akla gelebilecek en yüksek isteğe alışıktır ve İsviçreliler hangi pazarlık olursa olsun, özellikle de satış ya da arsa ya da emlak satışları pazarlığında hangi neden öne sürülürse sürülsün kapalıdırlar. isviçreliler'le iş kotarmak ve bununla ilgili pazarlık yapmak ve hele işi sonlan-dırabilmek İsviçreli olmayan bir ortağın başına gelebilecek en zor şeydir, dedi Moritz. Ama kendisini sert geçecek bir pazarlığa hazırlamış olmasına ve bunu göze almasına rağmen İsviçreliler'le arasında Moritz'in şimdiye kadar yaptığı anlaşmaların en kolayı geçmiş. Çoğunlukla insanın düşündüğü bir olay tam tersi yönde cereyan eder. Üçünün handa oturmalarından hemen sonra ve Moritz satış anlaşmasının hazırlığını yaparken isviçreli, diyor Moritz, paltosunun cebinden bir plan çıkarmış, bu İsviçreli'nin biraz önce satın aldığı arsa olan çayıra yapmayı tasarladığı evin planıymış ve Moritz, bir arsa alıcısının evini nereye inşa edeceğini bilmeden önce evin planını yapmış olmasına şimdiye kadar tanık olmamış, her zaman bunun tersi olurmuş, önce arsa saptanır ve bu arsaya yapılacak binanın planı sonra tasarlanır, Moritz'in şaşkınlığı çok büyük olmalıydı, o satış anlaşmasını hazırlarken isviçreli'nin birdenbire paltosunun cebinden çıkarttığı planın henüz yarım saat önce satın alman çayırdaki arsaya yapılacak evin planı olduğuna önce inanamamış, ama isviçreli planı masanın üzerine sererek ve planla ilgili ayrıntıları açıklayarak biraz önce öne sürdüğü ve Moritz'in inanmadığı şeye onu inandırmış. O, isviçreli, bu planı daha üç yıl önce, hem de Güney Amerika'dayken, daha doğrusunu söyleyecek olursak, Venezüella'nm başkenti Caracas yakınlarındaki bir küçük yerde tasarlamış ve bu planı üç yıldır her yere yanında taşıyormuş, zaten plan da paltonun cebinden sürekli çıkartılıp yeniden konduğu için iyice yıpranmış, diyor Moritz. Caracas'ta, diyor Moritz, İsviçreli *İsviçre'ye değil, Avusturya'ya* yerleşme kararı almış, bunu

Moritz'e üstüne basa basa söylemiş, Moritz ise vergi yüzünden olduğunu sanmış. Isviçreli'nin hayat arkadaşının emri üzerine hancı kadın, önce isteksizmiş, ama sonra iyice ısıtmış ortalığı, çünkü Ağustos sonunda çoğunlukla olduğu üzere han soğuk ve sevimsizmiş, bu vesileyle onun, Moritz'in, İranlı kadının soğuğa karşı büyük hassasiyeti dikkatini çekmiş, normal durumlarda doğal olarak hiçbir neden olmadan kadın her zaman ve ortaya çıktığı andan itibaren koyun kürkü paltosunu giyiyor ve koyun kürkü paltosunun yakasını kaldırıyormuş, bu durum Moritz'in ona üşütüp üşütmediği sorusunu yöneltmesine neden olmuş, ama kadın hayır demiş. Onun gibi nerdeyse bütün yaşamını sıcak ülkelerde geçiren kadınlara bizim iklimimiz soğuk gelir ve Moritz de Isviçreli'nin hayat arkadaşını ilk gördüğü andan itibaren onun donma korkusuyla yaşadığı izlenimini edinmiş. İsviçreli bizim iklimde hiç zorlanmıyormuş, ama kısa süre sonra bunun yanılgı olduğu ortaya çıkmış, çünkü isviçreli safra kesesi ve böbreklerinden ağır hastaymış, tıpkı meslektaşları ya da sadece iş arkadaşları gibi akciğerleri sigaradan zarar görmüş. İsviçreli'nin bu derece bir kesinlikle evini tasarlamış oluşu Moritz'i şaşırtmış, bu plan buradaki diğer planlardan sadece cesur biçimde tuhaflığıyla ayrılmakla kalmamış, *en büyük titizliği* ile de dikkat çekmiş. Ondaki her çizgi çekme ve her işaretleme ve her numaralama bu planının İsviçreli ve hem de bütünüyle ve bütünüyle bir İsviçreli kafasından çıktığının kanıtıymış. Bu planın sadece, bütünüyle benmerkezci duygular ve düşüncelerle duyan ve düşünen, son derece inatçı bir adamın tasarladığı plan olduğu hemen anlaşılıyormuş. Kadınca bir etkinin en ufak bir izi bile yokmuş. Mutfağın uygun olmayan bir yerde olduğu düşüncesini dile getiren Moritz'e, çünkü Moritz şimdi evin hangi arsada yapılacağını bildiği için ve böylece onun düşüncesine göre mutfak penceresinin ormana açılmasına, İsviçreli sadece gülmüş ve bu planın *üç yıl boyunca aralıksız enine boyuna düşünüldüğünü* ve onun bu planındaki her şeyin kendi gereksinimine *uygun* olarak düşünüldüğünü söylemiş, *onların,* dememiş, yani ona ve hayat arkadaşına uygun olarak değil, ona uygun olarak, demiş, Moritz bunu çok pervasızca bulmuş, isviçreli zaten hep arsayı kendisinin satın aldığından söz etmiş, *o* satın almış arsayı, *ikisi birlikte* değil, *yani o ve hayat arkadaşı* arsayı satın almamış. *Nene Zürcher Zeitung'a* verdiği ilan beklenmedik biçimde, bu derece başarılı olunca, önceden *Neue Zürcher Zeitung'a* artık bir tek ilan bile vermeme kararı almış olmasına rağmen Moritz *Neue Zürcher Zeitung'a* başka ilanlar verme kararı almış, çünkü bir yıl boyunca bu gazeteye verdiği

ilanlar başarılı olmamışmış ve şimdi *Neue Zürcher Zeitung'a* verdiği son ilan en büyük başarıyı getirmiş. Bir yıldan fazla bir zamandır satılmayan yaş çayırı satmıştı. Satış anlaşmasını hazırlarken Moritz Isviçreliler'in gerçek ilişkileri hakkında düşünmüş, doğal olarak onları önce karı koca sanmış, ama hemen sonra Isviçreliler'in kendileri gerçeği ortaya koymuş, İsviçreli *hayat arkadaşı* sözünü kullanmış Moritz'e karşı. O, isviçreli, hemen o gece İsviçre'ye geri döneceğim, demiş Moritz'e, orada binanın inşası için en önemli hazırlıkları yapacakmış, en uygun inşaat malzemesini araştıracakmış, çünkü isviçreli, Moritz'e Avusturya malzemelerinin kalitesinden kuşku duyduğunu ve Avusturya malzemelerinin fiyatları hakkında da kuşkuları olduğunu söylemiş, bu malzemenin İsviçre'den getirtilerek Avusturya sınırından nasıl geçirileceği sorunu varmış bir tek, özellikle de gümrükten beceriyle ve dikkat çekmeden kaçırılması varmış, İsviçreli'nin masada kısa sürede gösterdiği hesaplama becerisine göre ortaya çıkan tasarruf edilecek masraf karşısında Moritz şaşırıp kalmış. Bu binanın her şeyi en iyisi ve en pahalısı olmalıymış, ama o, isviçreli, hayatında hiçbir şey için en yüksek fiyatı ödememiş. isviçreli, Moritz'ten en iyi ve en ucuz işçileri nasıl bulacağını düşünmesini istemiş ve Moritz de ona en ideal işçilerin, yani *etnik Almanlar* diye adlandırılan ve kendisinin her zaman birlikte çalıştığı işçilerin sözünü vermiş, isviçreli, etnik Almanlar diye adlandırılan işçilerin iyi ve ucuz olduklarını hemen kavramış. Zug doğumlu, Bern'de büyümüş ve oradaki mühendislik okuluna giden İsviçreli, biraz önce satın aldığı arsanın çok dik bir konumu olması gerçeğine sadece hayranlık duymuş, oysa bu durum arsanın satılmamasının nedeni olmuş hep. O, Moritz, arsadaki nem oranının yüksekliğine de isviçreli'nin dikkatini çekmiş, ama Moritz'in bu derece açıklıkla anlattıkları onu hiç rahatsız etmemiş. Kışın, diye açıklamış Moritz İsviçreli'ye, duruma göre arsaya ulaşılmaz, karın temizlenmesi olanaksızdır. İsviçreli bu uyarıyı da umursamamış. Hem nerdeyse her zaman karanlık olan ormandan geçilip arsaya ulaşmak herkesin altından kalkabileceği bir iş değildir, demiş Moritz isviçreli'ye, diyor Moritz. Onlar, isviçreliler, o zaman ister istemez haftalarca yetecek yiyecek stoku yapmak zorunda kalacaklar, çünkü duruma göre evden çıkıp köye ulaşamayacaklar, isviçreli, diyor Moritz, kılını kıpırdatmamış. Moritz İsviçreli'yi orman sahiplerinin kabul etmesiyle onlarla yaşam boyu sürecek bir kira sözleşmesi yaparak örneğin düzgün bir yol açabileceği önerisini yapmış, ama isviçreli bunu, diyor Moritz, reddetmiş. Şimdiki durum onun için yeterliymiş, yol açmayı

düşünmüyormuş. Ama kışın evinin çevresi bütünüyle balçık olur, demiş Moritz İsviçreli'ye. Bu bile İsviçreli'yi etkilememiş. Bütün bu süre içinde hayat arkadaşı hiçbir şey söylemeden çay ve sigara içerek masada oturmuş, hep koyun kürküne sarınmış olarak, sanki bu koyun kürkünün içine saklanmış gibi, diyor Moritz, ve sürekli masanın üzerine ve masanın üzerindeki bir tek noktaya bakmış. Moritz'in sade, düzgün bir elyazısı var, böylelikle doldurduğu satış anlaşmaları hem temiz hem hoş bir güven veriyor, isviçreli Moritz'in yavaşça ve düşünerek doldurduğu satış anlaşmasını bir kez baştan sona okuduktan sonra bunu ona, Moritz'e söylemiş, diyor Moritz, doğal olarak İsviçreli'nin kendisine elyazısı yüzünden iltifat ettiği dikkatini çekmiş, ama bunun dışında anlaşmanın içeriği hakkında hiçbir yorumda bulunmamış, isviçreli'nin sonra gerçekten de satış anlaşmasının altına imzasını atmasına Moritz inanamamış. Böylesi sorunsuz işler, dedi Moritz, birkaç yılda bir gelirmiş başına, isviçreli hemen ertesi gün satış bedelini Moritz'e getirip, masanın üzerine koymuş, isviçreliler, benim de bildiğim üzere, nerdeyse her durumda nakit ödemeyi severler ve dolaylı banka yolundan olabildiğince kaçınırlar. Gerçekten de bir sonraki akşam isviçreli İsviçre'ye dönmüş ve hayat arkadaşını handa bırakmış. O, Moritz, kadın için tamamen köydeki yeni ve mutlaka onu tedirgin edebilecek durumlarda ve özellikle de handa yalnız bırakamayacağını düşünerek, arka arkaya birkaç gün akşam yemeğine davet etmiş, kadın bunu çok olumlu karşılamış ve Moritz'ler için de bu hoş bir değişiklik olmuş, çünkü İranlı kadın her akşam uzun uzun ve o kadar ilginç biçimde yaşamını, ve böylece İsviçreli'yle olan yaşamını, anlatmış ki onlar bir an bile sıkılmamışlar ve o, Moritz, gerçekten de birkaç kez bana ulaşmaya çalışmış, ama ben kesinlikle ulaşılamazmışım, evime kapanmışım, Moritz'in kullandığı sözle *çalışma zindanıma*, bu çalışma zindanına kimseyi sokmamışım, Moritz kapıyı çaldığında asla bir pencere açmamışım, bu da onun kendisine açıklayamadığı bir dargınlık yüzünden onunla görüşmek istemediğim sanısını onaylamış olmalıymış. Böyle öyküleri ve haberleri en iyi algılayan ve algılama hırsı olan benim, İsviçreli gittikten sonra konuşkan bir hal alan İranlı kadının öykülerine ve haberlerine doyamayacağımdan eminmiş. O, Moritz, İranlı kadına benim varlığımdan da söz etmiş ve o da hemen meraklanmış, ama benim onun arkadaşı olmam dışında, onu tatmin etmek için gereğinden fazla bir şey anlatmamış, benim on ya da on iki yıl önce aynı onun gibi ilk kez bu yöreye geldiğimi ve üzerinde bir harabe olan arsayı kendisinden satın aldığımı ve

doğabilimle uğraştığımı söylemiş. Beni mutlaka tanıması gerektiğini söylemiş ona, beni her gün beklediğini de, çünkü arkadaşımın alışkanlığı, demiş Moritz benim hakkımda, nerdeyse her gün gelmek ve akşamı onun evinde geçirmekmiş. Çalışmasının gerilimli olduğu zamanlarda gelmez, demiş Moritz ona. Şimdi, olasılıkla ve mutlaka böyle bir dönemdeymişim ki bu yüzden gelmiyormuşum. Iranh kadının benim hakkımda merakını uyandırmış. Ama üç ay daha sürmüş benim iranlı kadını daha önce değindiğim gibi tanımam. Şimdi asıl, isviçreliler ve özellikle de iranlı kadın hakkında, ortaya çıkışlarından, yani arsayı satın alışlarından benim onlarla tanışmama kadar geçen zaman hakkında bilgilenmek için mümkün olduğu kadar çok şey öğrenmek ilgilendiriyordu beni, bir gün önce İsviçreliler'le karşılaşmamın bu derece etkisi altındaydım, akla gelebilecek her şeyi, belki Moritz'e İsviçreliler hakkında önemli görünmeyen şeyleri bile öğrenmek istiyordum. Yavaş yavaş Moritz'ten öğrendiğime göre, İranlı kadın saygın, kesinlikle İran yüksek sınıfından olan bir soydan geliyormuş, ilkin İsfahan'da, sonra İngiltere'de yetiştirilmiş ve sonunda Paris'te üniversiteye yollanmış. Daha ilk karşılaşmada Moritz'e açıkladığına göre müziğe olan ilgisi on sekiz yaşındayken onu birkaç aylığına Viyana'ya getirmiş, ama sonradan orayı bir daha görmemiş. Bern'deki eğitiminden sonra Paris'te bir yüksekokula giden isviçreli kısa bir tanışıklıktan sonra onunla daha sıkı, sonunda da sürekli bir ilişkiye girmiş, ikisi anne babalarının karşı çıkmalarına karşın birlikte yaşamaya başlamışlar günün birinde ve İranlı kadın sevgilisinin kariyeri uğruna kendi kariyerinden vazgeçmiş, bu da İsviçreli uğruna felsefi çalışmalarına son verdiği anlamını taşıyormuş. Bu çalışmalarında nereye ulaştığını bugün de bilmiyorum, ama bu önemli değil. Henüz on dokuz yaşındaymış ve kelimenin tam anlamıyla kendini feda etmiş ve artık sadece hayat arkadaşının mesleğinde ilerlemesine ve başarısına adamış, gitgide sadece Isviçreli'nin mimar ve sonunda santral uzmanlığına yönelmiş bir inşaat mühendisi olarak yükselmesi için yaşamış. Kendi hırsını, hayat arkadaşının kesinlikle ve bütünüyle olağandışı kariyerine yöneltmiş, bunu kafasına koymuş ve sonunda kendi varoluşunu bütünüyle Isviçreli'nin varoluşuna adamış, iranlı kadın gibi kadınların isviçreli gibi adamların kariyeri için her şeyden vazgeçmeleri bilinen bir şey ve İranlı kadın da doğrusu hayat arkadaşı için her şeyden vazgeçmiş ve aslında kendi şaşırtıcı yeteneklerinin gelişmesinden vazgeçmiş aniden. Asyalı kadın için erkeğe bütünüyle ve sınırsız itaat etmek ve kendisini feda etmek doğaldır. Bu özveri onun *varoluş nedenini* garanti eder. Böylesi bir

bağlanma için ikisi de ideal yaştalarmış, kadın on dokuzundaymış, erkek on yıl daha büyükmüş bir araya geldiklerinde ve Isviçreli'nin yeteneğini mümkün olduğunca geliştirmek ve onun kariyeri için mümkün olduğunca her şeyi zorlama konusunda her şeyi yapmayı yaşamlarının görevi haline getirmişler hemen. İranlı kadın gibi kadınlar, kendi girişimiyle yükselemeyecek olan adamların yeteneğini adam dünyaca ünlü olana kadar yukarılara çıkarmayı asla kaçırmazlar. İsviçreli gibi adamlar yaşamları boyunca yerde kalır ve eğer Iranlı kadın gibi kadınlara rastlamazlarsa, can sıkıcı-ilginç olmayan bir vasatlıktan başka bir şey elde edemez-ler. isviçreli olasılıkla Iranlı kadında hayatının tek şansını görmüş ve Iranlı kadının kariyer hırsına memnuniyetle bırakmıştı kendini, inanmış olduğu üzere, kendi yetenekleriyle kadının kendine özgü inanılmaz deneyine. Onun yeteneği ve aklı olasılıkla ideal biçimde kadının niyetlerine uyuyordu ve deneme en ufak bir bocalama olmadan Paris'te başlayabilmişti. Bütün bu kariyer nedenleri yüzünden ikisi arasında evlenmemek için bir anlaşma yapılmış olabilirdi, evlilik koşullara bağlı olarak planını bozabilir ve olasılıkla, hiç değilse başlangıçta, hatta bir olasılıkla evlenmeme yemini kadının niyeti olmuş olabilir, Iranlı kadının mutlaka inceliğine de bağlanabilir. Böylece evli olmadan ikisi birlikte ve aynı zamanda bağımsız olarak daha başından çok daha büyük gelişme olanaklarına, hayattaki görevlerine, kendi asıl yaşam amaçlarına yoğunlaşabilmişlerdi. Bu birleşmenin en çekici tarafı ırk ve ortamla ilgiliydi. Şurası kesin ki ilk zamanlarda doğal olarak birbirlerini ideal biçimde tamamladıkları izlenimine sahiptiler. Moritz İsviçreli hakkında onun babasının Zug'da ufak bir ticarethanesi olduğunu anlatıyordu, tıpkı Avusturya'daki bakkal dükkânlarındaki gibi günlük yaşamda gerekli olan her şey bulunuyormuş, bu da ona, Moritz'e kendi babasının ufak bir ticarethanesi olduğunu ve Moritz'in kendisinin de tüccar çırağı ve tüccar kalfası olarak ve sonunda her şeye ufak bir tüccar olarak başladığını anımsatmış. Emlak işleri diye adlandırılan ticarete ellili yılların sonuna doğru atılmış. Avusturya'nın en itici ve en çirkin kenti olan, yaşadığı Linz kentinden kırsala çekilmiş ve kırsalda bir ticarethane açmak istemiş ve bu amaçla bu yörede bir arsa satın almış. Ama kendisi için seçip satın aldığı bu arsaya bütün parasını yatırdığından bu arsanın küçük bir bölümünü satmak zorunda kalmış ve büyük bir şaşkınlıkla, arsasının bu küçük bölümünün ilk başta bütün arsaya verdiği parayı geri almasına vesile olduğunu görmüş, bu yolla kendiliğinden emlak ticaretinin tadını almış ve kendini salt bu işe vermiş.

İsviçreli, küçük, evet küçücük (Zug) ortamından çıkmış biri olarak, kendisi için kesin, yaşamsal kesinliği olan bir anda, o ve yeteneği için bütünüyle uygun bir insana rastlaması gibi, bu insan tarafından yükseltilmesi ve üst dereceye ulaştırılması, en yükseğe ulaştırılmasına iyi bir örnekmiş. Yani İsviçreli, İranlı kadın gibi yaşamsal önem taşıyan bir insan tarafından büyük yeteneği yükseltilmemiş ve doğru ele alınmamış olsaydı mahvolurdu. Olağandışı yeteneklerin bütün dünyada kaç milyonunun her gün yükseltilmediğini ve geliştirilmediğini ve en sonunda en üst düzeye çıkarılmadığını, bu yüzden de mahvolduğunu bilebilseydik! İsviçreli, tek başına ilerleyen ve yeteneklerini tek başına en üst noktaya kadar geliştirenlerin tersine tek başına yeteneğini en üst noktaya çıkaramayacak olanlardandı. O kendi başına ve böylece de sırf yeteneğiyle ya da yetenekleriyle bir şey beceremeyenlerdendi, çünkü güçlülerin, her zaman tek başlarına ve hep kendi başlarına yeteneklerini geliştiren ve en üst noktaya çıkarmayı becerenlerin tersine zayıf bir insandı. Bu açıdan İsviçreli'nin gerçekten abartılı bir arzuya sahip olan İranlı kadına rastlaması en büyük şanstı. Kadm ona yalnız içsel değil dışsal yolu, sonra da bütün yolları açtı. Kadın çocukluğundan beri istediği her şeyi elde etmekle kalmamış, aynı zamanda da önemli toplum katmanlarına ve böylece tayin edici ve güçlü insanlara ulaşabilmişti. İsviçreli'nin yetenekleri yeterince geliştiğinde onun için uygun, büyük ihaleleri almak zor olmamıştı. Ama kadın ona hiçbir şey armağan etmemişti, o da kendine zamanla hiçbir şey armağan etmemişti, çünkü giderek neyin söz konusu olduğunu iyice anlamıştı. İkisinin varoluşu amaçlarına, yani adamın en yüksek kariyer basamağına ulaştığını anladıkları anda, olanaklarının son sınırına kadar gerilen ve onlar için birdenbire artık tek amaca yönelen bir varoluş olmuştu. Bu noktadan sonra artık onların içinde başka hiçbir şeye yer kalmamıştı. Burada ortaya çıkışlarına kadar kırk yıldan fazla bir zaman birbirleriyle yaşamışlar ve kırk yılda isviçreli dört santral inşa etmişti. Moritz'in karşısında oturup bunları söylerken, isviçreli'nin gösterdiği, onu Ingiltere kraliçesi, Amerikan başkanı, Iran Şahı ve Ispanya Kralı ile el sıkışırken resmeden fotoğraflar aklıma geldi. Bir fotoğraf eksik, demiştim Moritz'e, Venezüella cumhurbaşkanıyla el sıkıştığı fotoğraf. Günün birinde isviçreli bize son olarak böylesi bir *yüce eli* sıktığı fotoğrafı gösterecek, İranlı kadının akşama doğru Moritz'e geleceğini ummuştum, ama boşuna bekledim, isviçreli gece gene, şimdi Moritz'ten öğrendiğime göre, İsviçre'ye gitmiş olmasına rağmen Iranlı kadın Moritz'e gelmemişti. Aslında bana

uygun düşmüştü bu, çünkü onunla tekrar buluştuğumda yalnız olmayı istiyordum. Ona, karaçam ormanına ikinci bir gezi yapmak için kendisini alacağımı bildirmiştim. Ama o akşam bunu yapacak ne cesaretim ne de gücüm vardı. Sanırım onun için de uygun değildi, neden, bilmiyorum. Moritz'le kısa bir vedalaşmanın ardından ormandan geçerek eve geldim. Moritz'e yaptığım ziyaretin sonucu aydınlatıcı olmanın da ötesindeydi, isviçreliler hakkında çok şey öğrenmiştim. Saat gece yarısını geçmişti ve ben hâlâ Moritz'in bana anlattıklarıyla meşguldüm, uykuya dalarken bile, artık bu yörede birden, İsviçreliler'le daha anlamlı bir ilişkinin olanaklı oluşu, her günkü gibi ve bütün bir yıl ve her zaman olduğu gibi basit ve gittikçe daha da körleştiren bir ilişki olmayacaktı bu. İranlı kadınla olan ilişkime en büyük umudu bağlamıştım. Bu Ekim sonundaydı, bünyemin her zaman en zor derecede varolmaya zorlandığı zaman. Bu yıl da, nedenlerinin bütün şiddetiyle, özellikle de öğleden sonraları dayanma sınırına dayanan bunalımlarımdan kurtulacağım umudunu hiç taşımamalıydım, bir tek İsviçreliler beni bu bunalımdan kurtarabilmişti, ama bundan önceki yılların hiçbirinde bu bunalımlardan kurtulamamışım, bu bunalımlar sürüyor ve doğanın değişmesiyle Aralık ayına kadar etkili oluyordu. Ama belki de bu yıl bu bunalımlar geçmiş yıllarda olduğundan daha güçlü ve pervasızca olduğu için ve kesinlikle bu yılki bunalımlar yüzünden ölecekken isviçreliler ortaya çıktı. Ne yazık ki bu absürd bir düşünce. Öte yandan yaşamım boyunca kesinlikle bildiğim üzere absürd düşünceler en açık olan düşüncelerdir ve bir tek absürd olanlar en önemli olanlardır. Kendimi doğabilimsel çalışmalarımdan geri çekersem ve müziğe olan büyük sevgimi anımsarsam diye düşünmüştüm, yaz sonundan itibaren, Schumann'la uğraşırsam hastalığımdan uzaklaşabilirim, ki bu da bir yanılgı olarak ortaya çıktı. Bu yıl müzik aklıma ve bütün varlığıma eski yıllardaki gibi etki yapmadı, beni mutlak çöküşten ve mahvoluştan kurtaran hep müzik olmuştu, ama bu kurtarıcı araç bu yıl geçerli olmuyordu. Ben, şimdi kendimi tekrar net olarak görmekteyim, elimdeki bütün güçlerle ve Schumann partiturlarıyla kitap odasmın yanındaki en soğuk, evimin *çıldırma odası* diye adlandırdığım odasına gidip Schumann'la meşgul olmayı denemiştim. Schumann beni başka hiçbir bestecinin meşgul etmediği gibi yaşam boyu meşgul etmişti, bir yanda Schopenhauer, filozof, diğer yanda Schumann, besteci, ama birden bu Schumann'm müziğine giremez olmuştum ve birden Schumann'm müziğine artık giremez oluyorsun, diye düşünmüştüm, oysa bunu her zaman yapabilmiştim,

Schumann'm müziği benim için hep kurtarıcı olmuştu, tıpkı öte yandan Schopenhauer'in *İstem ve Tasarım Olarak Dünya*'sının olduğu gibi ve ben Schumann'la bunalımımdan kurtulma girişiminden vazgeçmek zorunda kalmıştım. Çok az insan gibi, bir partiturla yalnız kalarak geri çekebiliyordum kendimi ve partiturda yazılı olan müziği duyabiliyordum, enstrümanlara gereksinimim yoktu, tersine, orkestra enstrümanları olmadan müziği daha net, daha temiz olarak ve de mimarisini duyabiliyordum, sırf partitura dayanarak ve doğallıkla en olanaklı dışsal sessizlikte duyabiliyordum, özgün olarak. Bunu yapmak için kesin bir kulak mutlaka gereklidir. Ne Schopenhauer ne Schumann durumumda biraz olsun yatıştırıcı etki yaratabilmiş, duygu durumumda ve ruh halimde bir sakinleşme sağlayabilmişti, bunların ikisi de aynı yoğunlukla hastalığımdan doğan engele takılmıştı. Duygu durumu ve ruh hali bende hep aynı çizgide olurdu. Yıllarca kendimi Schopenhauer'la kurtarma olanağına sahip olmuştum, Schopenhauer'la olmazsa Schumann'la, ama şimdi bu ikisi, her ne kadar çaba gösteriyor olsam da beni hiç etkilemiyordu. Schopenhauer ve Schumann söz konusu olduğunda sanki içimdeki her şey ölmüştü. Özellikle de bu ikisi için bütün varlığım her zaman en hassas halde ve minnet doluydu, şimdi ise onlar için ne düşüncem ne de aklım kalmıştı. Ve ne Schopenhauer ne de Schumann'm beni kurtaramadığı gerçeği, Schopenhauer ve Schumann'a karşı zihnimin ve işitme duyumun gerçekten ölmesi deneyiminin korkunç biçimde mümkün oluşu, tıpkı müzik gibi felsefeye karşı da tamamen *bağışıklık* kazanmanın bu ilk kez keşfi olasılıkla benim varlığımı, kafamı ve gövdemi artık dayanılmaz duruma soktu ki evden çıkıp, ormanı geçerek Moritz'e gittim. Ve gerçekten de, iyi anımsıyorum, Moritz'e gider gitmez ona *ne Schopenhauer ne de Schumann* demiştim, ki büyük olasılıkla o bundan hiçbir şey anlayamadı, çünkü kendimi daha açık biçimde anlatamamıştım. Birdenbire ne Schopenhauer'la ne de Schumann'la anlaşmamın olanaksızlaşması, ki onlara düşünebildiğim bütün zamanlarda ulaşabilmiştim, işte bu durum beni bu öldürücü korkuya düşürmüştü ve gerçekten delirmek ya da çıldırmak istemiyorsam evden çıkıp Moritz'e gitmek zorundaydım. Bu krizin o andaki korkunçluğu hiç değilse bu korkunçluktan kaçarak evden dışarıya Moritz'e sürüklenmem oldu. *Ne Schumann ne Schopenhauer* demiştim Moritz'e, Leitz klasörleri odasındaki köşeme oturduğumda ve sonra o çılgınca kafa karışıklığımla Moritz'in üzerine çullanıp onu mutlaka en uygunsuz biçimde incitmiştim. Ve sonra birden isviçreliler çıkıp gelmişlerdi ve Moritz'lerin evine

girmişlerdi ve bu bir dönüm noktası olmuş ve de kurtuluşu getirmişti. Çünkü isviçreliler en gerçek konuyla, ana konularıyla, yani evin inşaatı ile Moritz'in evine ve Leitz klasörleri odasına girmişlerdi, beni bu yolla kurtarabilmişlerdi. Doğal olarak ben yalnız İsviçreliler tarafından değil, Moritz tarafından da o anda diye düşünüyorum şimdi herhalde hayat kurtarıcı biçimde hepsi tarafından sorunumun küçük görülmesiyle kurtarılmıştım ve doğrusu duygularım ve zihnim hemen sakinleşmeye başlamıştı. Isviçreliler'in benim durumum hakkında bir şey bilmemeleri, bu durum hakkında bir şey bilmemeleri ve bundan hiç haberlerinin olmaması sayesinde, daha önceden beni tanımamaları, Moritz'in evinde birden ortaya çıkmaları bunda rol oynadı. Yani kurtuluşum için bunların hepsi idealdi. Ve zaten İsviçreliler'le karşılaşmamın ertesindeki günlerde ben yine Schopenhauer'a (ve sonra da Schumann'a) *yaklaşabildim,* yine *İstem ve Tasarım Olarak Dünya'*yı okuyabildim. Yukarıdaki çıldırma odasında Schumann dinleme girişimi de yine başarılı oldu. Ama isviçreliler ortaya çıkmamış olsalardı, hem de en önemli anda ortaya çıkmamış olsalardı herhalde delirir ya da çıldırırdım ve kesinlikle hayatta kalamazdım. Bu *yöntem* içinde zaten uzun zamandır görülen ve tıpta da sonuca varılmış olan şey bu krizlerin gittikçe güçlenmesi, zaten şimdiye kadar olan krizlerden ortaya çıktığına göre bundan sonra daha fazla kriz geçiremeyeceğim. Bu açıdan geleceğim belli ve acele etmenin bir anlamı yok. Benim sürdürdüğüm varoluş, ki doğal olarak uzun zamandan beri hastalığım tarafından sürdürülüyor, artık son aşamasına girdi. Tekrar tekrar *İstem ve Tasarım Olarak Dünya'*yı inceleme olanağı bulduğumda, yaşam boyu *İstem ve Tasarım Olarak Dünya'yı* inceleyebilirsem ve yaşam boyu çıldırma odasına girebilirsem, diye düşünüyorum, felsefeci Schopenhauer'la bir yandan, besteci SchumannTa öte yandan, diye düşünüyorum, ve hep tamamen tutarlı olarak besteci Schopenhauer ve felsefeci Schumann'la, çünkü Schopenhauer aslında felsefeciyse de, yine de besteci ve Schumann besteciyse de aslında felsefeci. Daha yıllar öncesinde ben besteciyi Schopenhauer'da ve felsefeciyi Schumann'da gösteren bir çalışma denemiştim, başlamıştım, ama sonra bırakmıştım ve belki de şimdi bu çalışmayı yeniden ele almanın zamanı gelmiştir. Tam da doğabilimsel çalışmalarımı sürdüremediğim, *doğadaki antikorlarla* uğraşamadığım ve kesinlikle gelecekte, eğer böyle bir geleceğim varsa, bir tehlike olmadan, yani bu yaşamsal çalışmamda kesinlikle başarısız olmamak için, doğadaki antikorlara daha fazla yoğunlaşmam gerekecekti, *karşı çalışmalarımı,*

müzikle ve felsefeyle ilgili ve felsefi-müzikal ve tersi çalışmalarımı dikkate almalıydım ve belki de bütün bu çalışmaları yürütecek bir dönemim daha olurdu. Son haftalarda olanlar birden açığa kavuşuyor, bu notlan yazarak dayanılmaz duruma sokmayı denedim kendimi ve notların yazıya dökülmesinin İsviçeliler'le, özellikle de İranlı kadınla karşılaşmaktan ve bu yolla rahatlamamın ve belki de çalışmalarıma yeniden eğilmemin dışında başka bir amacı olmadı. Bu taslağın yazılmasının aynı anda birçok amaca ulaşmasını istiyorum, bir yandan İranlı kadını anımsamayı canlı tutmak ve durumumu düzeltmek, varoluşumu uzatmayı başarmayı belki de şu anda bu notları yazdığım için istiyorum. Bu notları yazmayı denemem şimdiye kadar başarısız olmuştu, başarısız olmak zorundaydı, çünkü zamanı gelmemişti henüz, çünkü gereken uzaklık henüz yoktu. Ama şimdi bu notları, her ne kadar bütünleşmemiş olsalar da yazabilirim, iranlı kadın kendi yoluna gitti. Bütün yollar gibi bu *insan için olanaklı bir yoldu.* O hiç değilse hayat arkadaşı İsviçreli'yi tanıdıktan sonra başka bir yol bekleyemezdi. Onun İsviçreli'yle buraya gelinceye kadarki yolunun gerçekte nasıl olduğu benim için karanlıkta kalmak zorundaydı. Onun bana verdikleri dışında başka bir çözümleme bulamadım ve tahminlere bağlıyım. Ama hakkında daha çok şey bilseydim de, onun kaybolmuş bir insan olduğu izlenimim değişmezdi, insana özgü bir kendini kurban etme mekanizması varoluşu, diye düşünüyorum. Onun Paris'te isviçreli'yle karşılaşması kendisini kurban etmesi için rastlantı değildi mutlaka. Kırk yıl adamın yanında varlığını sürdürmüştü, üç aşağı beş yukarı mutlu olarak, belki de belli bir hızda geçip giden çalışmayla dolu dönemlerde mutlu, onu bu yükselişe ve zorladığı ünün adamı olan Isviçreli'nin bunlara ulaşmasını kendisine yaşam modeli olarak seçtiği zamanlarda. Onun için, Iranlı kadın için, sonu olmayan bir yol değildi bu, yaşamı hızlı geçmişti, onunla ilgili her şey bana bunu onaylamıştı. Ve o, adamın inşa ettiği dört santralı kendisinin de *birlikte* inşa ettiğini söyleyebilirdi. Ve o, isviçreli ünlü *büyük* elleri sıkarken, onun arkasında duruyordu, fotoğraflar bunun kanıtı. Ve sonra bir gün herhangi bir uygun zamanda bütün sistemi yıkılmıştı ve onlar bitirme kararı almışlardı onun büyüklük kompleksinin dinmek bilmeyen saplantısından ve *yaşlılık arsası denilen arsanın* arayışına girmişler ve sonra mezarlığın arkasındaki bu yaş çayırı satın almışlar ve bir ev yapmaya kalkışmışlardı. Ve İsviçreli ne biçim bir inatçı hırsıyla bu yapıya girişmişti, oysa o sırada onun mimar kafası, henüz tamamlanmamış ve onu bütünüyle meşgul eden Venezüella'daki santral varken *yaşlılık evinin* su başmanını

betonlamış ve bitirilmesi için ona gereken malzeme alınmıştı. Amerika'ya bir iki yolculuk daha ve sonra tamam olacaktı. İranlı kadın her şeyi sadece suskun ve sonra da tamamen yorumsuz olarak gözlemlemişti. Gittikçe artan edilgen-liği tedirgin ediciydi. Isviçreli'nin kayıtsızlığı, gittikçe daha sık görüldüğü üzere, hayat arkadaşının iradesine karşı ve gittikçe daha sık onun iradesine karşı gerçekten iğrenç biçimde davrandıkça, korkunç bir hal almıştı. Ben onun, mezarlığın ve ormanın arkasındaki bu ev için herhangi bir istek gösterip göstermediği-ni bilmiyorum, ama kesin olan, Isviçreli'nin onun bu isteklerinin en küçüğünü bile en ufak biçimde yerine getirmemesiydi. İranlı kadınla yaptığım ikinci gezinti sırasında, belli başarısızlık anlarında ortaya çıkıp sonra bütün yaşam boyu süren derin bir düş kırıklığı gözlemledim onda, bu gezinti birincisinde olduğu gibi onunla beni karaçam ormanına götürmüştü. Biz şimdi artık hiç konuşmadan karaçam ormanında ve bu ormanın karalığının gittikçe derinine ve daha derinine gitmemiştik, tersine, hemen İranlı kadının durumuyla ilgili açıklamalara girişmiştik. O başlamıştı buna, *ben değil* ve *o* birkaç gün önce benim yaşadığım düş kırıklığı içinde Moritz'e karşı yaptığım gibi, düşüncesini ortaya dökmüş ve kalbini açmıştı ve birkaç gün önce benim Moritz'e yaptığımdan daha az şiddetli ya da daha pervasızca değildi bunu yapma biçimi. Sanki İranlı kadın benim birkaç gün önceki durumumla aynı durumdaymış gibiydi. Ve tıpkı benim birkaç gün önce anlattığım gibi, sürekli sadece değindiğim üzere davrandığım gibi şimdi o bana öyle davranıyordu, bana ve kendine karşı çekinmeden, şimdi onun karşısında ben onun kurbanıydım, tıpkı birkaç gün önce Moritz'in benim kurbanım olduğu gibi. Sanki karaçam ormanına yapılan bu gezintide şu sırada İsviçre'de olduğunu sandığı hayat arkadaşının onda onlarca yıldır biriktirdikleri birdenbire harekete geçmiş ve onu konuşmaya zorlamıştı. Bugüne kadar hiçbir insandan ondan duyduklarımdan daha dehşet verici şeyler duymamıştım yaşam ve dünya hakkında, bugüne kadar hiç kimse bu derece kendini mahveden biçimde bana açılmaya cesaret edememişti ve onun ortaya döktüğü ve gittikçe daha açık ve daha pervasızca başlattığı açılma süreci içinde hep Moritz'in şimdi benim düştüğüm duruma düştüğünü, onun böylesi bir hainlik karşısında duyduğu iğrençliğin dehşetinden kurtulamadığını düşündüm, tıpkı benim şimdi İranlı kadına karşı bundan kurtulamadığım gibi. Ancak şimdi İranlı kadının bana açıldığı gibi ben de Moritz'e içimi dışa doğru tersyüz etmiştim. Ama böylesi, şimdi gördüğüm gibi tamamen çaresiz bir insanın doğal olarak benim ilgime çok

daha büyük ölçüde gereksinimi vardı. Hiç sakinleşmedi ve durmadan yaşamının anlamsız olduğunu ve bilinçli olarak her şeyin yaşamında sonuç olarak anlamsız ve amaçsız bir varoluşa çalıştığını söyledi. Varoluşunu *korumak* için İsviçreli'yle yaşamaya karar vermiş ve bu kendi kendini yok etme eylemini tam bilinçle yürütmüş. O İsviçreli'yle birlikte yaşayarak bir yetenekle birlikte olmuş ve bu yeteneği ve onun gelişme olanaklarını sevmiş; kişi, birey, karakter olarak Isviçreli'yi değil, onun bu yanından hep iğrenmiş. Ve o, İsviçreli'nin *yeteneğini,* birkaç kez de *dehası* demişti, geliştirdiği sürece her şey yolunda gitmiş, onun bu sistemi İsviçreli'nin yeteneğinin ya da dehasınm artık geliştirilemez olduğu zaman çökmüş. Bu da zaten yirmi yıl önceymiş. O andan sonra her şey artık ona dehşet verici görünmüş. Hayat arkadaşı isviçreli, kadının *spekülasyonunun* intikamını alıyormuş, kendi sözleri bunlar, mezarlığın ve ormanın sırtında bu evi yaparak ondan kurtulmak istiyormuş. Artık yaşlı ve çirkin olunca, şimdi altmışına yaklaşıyordu, adam ise yetmişine, ondan uzaklaşıyormuş, onu yüzüstü bırakıyormuş. Tahmini, adamın Venezüellalı bir hastabakıcı kadına ilgi duyuyor olmasıymış ve onunla, İranlı kadınla, artık bir ilişkisinin olmamasıymış. Kendisi onu, öteki de bunu bitirmiş. *Ona karşı* tasarlanan, mezarlığın ve ormanın arkasındaki bu insanlık dışı eve, akla gelebilecek bu korkunç eve girmeliymiş. Artık ona her şey karşısında susmak ve tamamen sinmek kalmış, tamamen etkisiz kaldığı geleceği ile ilgili anlamsız ve amaçsız bir gözlemleme içinde beklemek durumunda kalmış. İsviçreli ona karşı olan ve ona karşı mahvetme isteği ile açığa çıkan, ve doğal olarak da hayat arkadaşının sezdiği, planı uygulamış. Ve o, ona, yaşamı boyunca onda uyguladığı ve kendisine de söylediği ömür boyu süren deneyi yüzünden hak ettiği cezayı vermek amacına ideal biçimde uyan arsayı satın almış. Bu onun hayatta gördüğü en iğrenç arsaymış. Onu satın almış, çünkü daha iğrencini bulamayacağını biliyormuş. Moritz ve ben İsviçreli'yi deli sanmıştık bu yaş çayırı satın aldığı için, ama hiç de deli değilmiş, ne yaptığının kesinlikle farkındaymış yaş çayırı satın alırken. Şimdi onunla ilk karşılaştığımda iranlı kadının garip suskunluğu açıklığa kavuşuyordu. Karaçam ormanında daha başka neler anlattığını burada yineleyemem, o sırada duygu ve düşünce boşalmasıyla bir ağaç kütüğüne oturmuştu, daha doğrusu koyun kürkü paltosunun içine gömülmüştü. O ağaç kütüğünde otururken ve içini dökerken ve sonunda ağlarken sadece bir hayvan olabilirdi. İranlı kadının ağaç kütüğünde oturup anlattıkları benim durumumla eş değil miydi? Bu sahne beni duygulandıracağı yerde

iğrendirmişti ve Iranlı kadını ayağa kalkmaya ve eve gitmeye cesaretlendirdim, yani hana gitmeye. Geri dönüş yolunda onun biraz rahatlamış olabileceğini düşündüm ve ister istemez karaçam ormanından onun bu geri dönüşünü birkaç gün önce Moritz'ten evime dönüşümle karşılaştırdım. O zaman fırsat bulamadığım için söyleyemediklerimi şimdi, biz köye doğru giderken artık hanın da görülmeye başladığı, ilk evin yüz adım ötede bile olmadığı bir yerde, o söylüyordu: onu kurtardığımı söylüyordu. Aylardır, belki de yıllardır hiç kimseyle şimdi benimle konuştuğu gibi konuşmamış, bunun anlamı da aylardır ve yıllardır, kendisini bütünüyle ve hiç utanmadan ve hiç aldırmadan açabileceği bir kimseyle yan yana gelemeyişiydi. Bütün bu duygu ve zihin boşalması sırasında benim gösterdiğim davranışa teşekkür etmesi gerektiğini düşünüyordu ve olasılıkla birden yalnız kalmak istedi. Ben hem dehşete kapılmış, hem de tamamen dirilmiş olarak eve döndüm. Hemen ertesi gün onu yine aldım ve birlikte karaçam ormanına gittik. O şimdi bir gün önceki duygu ve düşünce patlamasından sonra benim birkaç gün önce Moritz'teki taşkınlığımdan sonrakine benzeyen bambaşka bir durumdaydı. Şimdi doğrusu sakince, hem de iyi tanıdığı ve beni derinden şaşırtan ve mutlu eden, çok iyi bildiği Schumann hakkında, sohbet edebilirdik. O da Schumann'ı seviyordu, onun da partiturları okuma yeteneği vardı ve müziği sadece partiturları okuyarak en mükemmel biçimde duyabiliyordu. Böylece ikimizin de birdenbire içinde bulunduğumuz duruma gerçekten uyan bir konumuz olmuştu, bunun aracılığıyla birbirimizi canlandırarak, sürekli destekleyerek ve birbirimizde hayranlık uyandırarak aklımızı ve dolayısıyla düşüncelerimizi iyice genişletebildik. Bunalım yaratan her şey birden bitmiş ve dinginlik hâkim olmuş ve düşünceyi destekler olmuştu. Ben kendim de kendimi onunkine tamamen benzer bir özgürleştirici durumda bulmuştum. Şimdi, onunla Moritz'in evindeki ilk karşılaşmamda, her zaman sadece düşünce ve duygu düşmanı olan bu yörede, arzuladığım ideal akıl ve duygu ortağını bulduğum ortaya çıkıyordu sanki. Doğal olarak onun bir gün önce bütünüyle içinden gelenleri söylediğini unutmamıştım ve bu sadece, bir insanda *tekinsiz* olandı, ama bu beni pek az. ilgilendiriyordu, onu ilgilendirdiği gibi, biz karşılıklı olarak hep Schumann müziğinin yeni güzellikleri ve kendine özgü kişiliği ve içtenliği ve doğruluğu üzerine yoğunlaşıyorduk. Bütünüyle *müzikal* bir gezintiydi. Bir sonraki günün tersine, o gün bütünüyle *felsefi* olmuş ve doğal olarak *İstem ve Tasarım Olarak Dünya* itici güç oluşturmuştu. Ama şimdi ilk gezintiyi de kuşkusuz

felsefi ve ikinci gezintiyi *müzikal* olarak tanımlayabilirim, felsefe müzik, müzik felsefe ve tersidir. İnsanın kendi kavramlarının bir başka insan için de açık ve aynı biçimde belirleyici olması güzel bir şey. İranlı kadında birdenbire, doğrusu şans eseri ortaya çıkan bir insan bulmuştum ki onu da son yıllardaki diğer kurtarıcı birçok şey gibi Moritz'e borçluydum, diye düşündüm. Bundan sonra iranlı kadınla handa buluşup onunla gezintiye çıkmadığım tek bir gün geçmedi. Karaçam ormanı bu günlerin hepsinde akşama doğru bizim saklanma yerimiz oldu. İsviçreli hemen hemen hep İsviçre'deydi ve eğer Avusturya'daysa daima evin inşaatıyla meşguldü. Hayat arkadaşından uzak kalmayı bütünüyle tutarlı biçimde sürdürmüştü. Ben iranlı kadınla görüşmeye başladıktan ve görüşmeyi gittikçe daha da yoğunlaştırdıktan ve onunla gerçekten duygusal ve zihinsel bir ilişkiye girdikten sonra, kendisi ve onun arasındaki sözde uyumu tamamen terk etmişti, Kasım sonuna doğru İsviçre'ye yaptığı bir ziyaretten, bir daha hayat arkadaşına geri dönmemişti. Ona benim bilmediğim miktarda bir para göndermişti ve sonra bir daha sesi çıkmamıştı. O sırada İranlı kadın onu hesaba katmaktan tamamen vazgeçmişti. Onun bu sert ve soğuk ve itici yöreye uyum sağlaması olanaksızdı. Herhalde bunu denememişti bile. Buradaki insanlar aynen oldukları gibi görünmüşlerdi ona, kötü niyetli ve bir yabancı için mahvedici. Handa, hancı kadının anlattığına göre, doğal olarak yalnız başına bir köşede oturmuş, çay içmiş, koyun kürkü paltosuna gittikçe daha sıkı sarılmıştı ve hep donma korkusu taşımıştı. Onun için olduğu gibi benim için de karaçam ormanındaki gezintiler çözüm değildi artık, ne onun için ne de benim için. Bu gezintileri gittikçe daha büyük aralıklarla yapmaya başladık. Her ikimiz de kendine göre inatçı olduğumuz, uzun süre içedönük olduğumuzdan en sonunda konuşacağımız konuları tüketmiştik, sonunda bitirmiştik. Aralık ayında sadece haftada bir kere görüşmüştük. Birden, onu hep o siyah koyun kürkü paltosu içinde görmeye dayanamaz olmuştum, artık bu siyah koyun kürkü paltoyu göremez olmuştum. Birdenbire, artık sesine de dayanamaz olmuştum ve o da benim hakkımda aynı şeyleri düşünmüş olabilirdi. En iyi ilişkinin bile kendi gücünün ötesine geçtiğinde nasıl tükendiği, sonunda bitmesi inanılmaz bir şey, bir araya gelmemiz artık sadece karşılıklı can sıkıntısı durumu yaratıyordu. Kendi özümüzde karşılıklı her şeyi ortaya dökmek içindi. Çok uzun zamandan beri Schumann ve Schopenhauer hakkında konuşmamıştık, müzik üzerine de, felsefe üzerine de, bir tek boğucu, dünyadan yakman, sonunda iki kat yıkıcı etki yaratan bir bunalım dönemiydi bizimkisi. Artık

birbirimizi görmemeye karar vermiştik, ama onun tek başına handa oturduğunu düşündüğümde, tanımadığı bir yörede ve doğası gereği onun için ürkütücü ya da en azından onu hep tedirgin eden bir yer olan bu yörede ve budalalıkları ve kabalıkları yüzünden onu reddeden insanların arasında olduğunu düşündüğümde onu handa hep aradım ve çoğu zaman da kendi gerçek duygularıma zıt biçimde onu karaçam ormanında gezinti yapmaya cesaretlendirdim. Bu insan birden bana yabancılaşmıştı, her şeyiyle düşüncemden ve duygularımdan uzaklaşmıştı. Şimdi onun burada oluşu bir engel oluşturuyordu, o burada olmasaydı tekrar çalışmaya başlayabilirim, kendimi *antikorlarla* uğraşmaya verebilirim duygusunu taşıyordum. Böylece birdenbire beni felç ediyordu ve onunla ilişki kurmaya karşı koyuyordum. Bir gün onu yine handa bulmak istediğimde hancı kadından onun handan ayrıldığını ve hayat arkadaşının mezarlığın ve ormanın arkasında yaptırdığı, yarısı bile bitmemiş olan eve taşmdığmı ve hancı kadının dediğine göre parasal koşullardan dolayı artık handa kalmaya dayanamadığını öğrendim. O, hancı kadın, Iranlı kadının gitmesinden memnunmuş, zaten çoktandır onu çekemiyormuş, çaydan başka bir şey içmeyen bu kadından zaten para kazanamıyormuş. Aralıksız içtiği sigaraları bile ondan değil, bakkaldan satın almış, o, hancı kadın bu *kişiden*, ki onu böyle adlandırıyordu, artık İranlı kadından sadece nefret etmiş. Hancı kadın Iranlı kadın gibi *kocasının haklı olarak* ondan kaçtığı *bayağı yabancıların* bu yörede ne işleri olduğunu anlamıyormuş. O, hancı kadın, Iranlı kadını *pespaye* diye adlandırdı, onun hayat arkadaşına hiç değilse sağlıklı bir ev arkadaşı yakışırdı, onu sempatik bulmamış, ama böylesi *dürüst ve eğitimli bir adamın* Iranlı kadın gibi *işe yaramaz* birinde ne bulduğu onun için bir bilmeceymiş. Sadece benim gibi yozlaşmış bir insan, hancı kadın doğuştan gelen patavatsızlığı ile bu sözü kullanmıştı, İranlı kadın gibi bir kişiyle dostluk edermiş. Hancı kadın bir kez daha İranlı kadını *ışıktan ve işten ürken bir pespaye* olarak andı ben handan çıkmadan ve Iranlı kadını ziyarete gitmeden önce. Beni bekleyen şuydu: İranlı kadının eviyle orman arasındaki yolun yarısında karşı yönden beyaz bir cankurtaran geldi ve ön kısmında kırmızı haç olan bu cankurtaranda Iranlı kadının götürüldüğü düşüncesine kapıldım hemen. Cankurtaran yanımdan geçerken şaşkınlık içinde durakalmış-tım ve daha yakından bakıldığında açıklığa kavuştuğu üzere cankurtaranın gerçekten bir cankurtaran olduğunu, ama bunun Moritz'in basit bir taşıma aracına dönüştürdüğü ve çimento taşımak için kullanıldığını tahmin ettiğim araç olduğunu görmüştüm, ormanın

yuvarlanmış kayaları arasından ve bataklığından geçen bu arabada iki işçi oturuyordu, hemen fark ettiğim üzere ikisi de sarhoştu, işçiler etnik Alınanlardı, Moritz bunları inşaat amacıyla tutmuştu ve herhalde Iranlı kadının evinin inşaatının devamı için ona tahsis etmişti. Iranlı kadına bir şey olduğu yönündeki korkum doğru çıkmamıştı. Hemen gördüğüm üzere ev betimlenemez biçimde felaket durumdaydı, yarısı tamamlanmış ve şimdiden harap olmuş ve çürümeye bırakılmış, iyice boy atmış yabanotlarıyla yarıya kadar sarılmış bataklığın ortasında ve kötü bir koku saçıyordu çevresine. Bütün pencere kirişleri kapalıydı ve ben kapıyı çaldığımda kimse yanıt vermedi. Ama Iranlı kadının evde olduğunu düşünüyordum ve birkaç kez kapıyı çaldım, kapıyı evin içinden bazı gürültüler duyuluncaya kadar çaldım. Evden sadece tek bir yönde ve oradan bile hemen hemen yok sayılacak bir manzara görünüyordu. Evin dörtte üçü ormanla kapalıydı. Duvarlar nemden kararmıştı ve temeller yarısına kadar bile doldurulmamıştı. Sanki inşaat işçileri birdenbire işe son vermişlerdi, bir yığın alet çevredeki pisliğin içinde duruyordu. Uzun bir beklemeden sonra İranlı kadın kapıyı açtı. Doğal olarak tamamen beklenmedik biçimde gelmiştim ve o kapıyı çalanın ben olacağımı düşünmemişti. Cankurtarana dönüştürülmüş araçtaki etnik Almanların bir şey unuttuklarını sanmıştı. Onun açtığı kapı aralığından içeriye sızdım ve o kapıyı yeniden kilitledikten sonra odasına doğru onu takip ettim. Onun kendini geri çektiği bu mekân için oda mutlaka doğru bir tanımlama değildi. Evin her tarafından görünüşte en küçük ve yaşam için gerçekten en uygunsuz olan giriş bölümündeki bir yerdi, orada yere birkaç şilte koymuştu, bunları bir çarşafla örtmüştü. Bu mekândaki karanlığa, nerdey-se zifiri karanlığa rağmen çarşafın kirliliği hemen dikkatimi çekmişti, içinde dehşet verici köhne ve nemli bir havanın hâkim olduğu bu mekâna biz girdikten sonra İranlı kadın üzerindeki çiçek motifleri ve kir birbirinden doğru düzgün ayırt edilemeyen, uzun, flanel bir sabahlığa bürünmüştü, şilteye oturdu ve odadaki tek pencerenin yanındaki sandalyede bana yer gösterdi. Otururken bu mekândaki her şeyin nasıl çürümüş ve ihmal edilmiş ve gerçekten sanki kasten kirletilmiş olduğu gözüme çarptı. Mekândaki karanlıktan dolayı iranlı kadının yüzünü göremiyordum, ama içeriye girdiğimde onun bir deri bir kemik kaldığı ve grileştiği izlenimini edinmiştim. Yatağın yanında duran, üzerlerinde sadece ilaçların, sanırım sırf uyku hapları-nın, yığıldığı iki küçük sehpası vardı iranlı kadının. Benim bu ilaç kutularına ve onun hâlâ açılmamış bavuluna yoğunlaşan bakışlarım sırasında iki haftadır bu odada olduğunu söyledi ve

bu iki hafta içinde evinden ayrılmamış. Zaten bir daha evinden ayrılmaya da niyeti yokmuş. Hiçbir şey yemiyor, sadece çay içiyormuş ve uyumak dışında hiçbir şey dilemiyor muş. Gittikçe daha ağır bir uyku hapını daha çok miktarda alarak gerçekten uyuyabiliyormuş. Uyanması, yeniden uyku haplarını almak içinmiş. Perdesi olmayan penceresini gri beyaz bir muşamba ile kapattığını saptadım ve olasılıkla iki hafta boyunca da açmamıştı. Yarısı dolu, koca bir çay kutusuna sahipmiş, bu ona yetermiş. Handaki insanlara artık dayanamaz olmuş. Bu toplumdan iğreniyormuş. Bir an, ama bu an şimdi çok gerilerde kalmış, ülkesine, İran'a dönebileceğini düşünmüş. Ya da dostlarının olduğu Yunanistan'a, ama sonra bu düşünceden yine vazgeçmiş. Benim onu kurtaracağımı ummuş, ama ben de onu düş kırıklığına uğratmışım. Ben tıpkı ona benzer biçimde kaybolmuş, sonuç olarak da mahvolmuş bir insanmışım, ona bunu açıklamamış olsam da o bunu hissediyormuş, biliyormuş. Böylesi bir insandan kurtuluş gelmezmiş. Tersine, böyle bir insan insanı daha derin bir çaresizliğin ve umutsuzluğun içine itermiş. *Schumann, Schopenhauer,* sadece bu iki sözcüğü söyledi uzun bir suskunluktan sonra ve bunları söylerken gülümsediği izlenimine kapıldım, sonra uzun süre hiçbir şey konuşmadı. Her şeye sahip olmuş, her şeyi duymuş ve görmüş, yetermiş bunlar. Artık kimseden bir şey duymak istemiyormuş. İnsanlar onu derinden iğrendiriyormuş, bütün insan toplumu onu derin bir düş kırıklığına uğratmış ve düş kırıklığı içinde yalnız bırakmış. Bir şey söylemenin anlamı yoktu ve ben öylece dinledim ve bir şey söylemedim. Onunla karaçam ormanına yaptığım ikinci gezintide ona son derece açık ve kararlı biçimde anarşi kavramını açıklayan ilk kişi olmuşum. *Anarşi,* dedi ve başka bir şey demedi, ardından yine sustu. Anarşist, anarşiyi uygulayan kişidir, demiştim ona karaçam ormanında, şimdi tekrar bunu bana anımsatmıştı. *Anarşi bir düşünce kafasındaki her şeydir,* dedi ve bununla benim sözlerimden birini alıntıladı. Toplum, hangi toplum olursa olsun, her zaman tersine çevrilmeli ve yok edilmelidir, dedi ve bu söylemiş oldukları yine bana aitti. Olan her şey sizin tanımladıklarınızdan çok daha korkunç ve dehşet verici, dedi. Haklıydınız, dedi, buradaki insanlar kötü niyetli ve şiddet yanlısı ve bu ülke insan için tehlikeli ve insanlıkdışı. Siz de tıpkı benim gibi kaybolmuşsunuz, dedi. Nereye olursa olsun oraya sığınmak istiyorsunuz. Sizin biliminiz absürd bir bilim, her bilim gibi. Kendinizi duyuyor musunuz? diye sordu, bunlarm hepsini siz söylediniz. *Schumann ve Schopenhauer* artık size bir şey vermiyor, kabul etmek zorundasınız. Siz yaşammızda, hep çok severek

varoluş diye adlandırdığınız, yaptığınız her şeyde doğal olarak başarısızlığa uğradınız. Siz absürd bir insansınız. Bir süre daha onu dinledim, daha sonra artık dayanamadım ve veda ettim. Dışarıya çıktığımda ormanın ortasındayken onun son cümlelerini kendi kendime bir kere daha yüksek sesle söyledim: Beni bir daha yon lokantasma oturmuş ve bir bardak sıcak çay içmiş. Ödemiş ve kalkmış ve o anda, dosdoğru lokantanın önünden geçen birkaç ton çimento yüklü kamyonun altına girmiş. Cesedi korkunç biçimde parçalanmış. Kimse nereden geldiğini ve kim olduğunu bilmediği için kazadan on dört gün sonra Linz mezarlığında bir çukura gömüldüğünü öğrenmiş Moritz. O, Moritz, *cenazesinden sadece on dört gün sonra* mezarlık yönetiminden onun hangi çukura gömüldüğünü öğrenememiş. Resmi makamlara ölünün kimliğini açıkladıktan sonra hayat arkadaşı İsviçreli'ye kaza haberini vermiş. Ama İsviçreli buna en ufak bir tepki bile göstermemiş. Moritz'ten ayrıldıktan sonra aşağıda Moritz'lerin holünde onun kendi fare grisi paltosunun yanında İranlı kadının siyah koyun kürkü paltosunun duvarda asılı olduğunu gördüm. Resmi makamlar paltoyu ona teslim etmişlerdi. Bir de el çantasını. İki gün sonra yaş çayırdaki tamamen terk edilmiş, henüz yarısı bile tamamlanmamış ve çoktan çürümüş eve gittiğimde, İranlı kadınla yaptığımız karaçam ormanı gezilerinden birinde bugün birçok genç insanın kendini öldürdüğünü ve bu genç insanların içinde varolmak zorunda oldukları toplumun bunu asla anlamadığım söylediğim aklıma geldi, İranlı kadına hiç çekinmeden ve gerçekten en pervasız üslubumla onun da bir gün kendini öldürüp öldürmeyeceğini sormuştum. Bunun üzerine gülmüş ve *Evet* demişti. ziyaret etmeyin, beni yalnız bırakın, içimdeki her şeyin karşı koymasına rağmen bu cümleye bağlı kaldım. Onu bir daha ziyaret etmedim. Uzun süre hakkında bir şey duymadım. Şubat başı, tam olarak on yedisinde, doğum günümden bir gün sonra, bana hemen çarpan, tuhaf bir haber dikkatimi çekti gazetede: yabancı bir kadın, nereli olduğu pek belirtilmemişti, bir gün önce, olasılıkla intihar niyetiyle Perg'in Mühl mahallesinde kendini birkaç ton çimento yüklü bir kamyonun altına atmış. Hemen İranlı kadım düşünmek zorunda kaldım. Aklıma hemen Moritz'e gitmek ve tahminimi onunla paylaşmak geldi. Moritz'in kazadan haberi vardı, ama ayrıntıları bilmiyordu. On ya da on bir ya da on iki gün sonra şunları öğrenmişti: İranlı kadın bir gün koyun kürkü paltosuna sıkıca sarınmış ve ormanı geçerek köy meydanına gelmiş ve orada Linz'e giden bir otobüse binmiş. Görünüşe bakılırsa otobüsle Linz'e kadar gitmiş ve sonra trenle Perg'e geçmiş. Orada ne aradığı bilinmiyormuş.

Perg'de trenden indikten sonra, diyor Moritz, istasyon lokantasına oturmuş ve bir bardak sıcak cay icmiş. Ödemiş ve kalkmış ve o anda, dosdoğru lokantanın önünden gecen birkac ton çimento yüklü kamyonun altına girmiş. Cesedi korkunç biçimde parçalanmış. Kimse nereden geldiğini ve kim olduğunu bilmediği için kazadan on dört gün sonra Linz mezarlığında bir cukura gomulduğunu öğrenmiş Moritz. O, Moritz, cenazesinden sadece on dört gün sonra mezarlık yönetiminden onun hangi cukura gömüldüğünü öğrenememiş. Resmi makamlara olunun kimliğini açıkladıktan sonra hayat arkadaşı İsvicreli'ye kaza haberini vermiş. Ama İsvicreli buna en ufak bir tepki bile göstermemiş. Moritz'ten ayrıldıktan sonra aşağıda Moritz'lerin holunde onun kendi fare grisi paltosunun yanında İranlı kadının siyah koyun kurku paltosunun duvarda asılı olduğunu gördum. Resmi makamlar paltoyu ona teslim etmişlerdi. Bir de el cantasını. İki gün sonra yaş cayırdaki tamamen terk edilmiş, henuz yarısı bile tamamlanmamış ve çoktan cürümüş eve gittiğimde, iranlı kadınla yaptığımız karacam ormanı gezilerinden birinde bugün birçok genc insanın kendini

oldurduğunu ve bu genç insanların içinde varolmak zorunda oldukları toplumun bunu asla anlamadığını söylediğim aklıma geldi, İranlı kadına hiç cekinmeden ve gercekten en pervasız üslubumla onun da bir gun kendini öldurup öldurmeyeceğini sormuştum. Bunun üzerine gülmüş ve *Evet* demişti.